

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hatice YAVUZ

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLARINDA SEKTÖR - STK İŞ
BİRLİKLERİNİN ANALİZİ

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hatice YAVUZ

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLARINDA SEKTÖR - STK İŞ
BİRLİKLERİNİN ANALİZİ

Danışman

Prof. Dr. Sibel HOŞTUT

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hatice Yavuz'un bu çalışması, jürimiz tarafından Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : **Prof. Dr. Gülseren Şendur Atabek** (İmza)

Üye (Danışman) : **Prof. Dr. Sibel Hoştut** (İmza)

Üye : **Doç. Dr. Tülin Sepetçi** (İmza)

Tez Başlığı:	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarında Sektör - STK İş Birliklerinin Analizi
-----------------	--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 02/07/2024

Mezuniyet Tarihi : 01/08/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarında Sektör-STK İş Birliklerinin Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

HATİCE YAVUZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

26 / 07 / 2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	HATİCE YAVUZ
Öğrenci Numarası	202252020811
Anabilim Dalı	HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
Programı	
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	PROF. DR. SİBEL HOŞTUT
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarında Sektör – STK İş Birliklerinin Analizi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	2399426863
Rapor Tarihi	26. Temmuz 2024
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %13 Alıntılar dahil: %14
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 88 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Prof.Dr. Sibel Hoştut	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLolar LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
TEŞEKKÜR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI

1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Tanımları.....	4
1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi.....	6
1.2.1. 1960’larda Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gündeme Gelişi	7
1.2.2. 1970’lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gelişimi.....	8
1.2.3. 1980’lerde Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Kurumsallığın Doğuşu	9
1.2.4. 1990’larda Kurumsal Sosyal Sorumluluk.....	10
1.2.5. 2000’lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaygınlaşması.....	11
1.2.6. 2010 ve Sonraki Yıllarda Kurumsal Sosyal Sorumluluk.....	12
1.3. Sosyal Sorumluluğun Amaçları	13
1.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modelleri.....	14
1.4.1. Carroll’un 4 Boyutlu Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli.....	14
1.4.2. Wartick ile Cochran’ın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli	15
1.4.3. Wood’un 5 Boyutlu Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli	15
1.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İlişkili Kavramlar	16
1.5.1. Sürdürülebilirlik.....	16
1.5.2. İş Etiği.....	17
1.5.3. Kurumsal Vatandaşlık	17
1.5.4. Davranış Kodları.....	18
1.5.5. Paydaş Kavramı.....	18
1.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi	19

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM

2.1. Sivil Toplum Kavramı.....	21
2.2. Sivil Toplum Kuruluşları	22
2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihi.....	23

2.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi	24
2.3.2. Cumhuriyet Dönemi	24
2.3.3. 2000'ler ve Sonrası	25
2.4. Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLARI

3.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması	28
3.2. Tarihsel Süreç.....	28
3.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının Kullanımı ve Etkisi	29
3.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimindeki Önemi.....	30

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLARINDA SEKTÖR - STK İŞ BİRLİKLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	32
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	33
4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	33
4.4. Araştırma Yöntemi.....	33
4.5. Örneklem.....	34
4.6. Kodlama	34
4.7. Şirketlere ve Raporlara Dair Genel Bilgiler	36
4.8. Sektörel Dağılımlar	39
4.8.1. Rapor Yayınlayan Şirketlerin Sektörel Dağılımları	39
4.8.2. Raporuna Ulaşılamayan Şirketlerin Sektörel Dağılımları	40
4.9. İş Modelleri	41
4.9.1. Rapor Yayınlayan Şirketlerin İş Modelleri	41
4.9.2. Raporlarına Ulaşılamayan Şirketlerin İş Modelleri.....	41
4.10. Sivil Toplum Kuruluşlarının İş Birlikleri.....	42
4.10.1. Ulusal Dernekler.....	43
4.10.2. Yabancı/Global Sivil Toplum Kuruluşları	44
4.10.3. Ulusal Vakıflar	46
4.10.4. Ulusal Ticari Odalar	47
4.10.5. Birlik, Kooperatif, Kurul, Konseyler.....	48
4.10.6. Forum, Platform, Girişimler	49
4.10.7. Federasyon ve Komiteler.....	49
4.10.8. Sendikalar	50
4.10.9. Araştırma Kulüp ve Kuruluşları	50

4.11. Sektörlere Göre STK Öncelikleri	51
4.11.1. Ana Metal Sanayi Sektörü ve STK İş Birlikleri	51
4.11.2. Bankalar ve STK İş Birlikleri	52
4.11.3. Elektrik, Su ve Gaz Sektörü ve STK İş Birlikleri.....	54
4.11.4. Gıda, İçecek, Tütün Sektörü ve STK İş Birlikleri	55
4.11.5. Holdingler, Yatırım Şirketleri Sektörü ve STK İş Birlikleri	56
4.11.6. İmalat Sektörü ve STK İş Birlikleri.....	58
4.11.7. Kimya, İlaç, Lastik, Plastik Ürünleri Sektörü ve STK İş Birlikleri.....	59
4.11.8 Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar, Ulaşım Araçları Sektörü ve STK İş Birlikleri	61
4.11.9.Teknoloji Sektörü ve STK İş Birlikleri	63
4.11.10. Telekomünikasyon Sektörü ve STK İş Birlikleri	64
4.11.11. Toptan ve Perakende Sektörü ve STK İş Birlikleri	65
4.11.12. Diğer Sektörler ve STK İş Birlikleri.....	67
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. BİST 100 Sektörel Dağılımı	36
Şekil 4.2. Rapor Yayınlayan Şirketlerin Sektörel Dağılımı	39
Şekil 4.3. Raporuna Ulaşılamayan Şirketlerin Sektörel Dağılımı.....	40
Şekil 4.4. Raporlarına Ulaşılan Şirketlerin İş Modellerine Göre Dağılım Oranları.....	41
Şekil 4.5. Raporlarına Ulaşılamayan Şirketlerin İş Modellerine Göre Dağılım Oranları	41
Şekil 4.6. STK İş Birlikleri.....	42
Şekil 4.7. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşların Frekans Sayısı ve Sıklığı	42

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Analiz Edilen Raporlara Dair Genel Bilgiler.....	37
Tablo 4.2. Ulusal Dernekler ve İş Birliği Sayıları.....	43
Tablo 4.3. Yabancı/Global STK'lar ve İş Birliği Sayıları.....	45
Tablo 4.4. Ulusal Vakıflar ve İş Birliği Sayıları	46
Tablo 4.5. Ulusal Ticari Odalar ve İş Birliği Sayıları	47
Tablo 4.6. Birlik, Kooperatif, Kurul, Konseyler ve İş Birliği Sayıları.....	48
Tablo 4.7. Forum, Platform, Girişimler ve İş Birliği Sayıları	49
Tablo 4.8. Federasyon, Komiteler ve İş Birliği Sayıları	49
Tablo 4.9. Sendikalar ve İş Birliği Sayıları	50
Tablo 4.10. Araştırma Kulüp ve Kuruluşları ve İş Birliği Sayıları	51
Tablo 4.11. Ana Metal Sektörü - STK İş Birlikleri.....	51
Tablo 4.12. Bankalar Sektörü - STK İş Birlikleri	53
Tablo 4.13. Elektrik, Gaz, Su Sektörü - STK İş Birlikleri	54
Tablo 4.14. Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü - STK İş Birlikleri	55
Tablo 4.15. Holdingler ve Yatırım Şirketleri Sektörü - STK İş Birlikleri	57
Tablo 4.16. İmalat Sektörü - STK İş Birlikleri	58
Tablo 4.17. Kimya, İlaç, Lastik ve Plastik Ürünleri Sektörü - STK İş Birlikleri.....	60
Tablo 4.18. Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları Sektörü - STK İş Birlikleri	63
Tablo 4.19. Teknoloji Sektörü - STK İş Birlikleri	64
Tablo 4.20. Telekomünikasyon Sektörü - STK İş Birlikleri	65
Tablo 4.21. Toptan ve Perakende Sektörü - STK İş birlikleri.....	66

KISALTMALAR LİSTESİ

BİST	Borsa İstanbul
BCSD-SKD	Türkiye İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
BM	Birleşmiş Milletler
B2B	Şirketten şirkete satış yapanlar (Business to business)
B2C	Şirketten tüketiciye satış yapanlar (Business to consumer)
ÇEVKO	Çevre Koruma Vakfı
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
ENSIA	Enerji Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
EGS	Elektrik Gaz ve Su
İML	İmalat
İNŞ	İnşaat ve Bayındırlık
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KAGİDER	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
KAP	Kamuoyu Aydınlatma Platformu
KEDV	Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı
KRYD	Kurumsal Risk Yönetimi Derneği
KSS	Kurumsal Sosyal Sorumluluk
KYE	Kurumsal Yönetim Endeksi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development)
PERYÖN	Türkiye İnsan Yönetimi Derneği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TAMP	Türkiye Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Federasyonu
TEİD	Türkiye Etik ve İtibar Derneği
TİDE	Türkiye İç Denetim Enstitüsü
TEHAD	Türkiye Elektrikli ve Hibrid Araçlar Derneği
TEK	Teknoloji
TEV	Türkiye Eğitim Vakfı
TKYD	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği
TGDF	Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TÜYİD	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği
UNGC	Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact)
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
WEF	Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)
WEP	Kadının Güçlenmesi Prensipleri (Women's Empowerment Principles)
WHO	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
WWF	Doğal Hayatı Koruma Vakfı (World Wide Fund for Nature)

ÖZET

Günümüzde şeffaflık ve hesap verilebilirliğin gündeme girmesiyle şirketlerin sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk çalışmaları büyük bir önem kazanmıştır. Sosyal sorumluluk çalışmaları gönüllülük esasına dayansa da, şirketlerin bu çalışmaları ve iş birliklerini açıklamaları kaçınılmaz olmuştur. Bu çalışmaları yayınlamak için ise kurumsal sosyal sorumluluk raporları önemli bir araç haline gelmiştir. Bu tezin amacı, şirketlerin yürüttükleri sosyal sorumluluk projelerindeki STK iş birliklerini tespit ederek, sektör - STK iş birliklerine açıklık getirmektir. Bunun için BİST 100’de listelenen şirketlerin kendi resmi web sitelerindeki yayınladıkları kurumsal sosyal sorumluluk raporları içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Çalışmada 61 şirket 15 sektörde gruplanmış ve STK iş birlikleri sektörel farklılıklara göre analiz edilmiştir. Yayımlanan raporların %39’u entegre faaliyet raporu, %61 ise sürdürülebilirlik raporu adı altında yayınlanırken, bankacılık sektörü ve holdingler/yatırım şirketleri rapor yayınlama konusunda öne çıkan sektörler olmuştur. Düşük rapor temsilleriyle ise elektrik, gaz ve su sektörü, imalat sektörü ve gıda, içecek ve tütün sektörleri bulgulanmıştır. Ulusal dernekler, global/yabancı STK’lar ile vakıflarla yapılan iş birlikleri, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk projelerinin önemli aktörleridir. Raporlarda ifade edilen 695 STK ile toplam 1597 iş birliği tespit edilmiştir. En fazla iş birliği yapılan STK’lar arasında ulusal dernekler (%32), global/yabancı STK’lar (%24), ulusal vakıflar (%13) ve ticari odalar (%10) bulgulanmıştır. En az iş birlikleri ise federasyon, komiteler, sendikalar (%3) ile araştırma kuruluşlarıyla (%2) yapılmıştır. Ulusal derneklerle iş birliklerinde Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği, Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği ile Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği önde gelen dernekler olmuştur. Raporlamanın elektrik, gaz ve su sektörü gibi yetersiz olduğu sektörlerde, sürdürülebilirlik raporlaması için standartlar belirlenmeli ve eğitim programlarıyla rehberlik sağlanmalıdır. Bu uygulamalar, şirketlerin rapor yayınlama durumlarını artırabilir, konuya daha sistematik ve kapsamlı bir şekilde hazırlanmalarına yardımcı olabilir. Sürdürülebilirlik raporlamasının zorunlu hale getirilmesi ve yasal düzenlemelerle desteklenmesi, raporların daha düzenli ve erişilebilir olmasını sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: *Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporları, Sürdürülebilirlik Raporları, İçerik Analizi, Sivil Toplum Kuruluşları.*

SUMMARY

ANALYSIS OF SECTOR - NGO COLLABORATIONS IN CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY REPORTS

Today, with transparency and accountability on the agenda, sustainability and social responsibility activities of companies have gained significant importance. Although social responsibility initiatives are based on voluntarism, it has become inevitable for companies to disclose these activities and collaborations. Corporate social responsibility reports have thus become an important tool for publishing these efforts. The aim of this thesis is to identify the NGO collaborations in social responsibility projects carried out by companies and to provide clarity on sector-NGO collaborations. To achieve this, the corporate social responsibility reports published on the official websites of companies listed in the BIST 100 were analyzed using content analysis techniques. In the study, 61 companies were grouped into 15 sectors, and NGO collaborations were analyzed according to sectoral differences. 39% of the published reports were issued as integrated reports, while 61% were published under the name of sustainability reports. The banking sector and holding/investment companies have emerged as prominent sectors in report publication. Sectors with low reporting representation include the electricity, gas, and water sectors, the manufacturing sector, and the food, beverage, and tobacco sectors. Collaborations with national associations, global/foreign NGOs and foundations are important actors in sustainability and social responsibility projects. A total of 1597 collaborations were identified with 695 NGOs expressed in the reports. The most collaborated NGOs were national associations (32%), global/foreign NGOs (24%), national foundations (13%), and chambers of commerce (10%). The least collaborations were made with federations, committees, unions (3%), and research institutions (2%). The leading associations in collaborations with national associations were the Turkish Industry and Business Association, the Investor Relations Association of Turkey and the Corporate Governance Association of Turkey. In sectors like the electricity, gas, and water where reporting is insufficient, standards should be established for sustainability reporting, and guidance should be provided through training programs. These practices can increase the frequency of companies publishing reports and help them prepare for the issue more systematically and comprehensively. Making sustainability reporting mandatory and supporting it with legal regulations can make the reports more regular and accessible.

Keywords: *Corporate Social Responsibility, Corporate Social Responsibility Reporting, Sustainability Reports, Content Analysis, Non-Governmental Organizations.*

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez sürecim boyunca kıymetli fikirlerini ve zamanını hiçbir şekilde benden esirgemeyen, her zaman bana destek olan ve yol gösteren saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Sibel HOŞTUT’a ve bu süreçte bana destek olan Sevgili Eşim Alper ile Canım Oğlum Mustafa And’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hatice YAVUZ

GİRİŞ

Şirketler çok sayıda çevre, bilim, çocuk, sağlık odaklı sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmektedir. Yapılan çalışmalar pazar geliştirme odaklı algılansa da, temel amaç sürdürülebilirlik konularında hedef kitlede farkındalık ve davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesidir. Sürdürülebilirliğe ulaşmak için ortaklıklar geliştirmenin önemine dair çok sayıda kuramsal bilgi ve çeşitli kuruluşlardan çeşitli öneriler vardır.

Sosyal sorumluluk çalışmalarının raporlanmasına 1960-70'li yıllarda başlanmıştır. 1970'li yıllarda şirketlerin daha çok güzel ve olumlu yanlarının aktarılmasında bir araç olarak kullanılan sosyal sorumluluk raporları, şeffaflıktan uzak ve kötü reklam algısını yaratmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda güven ve şeffaflık ilkelerinin raporlarda benimsenmesiyle olumsuz algının yerini olumlu etkiler almaya başlamıştır. Günümüzde ise şirketlerin özellikle itibar ve algıları için bu raporlar çok önem kazanmıştır.

Literatürde bu alanda önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan özellikle sosyal sorumluluk ya da sürdürülebilirlik odaklı olanlar yönlendirici olmuştur. Soysal (2019) Türkiye'nin en büyük 500 şirketini kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarını ve alanlarını incelemiştir. Çalışma bulgularına göre; şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk konularına KSS raporlarında yer vererek bu konuya önem verdiklerini, ancak çalışma alanlarının birbirlerinden farklı olduklarını tespit etmiştir. Deren Van Het Hof ve Hoştut, (2021) da Türkiye'de Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Kurumsal İtibar adlı çalışmalarında; sürdürülebilirlik çalışmalarının sektörel farklılıklar gösterdiğini açıklamaktadırlar. Ayrıca yüksek itibarlı şirketlerin raporlarının daha kaliteli sunulduğunu iddia etmektedirler. Bozaykut ve Akboğa (2020) ise kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde işletme-sivil toplum kuruluşları iş birliklerinin dinamiklerini Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan işletmelerin 2009-2016 yılları arasında yayınlanan faaliyet raporları ve finansal raporlarını analiz etmiştir. Çalışmanın çıktılarına göre, satış karlılığı arttıkça, işletme-sivil toplum kuruluşları iş birliklerini de artmaktadır. İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin diğer sektörlere göre daha çok STK iş birliğinin tespit edildiği ve yasal tebliğin iş birlikleri üzerinde bir etkisinin görülmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda da görüldüğü gibi şirketler sosyal sorumluluk çalışmalarını ve faaliyetlerin raporlanmasını önemsemektedirler. Ancak şirketlerin amaçları kapsamında çalıştıkları alanların öncelikleri farklılık göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, şirketlerin sosyal sorumluluk projelerini hayata geçirirken yürüttükleri işbirliklerini tespit etmek ve bu işbirliklerinde öne çıkan STK'ları sektörel

bağlamda açıklamaktır. Bunun için BİST’te listelenen şirketlerin sürdürülebilirlik raporları içerik analizi tekniğiyle irdelenerek, şirketlerin iş birliği yaptığı sivil toplum kuruluşları tespit edilmiş ve sektörel STK öncelikleri açıklanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümde sosyal sorumluluk kavramının çıkışı, literatürdeki tanımları, tarihçesi, modelleri, sürdürülebilirlik, paydaş ve iş etiği gibi ilişkili kavramları yer almaktadır. 1960’lardan itibaren yaşanan sosyal çalkantılar, çevre ve tüketici hakları gibi çeşitli sosyal ve politik konular KSS kavramının gelişimini ve uygulamalarını derinden etkilemiştir. Bu nedenle tarihsel süreç bölümünde özellikle 1960’lardan başlayarak, 70’ler, 80’ler, 90’lar, 2000’ler ve günümüze kadar geçen zaman, bölümlere ayrıştırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. 2000’li yıllarda yaygınlık kazanan sürdürülebilirlik kavramı ve KSS raporlamasıyla, KSS daha kurumsal ve stratejik bir yapıya erişmiştir. Bu süreçte çeşitli kurum ve girişimlerin ortak raporlama standartlarının geliştirilmesine dair girişimleriyle birlikte üçüncü taraf denetimleri, şirketlerin sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik konularını şeffaflık, hesap verebilirlik, sorumluluk ve açıklık ilkeleriyle iyileştirmelerini sağlamıştır.

İkinci bölümde sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları ele alınırken, Osmanlı döneminden günümüze kadar olan gelişim süreci aktarılmaktadır. Sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, çevre, insan hakları ve demokrasi gibi çeşitli görev ve sorumlulukları üstlenerek çok sayıda grupları temsil eden STK’ların işlevleri ve özellikleri açıklanmış, dernek, vakıf, kooperatif, sendika, ticari birlikler gibi gruplamalara dair özellikler araştırılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde şirketlerin ekonomik, sosyal ve çevresel bilgi paylaşımlarının yapıldığı KSS raporlamalarının özellikleri, tanımı, paydaşlarla iletişimdeki önemine dair bilgiler sunulmaktadır.

Dördüncü bölümde ise araştırmanın konusu, kapsamı, amacı ve önemi açıklanmış, uygulanan yöntemle dair spesifik bilgilere yer verilmiş ve bulgular sunulmuştur. Kurumsal sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik raporları incelenerek şirketlerin sivil toplum kuruluşlarıyla kurdukları iş birlikleri Maxqda 2020 programında analiz edilmiştir.

Araştırmada, 17 Ocak 2024 BİST 100 listesinde yer alan şirketler incelenmiştir. Raporuna ulaşılan ve ulaşılamayan şirketler sektörlere göre gruplandırılmış ve iş modellerine göre incelenmiştir. Şirketlerin, STK’lar ile yürüttükleri iş birliklerinin analizinde Maxqda2020 programı kullanılmıştır. Yapılan analizlere göre STK’lar 9 başlıkta gruplandırılmış ve her grupta en çok iş birliği yapılan STK’lar listelenerek raporlarda ifade edilen iş birlikleri açıklanmıştır.

Sektörler incelendiğinde; çeşitlilik ve yoğunluk bankacılık sektörü ve holdingler/yatırım şirketlerinde daha fazla görülmüştür. Sonuç olarak, Türkiye’deki şirketlerin Türkiye’deki

şirketlerin sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapma eğilimleri oldukça yüksek bulgulanmıştır. Bununla birlikte sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk alanındaki faaliyetleri ve raporlama pratikleri de hızla gelişmektedir. Özellikle ulusal dernekler ve vakıflarla yapılan iş birlikleri, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk projelerinin önemli aktörleridir. Yabancı kuruluşlarla yapılan iş birlikleri de şirketlerin küresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI

1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Tanımları

Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramının ilk tanımından bugüne kadar geçen zamanda KSS geniş kapsam alanı nedeniyle farklı disiplinlere konu olmuştur. Web of Science veri tabanında "corporate social responsibility" kavramı sorgulandığında (Web of Science, 2024) tüm zamanları içeren 37.090 bilimsel yayın 200 kategoride listelenmektedir. Konunun geniş bir yelpazede çalışıldığını kategoriler göstermektedir. Nitekim kategoriler incelendiğinde işletme, yönetim, çevre, etik, turizm, iletişim, hukuk, mühendislik, eğitim, sosyoloji, psikoloji, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimleri, bilgisayar bilimleri, coğrafya, sağlık bilimleri, tarım ekonomisi, enerji, ulaşım, felsefe, din, dil bilimleri vs. gibi çeşitli disiplinler ve alt disiplinlerinin listelendiği görülmektedir. Yayınlar en fazla %36 ile İşletme (13.383), %31 ile Yönetim (11.492) ve %16 ile Çevre Çalışmaları (6.085) kategorilerinde çalışılmıştır. Bu durum KSS alanının farklı disiplinlerce incelenerek gelişmesine katkı sağlamış olsa da çok sayıda KSS tanımının literatüre girmesine de vesile olarak, üzerinde uzlaşma sağlanmış tek bir tanımın öne çıkmasına da engel olmuştur. Ancak yapılan çok sayıda tanımlar arasından yine de en çok referans gösterilen tanımlar öne çıkmayı başarmıştır. Howard R. Bowen (1953), sosyal sorumluluğun akademik olarak ilk ve en yaygın tanımını *Social Responsibilities of the Businessman* adlı kitabında yapmıştır. Kitapta yer alan tanımlamaya göre; kurumsal sosyal sorumluluk "iş insanlarının, toplumun hedefleri ve değerleri ile uyumlu çalışmaları izlemek, bu çalışmalarda kararları almak için gerekli yolları uygulama, takip etme yükümlülükleri"dir (Bowen, 1953). Önemli bir diğer yaygın tanım ise, Archie B. Carrol tarafından yapılmıştır. Carroll (1979) işletmenin temel sorumluluk alanlarını etik, yasal, ekonomik ve hayırseverlik (ihtiyari) olmak üzere dört boyutta, bir piramit görselini kullanarak tanımlamıştır.

Bugüne kadar yapılan tanımlardan yaygın olarak alıntılanan diğer tanımlardan bir tanesi Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi'nin (2000) ve Avrupa Komisyonu'nun (2001) kurumsal sosyal sorumluluk tanımlamalarıdır. 2001'de Avrupa Komisyonu KSS kavramını en temel düzeyde, kurumların toplumsal etkileri için sağduyulu davranarak görev almaları olarak tanımlamıştır. Ancak, 2011 yılında yapılan açıklama ile bu tanımı daha geniş ve detaylı ifadelerle genişletmiştir. Avrupa Komisyonu'nun (2011) yeni açıklamasına göre kurumlar, sağduyulu bir şekilde görevlerini uygulamak amacıyla; sosyal, çevresel, etik ve insan hakları konularını ortaklarıyla yakın iş birliği içinde ticari çalışmalarına ve temel stratejilerine dahil

etmelidirler. Bu sonuca göre, birinci tanımda ifade edilen toplum kelimesinin yerine paydaş kavramı geçmiştir. Bu süreçte paydaşlarla yakın iş birliğinin önemi anlatılmıştır. 2000 yılında, kurumsal sosyal sorumluluk Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi tarafından "iş dünyasının etik davranma ve ekonomik kalkınmaya destek olmanın yanı sıra işgücünün ve ailelerden, yerel topluma ve genel olarak toplumun yaşam kalitesine olumlu derecede etki ederek, iyileştirme konusundaki sürekli taahhüdüdür" şeklinde tanımlanmıştır.

KSS'nin açık ve tarafsız bir tanımını ortaya koymaya yönelik çok sayıda çabaya rağmen, KSS'nin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda karışıklıkların bulunmasından yola çıkarak Dahlsrud (2008) yaptığı çalışmada mevcut KSS tanımlarından 37'sini içerik analizi yoluyla incelemiş ve KSS'nin beş temel boyutta tanımlandığını açıklamıştır. İlgili tanıma göre beş boyut; sosyal, paydaş, ekonomik, gönüllülük ve çevreseldir. Dahlsrud'un analizi sonucunda, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi ile Avrupa Komisyonu tarafından yapılan kurumsal sosyal sorumluluk tanımları, sosyal sorumluluk alanında en fazla referans gösterilen tanımlardır (Dahlsrud, 2008). Ancak Dahlsrud, tanımın halen karmaşık olduğunu savunmuştur. Konunun kurumsal sosyal sorumluluk kavramının nasıl tanımlandığından ziyade, sosyal olarak nasıl ortaya çıktığıyla alakalı olduğunu söylemektedir.

Sarkar ve Searcy (2016) sosyal sorumluluk kavramın 1953-2014 yılları arasındaki gelişim sürecini açıklamak için literatürü incelemiş ve 110 kurumsal sosyal sorumluluk tanımının nicel olarak analizini yapmışlardır. Yazarlar, kurumsal sosyal sorumluluk kavramının temelini gönüllük, paydaş, sürdürülebilirlik, ekonomik, etik ve toplum olduğunu belirtmişlerdir.

Mosca ve Civera (2017) kurumsal sosyal sorumluluğu kurumların aynı anda birden fazla paydaşın menfaatlerine hizmet etmek amacıyla gerçekleştirdiği, toplumsal ve çevresel katkılarla ilintili olarak tanımlamışlardır. Yazarlara göre KSS; uygulamaların, politikaların ve stratejilerin bir bütün olarak oluşumudur.

Hamidu vd. (2015), KSS tanımlarını 3 boyutta ele almıştır. İlk olarak 1950'ler ve 1960'ları hayırseverlik boyutu olarak adlandırmışlardır. Bu dönemde dini ve insani felsefeler, toplum düzeni, yoksulluk, topluma karşı sorumlulukların odak alanı olarak görülmektedir. 1970'ler ve 1980'leri ise düzenlenmiş KSS boyutu olarak adlandırmışlardır. Bu dönemde kurumsal vatandaşlık, kurumsal itibar, paydaş ilişkileri yönetimi, sosyo-ekonomik öncelikler, KSS taahhütlerinin uzatılması, paydaş hakları, yasal ve etik sorumluluklar gündeme gelmiştir. 1990'lar ve 21.yüzyılda ise stratejik KSS boyutuna geçilmiştir. Bu dönemde çevresel konular, sürdürülebilirlik kavramı, şeffaflık, hesap verebilirlik, rekabetçi strateji ve KSS standartlarının globalleşmesi konuların odak alanı olarak anlatılmaktadır (Hamidu vd., 2015). Genel olarak

kurumsal sosyal sorumluluğun anlamı hakkında kabul görmüş ortak bir fikir yoktur (Frynas ve Stephens, 2014: 3). Ancak, akademik alanda yapılan çok sayıdaki araştırmalar ve çalışmalar konuya dair bir çerçeve oluşturmuştur.

1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Tarihçesi

Chaffee (2017), kurumsal davranıştaki sosyal bileşenin kökenleri antik Roma Yasalarına kadar izlendiğini ve sığınma evleri, yoksullar ve yaşlılar için evler, hastaneler ve yetimhaneler gibi uygulamaların görüldüğünü anlatmıştır. Kurumlar sosyal girişim kavramı adı altında İngiliz yasaları ile Orta Çağ'dan 16. ve 17. yüzyıllara kadar belediye ve dini kurumlarda devam etmiştir. Bu yüzyıllarda İngiliz Kraliyetinin de etkisiyle, şirketler sosyal kalkınmanın bir aracı olarak görülmüştür (Chaffee, 2017: 347-373).

Başka bir kaynağa göre; sosyal sorumluluk, 1800'lerin sonunda büyük şirketlerin sanrılarının (delusions of large corporations) artmasıyla kavramsal olarak ortaya çıkmıştır (sanayi liderleri olarak Andrew Carnagie, Cornelius Vanderbilt ile John D.Rockefeller). Belirtilen dönemde, baskı ya da anlaşma yapılarak verilen komisyonlar ile sabit fiyat anlaşmaları gibi rekabete aykırı uygulamalar, hükümetleri yasal reformlar uygulamaya zorunlu olarak yönlendirmiştir (Bartol ve Martin, 1994: 103).

1800'lerin sonları ve 1900'lerin başlarında, refah programlarının oluşturulması paternalist bir yaklaşımla çalışanları korumayı ve elde tutmayı amaçladı ve bazı şirketler çalışanlarının yaşam kalitesini artırmayı hedefledi (Carroll 2008; Heald 1970). Heald'a (1970) göre, iş adamlarının sosyal duyarlılığını yansıtan açık örnekler vardı; örneğin, ABD'de Macy's 1875'te bir yetimhane için fon sağlamış ve 1887'ye gelindiğinde hayır kurumlarına yapılan bağışlar muhasebe defterlerinde "Çeşitli Giderler" olarak etiketlenmişti. Ayrıca, Pullman Palace Car Company 1893'te çalışanlarının yaşam kalitesini artırma amacıyla model bir sanayi topluluğu oluşturmuştur.

20. yüzyıl yarısına gelindiğinde daha net tespitler yapılmaya başlandı. İlk olarak 1950'lerin başlarında kavramı tanımlama çabaları KSS'nin tanımsal yapısının başlangıcı olarak kabul edildi. 1950'ler ve 1960'lar boyunca KSS'nin akademik araştırma ve teorik odak noktası, pratik sonuçları olan sosyal analiz düzeyine yoğunlaştı (Lee, 2008: 53-73).

II. Dünya Savaşı sonrası ve 1950'ler, KSS tartışmalarına yönelik tutumların değiştiği ve uyum sağlama dönemi olarak kabul edilse de aynı zamanda hayırseverlik faaliyetlerinin ötesine geçen kurumsal eylemlerin nadiren görüldüğü bir dönemdi (Carroll, 2008: 25). Kurumsal davranışa yönelik değişen tutumun en belirgin örneği, 1953 yılında Bowen'dan geldi. Bowen, dönemin büyük şirketlerinin büyük bir güç topladığını ve eylemlerinin toplum üzerinde somut

bir etkisi olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle, karar alma süreçlerinde etkilerini dikkate almaları gerektiğine inanıyordu. Bowen (1953), şirketlerin sosyal sorumluluklarını uygulamak amacıyla belirlenmiş ilkeler setini tanımlama görüşünü çıkarttı. Bowen'a göre, iş insanlarının kararlarının ve eylemlerinin; paydaşları, çalışanları ve müşterileri etkileyerek toplumun genel yaşam standartının üstünde direkt bir etkisi vardır (Bowen, 1953).

1960'lardan itibaren KSS kavramı ve uygulamaları önemli ölçüde çeşitlenerek genişlediği yıllar olmuştur. Özellikle 1960'larda yaşanan sosyal çalkantılar ve sivil haklar, çevresel sorunları ve tüketici hakları gibi çok çeşitli sosyal konulara artan farkındalığı gündeme getirmiştir. Bu toplumsal değişimler ve konular, işletmelerin topluluk içindeki rollerini ve sorumluluklarını etkilemiştir.

1.2.1. 1960'larda Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gündeme Gelişi

1960'lardaki sosyal ve politik hareketler, KSS'nin gelişimine derin bir etki yaratmıştır:

- **Sivil Haklar Hareketi:** Amerika Birleşik Devletleri'nde ırksal eşitlik ve adalet arayışı, işletmelerin farklı topluluklar üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurmaları ve adil istihdam uygulamalarını sağlamaları gerekliliğini vurgulanmıştır (Bill of Rights Institute, 2024).
- **Çevresel Farkındalık:** Rachel Carson'ın "Silent Spring" (Sessiz Bahar) (1962) gibi yayınlarla tetiklenen çevrecilik yükselişi, kurumsal çevresel uygulamaların artan bir şekilde incelenmesine ve çevresel sürdürülebilirlik hareketinin başlangıcına yol açmıştır (Wikipedia, 2024).
- **Tüketici Hakları:** Tüketici savunuculuğu ivme kazandı ve ürün güvenliği, dürüst reklamcılık ve tüketicilere karşı kurumsal hesap verebilirlik önem kazandı (Bill of Rights Institute, 2024).

1960'ların sonlarında savaş karşıtı duyarlılık ve toplumda artan farkındalık, iş dünyasının kamu ihtiyaçlarını karşılama konusundaki güven seviyesinin düşmesine yol açmıştır (Waterhouse, 2017: 14-17).

1960'lı yıllarda akademisyenler, KSS'yi yeni, modern toplumun istek ve sorularına bir cevap olarak ele aldılar. Bu dönemin kayda değer bir örneği, önemli sosyal, ekonomik ve politik değişikliklerin iş insanları üzerinde toplumdaki görevlerini ve sosyal sorumluluklarını tekrar gözden geçirme baskısı yarattığını açıklayan Keith Davis (1960) olmuştur. Davis (1960), iş insanlarının ekonomik ve insani değerler açısından topluma karşı önemli sorumlulukları olduğunu ve belirli bir ölçüde sosyal sorumluluğun şirketin ekonomik gelirleriyle ilgili olabileceğini savunmuştur (Carroll, 1999; Davis, 1960). Davis'e göre iş insanlarının sosyal

sorumlulukları sahip oldukları sosyal güçle orantılıdır ve bunun göz ardı edilmesi firmanın sosyal gücünde azalmaya yol açacaktır (Davis, 1960: 70).

Erken dönem teorisyenlerinden Frederick (1960), 20. yüzyılın başlarını, büyük ölçekli şirketlerin etkisinin arttığı ve ekonomik ve sosyal düşüncenin önemli ölçüde dönüştüğü bir dönem olarak tanımlamıştır. Frederick (1960), iş dünyasının sorumluluğuna dair beş ana unsuru içeren bir teori önermiştir:

1. Ekonomik üretim ve dağıtım için bir değer kriteri oluşturmak.
2. İş uygulamalarını modern yönetim ve idari ilkelere dayandırmak.
3. Tarihsel ve kültürel bağlamları kabul etmek.
4. Bireysel iş davranışının toplumsal roller ve bağlamlar tarafından şekillendiğini anlamak.
5. Sorumlu iş davranışının otomatik olarak gerçekleşmediğini, aksine kasıtlı ve bilinçli çabaların sonucu olduğunu kabul etmek.

McGuire (1963), iş kurumlarının evrimini incelemiş ve şirketlerin ölçeğinde, kamu politikalarında, düzenleyici kontrollerde ve sosyal ile ekonomik koşullarda önemli değişiklikler olduğunu gözlemlemiştir. McGuire (1963), şirketlerin sorumluluklarının yasal ve ekonomik yükümlülüklerin ötesine geçtiğini savunarak, politikaya, topluluk refahına ve çalışanların mutluluğuna ilgi göstermenin önemini vurgulamıştır.

Walton (1967), 1950'ler ve 60'larda meydana gelen ideolojik değişimleri gözlemlemiş ve bu değişimlerin, şirketleri toplumsal ve ekonomik iyileşmelere potansiyel katkı sağlayıcılar olarak gören kamu politikalarında yansıma bulduğunu belirtmiştir. Walton (1957), şirketler ve toplum arasındaki ilişkinin önemini kabul eden bir sosyal sorumluluk tanımı sunarak, şirketlerin toplumsal refaha katkılarının önemini vurgulamıştır.

Latapı'ye (2019: 3) göre bu temel teoriler, iş dünyasının toplumsal ihtiyaçların ele alınmasında daha geniş bir rol oynadığını ve KSS'nin iş uygulamalarına entegre edilmesinin önemini vurgulamaktadır.

1.2.2. 1970'lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Gelişimi

1970'ler, KSS'nin önem kazandığı ve çevresel sorumlulukların kurumsal stratejilere entegre edildiği bir dönem olarak özetlenebilir. Bu dönemde yaşanan olaylar ve getirilen düzenlemeler, KSS'nin gelişimine büyük katkı sağlamıştır.

Santa Barbara Petrol Sızıntısı ve İlk Dünya Günü: İş sektörüne olan düşük güven düzeyi, 1969'da Kaliforniya, Santa Barbara sahilinde büyük bir petrol sızıntısı meydana geldiğinde önemli bir noktaya ulaştı ve bu olay ABD genelinde büyük protestolara yol açtı.

Sonunda bu durum, 1970'te kutlanan ilk Dünya Günü'nün yaratılmasına ve kutlanmasına neden oldu. Dünya Günü kutlamaları için tarih gece ve gündüzün eşit olması nedeniyle 21 Mart önerilmişti. Ancak ilk Dünya Günü 22 Nisan 1970'te kutlandı. İlk Dünya Günü'nde, ABD genelinde 20 milyon insan temiz ve sürdürülebilir bir çevre talep etmek ve büyük ölçüde şirketlerin neden olduğu kirlilikle (örneğin, petrol sızıntıları, toksik atıklar, kirlenen fabrikalar ve enerji santralleri) mücadele etmek için protestolara katıldı (Earthday, 2024).

Çevre Koruma Ajansı'nın (EPA) Kurulması: İlk Dünya Günü, ABD'nin siyasi gündemini öylesine önemli bir şekilde etkiledi ki, 1970'in sonunda Çevre Koruma Ajansı'nın (EPA) kurulması gündeme gelerek (Earth Day, 2024) kurumsal davranışları etkileyen ve şirketler için ek sorumluluklar yaratan yeni bir düzenleyici çerçeve yaratıldı.

1.2.3. 1980'lerde Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Kurumsallığın Doğuşu

1980-1990 arası KSS'nin daha stratejik ve kurumsallaşmış bir yapıya büründüğü, şirketlerin sosyal ve çevresel sorumlulukları daha geniş bir perspektiften ele aldıkları bir dönem olmuştur. Bu dönemde yaşanan gelişmeler, KSS'nin iş dünyasında önemli bir yere sahip olmasına katkı sağlamıştır.

Stratejik KSS'nin Yükselişi: 1980'lerde, KSS kavramı daha stratejik bir hale geldi. Şirketler, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin sadece etik bir zorunluluk olmadığını, aynı zamanda rekabet avantajı sağlayabileceğini fark etti. Bu dönemde, sosyal sorumluluk girişimleri iş stratejilerine entegre edildi ve sosyal sorumluluk raporlaması yaygınlaştı (Carroll, 1991: 39).

Yatırımcıların Artan İlgişi: Sosyal sorumluluk, yatırımcılar için de önemli bir kriter haline geldi. Sosyal sorumluluk yatırımları (SRI - Socially Responsible Investing), yatırımcıların çevresel, sosyal ve yönetim etkenlerini dikkate alarak yatırım yapmalarını teşvik etti. Bu, şirketlerin KSS uygulamalarını geliştirmelerine ve bu alanlarda daha şeffaf olmalarına neden oldu (Sparkes ve Cowton, 2004: 45).

Küresel KSS Standartlarının Oluşumu: 1980'ler, küresel KSS standartlarının ve yönergelerinin oluşmaya başladığı bir dönemdir. Uluslararası örgütler, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk konusunda rehberlik eden ilkelerin belirlenerek standartların oluşturulmasına ve geliştirilmesine başladı. Bu süreçte Birleşmiş Milletler, OECD ve birçok diğer uluslararası kuruluşlar, KSS'nin yaygınlaşmasına önemli katkıda bulundu (Matten ve Moon, 2008: 405).

Şirketlerin Sosyal ve Çevresel Programları: Bu yıllarda şirketler, sosyal ve çevresel programlarını genişletti. Çeşitli topluluk projeleri, çevresel sürdürülebilirlik girişimleri ve çalışan haklarına yönelik programlar bu dönemde yaygınlaştı. Örneğin, IBM ve Johnson &

Johnson gibi büyük şirketler, kapsamlı KSS programları geliştirerek bu alanda liderlik etti (Waddock, 2008: 87-108).

1.2.4. 1990'larda Kurumsal Sosyal Sorumluluk

1990'lar, KSS'nin küresel ölçekte yaygınlaştığı ve kurumsal yönetim ile sürdürülebilir kalkınma kavramlarının KSS ile entegrasyonunun hızlandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde yaşanan gelişmeler, KSS'nin iş dünyasında daha fazla benimsenmesine ve uygulanmasına katkı sağlamıştır.

1990'ların ilerleyen yıllarında, uluslararası alandaki önemli olaylar sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma konusundaki uluslararası bakış açısını etkiledi. En önemlileri Avrupa Çevre Ajansı'nın kurulması (1990), Rio de Janeiro'da düzenlenen Çevre ve Kalkınma Üzerine BM Zirvesi, Rio Bildirgesi'nin, Gündem 21'in ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) kabul edilmesi (1992) ve Kyoto Protokolü'nün kabul edilmesi (1997) (Latapi, 2019: 7).

KSS'nin Küresel Yayılımı: 1990'larda KSS, küresel bir fenomen haline geldi. Şirketler, sadece yerel düzeyde değil, uluslararası düzeyde de sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getirme gerekliliklerini hissettiler. Bu dönemde, KSS'nin küresel etkisi ve önemi daha fazla vurgulanmıştır (Zadek, 2001).

Sürdürülebilir Kalkınma ve KSS: Birleşmiş Milletler'in 1992 Rio de Janeiro'da düzenlediği Dünya Zirvesi (Earth Summit), sürdürülebilir kalkınma kavramının KSS ile entegrasyonunu hızlandırmıştır. Aynı zamanda zirve, şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarını ve uygulamalarını geliştirmeleri için önemli bir teşvik sağlamıştır (United Nations, 1992).

KSS Raporlamasının Yaygınlaşması: 1990'lar, KSS raporlamasının yaygınlaştığı bir dönemdir. Şirketler, sosyal ve çevresel performanslarını raporlamaya ve bu konuda şeffaf olmaya başlamışlardır. Bu raporlar, şirketlerin KSS uygulamalarını belgelemeleri ve paydaşlarına hesap verebilirliklerini göstermeleri açısından önemli iletişim araçları haline gelmiştir (KPMG, 1999).

Uluslararası KSS Standartları ve İnisiyatifler:

1990'larda, KSS standartları ve yönergeleri belirlenmeye başlandı. Global Reporting Initiative (GRI) 1997'de kuruldu ve şirketlerin KSS performanslarını raporlamaları için önemli bir çerçeve sağlandı. Ayrıca, ISO 14001 çevresel yönetim standardı bu dönemde geliştirilmiş ve yaygınlaşmıştır (GRI, 1997).

Kurumsal Yönetim ve Etik:

1990'lar, kurumsal yönetim ve iş etiği konularının KSS ile daha fazla ilişkilendirildiği bir dönemdir. Şirketler, etik iş uygulamalarını benimsemeye ve kurumsal yönetim yapılarını güçlendirmeye yönelik adımlar attılar. Bu durum, KSS'nin iş stratejileriyle daha fazla bütünleşmesine katkı sağlamıştır (Donaldson ve Preston, 1995: 65-70).

1.2.5. 2000'lerde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Yaygınlaşması

2000'li yıllar, KSS'nin daha da yaygınlaştığı, kurumsallaştığı ve çeşitli standartlar ve girişimlerle daha resmi hale geldiği bir dönemdir. Bu dönemde şirketler, KSS uygulamalarını stratejik bir avantaj olarak görmüş ve bu alanlarda önemli adımlar atmışlardır. Bu 10 yıllık dönem; KSS etrafında önemli olayların gerçekleşmesi ile, iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm, KSS'nin tanınması ve genişlemesi ile uygulanmasına odaklanırken, ikinci bölüm o dönemdeki akademik yayınlar tarafından sunulan KSS'ye stratejik yaklaşıma odaklanmıştır (Latapi, 2019: 10).

KSS ve Sürdürülebilirlik Entegrasyonu: 2000'li yıllarda KSS, sürdürülebilirlik ile daha fazla entegre olmuştur. Şirketler, çevresel ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmenin yanı sıra, sürdürülebilir iş uygulamalarını benimsemeye başlamışlardır. Birleşmiş Milletler'in Küresel İlkeler Sözleşmesi bu dönemde önemli bir rol oynamıştır. 2000 yılında başlatılan bu girişim, şirketlerin işgücü, insan hakları, yolsuzlukla mücadele ve çevre konularında on temel ilkeyi benimsemelerini teşvik etmiştir (UN Global Compact, 2000).

KSS Raporlama Standartlarının Yaygınlaşması: 2000'li yıllarda, KSS raporlaması daha standart hale gelerek yaygınlaşmıştır. Global Reporting Initiative (GRI), şirketlerin KSS performanslarını raporlamaları için en yaygın kullanılan çerçeve haline gelmiştir. GRI'nin Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları, şirketlerin ekonomik, çevresel ve sosyal performanslarını şeffaf bir şekilde raporlamalarına olanak tanıdı (GRI, 2002).

Yatırımcıların Artan Talebi ve ESG: Bu dönemde yatırımcılar, yönetim, sosyal ve çevresel (ESG) kriterlerini daha fazla dikkate almaya başladılar. Sürdürülebilir ve sorumlu yatırım (SRI) fonları, yatırımcıların KSS uygulamalarına sahip şirketleri tercih etmelerini sağladı. Bu, şirketlerin ESG performanslarını iyileştirmeleri için önemli bir teşvik oluşturdu (Eccles, Ioannou ve Serafeim, 2014: 2835-2857).

Kurumsal Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: 2000'li yıllarda, şirketler kurumsal şeffaflık ve hesap verebilirlik konularında daha fazla baskı hissettiler. Enron ve WorldCom gibi büyük şirket skandalları, şirketlerin finansal ve sosyal sorumluluk raporlamalarında daha şeffaf

olmalarını gerektirdi. Bu skandallar, Sarbanes-Oxley Yasası gibi düzenleyici reformların yapılmasına yol açmıştır (Healy ve Palepu, 2003: 3).

KSS'nin Stratejik Bir Avantaj Olarak Görülmesi: 2000'li yıllarda, KSS, şirketler için stratejik bir avantaj olarak görülmeye başlandı. Şirketler, KSS uygulamalarının marka itibarını, müşteri sadakatini ve çalışan bağlılığını artırabileceğini fark etti. Ayrıca, KSS uygulamaları, risk yönetimi ve inovasyon gibi alanlarda da önemli katkılar sağladı (Porter ve Kramer, 2006: 78). 2000'li yıllarda, kurumsal sosyal sorumluluğun uygulanmasında kurumsal ve kamusal etkinin ötesinde, kavrama akademik literatürden önemli katkılar yapıldı. Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Smith (2001), şirket politikalarının kamu ilgisine yanıt olarak değiştiğini ve bu durumun genellikle olumlu bir toplumsal etki yarattığını açıklamıştır. Yazar, sosyal sorumluluğun (işletme perspektifinden) artık daha geniş bir paydaş kitlesini kapsadığını vurgulayarak, KSS'yi "şirketin paydaşlarına olan yükümlülüklerini yasal gereksinimlerin ötesine geçer ve şirketin hissedarlarına olan görevlerini içerir. Bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi, şirketin topluma olan zararını en aza indirmeyi ve topluma olan uzun süreli yararlı etkisini en yüksek seviyeye ulaştırmayı amaçlar" (Smith, 2001: 142).

1.2.6. 2010 ve Sonraki Yıllarda Kurumsal Sosyal Sorumluluk

2010 ve sonrası yıllarda KSS daha kapsamlı, entegre ve etkili bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde, KSS uygulamaları küresel sorunları ele almak için daha yenilikçi ve stratejik yöntemlerle genişlemiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'leri), KSS'nin önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu hedefler, barış, eşitsizlik, yoksulluk, adalet, iklim değişiklikleri ve çevresel bozulmalar gibi küresel sorunları ele almak için bir yol haritası sağlamıştır. Şirketler, SKH'lerini iş stratejilerine entegre ederek sosyal sorumluluklarını genişletmişlerdir (United Nations, 2015).

KSS ve İklim Değişikliği: 2010'lu yıllarda iklim değişikliği, KSS'nin merkezinde yer almıştır. Paris Anlaşması'nın 2015 yılında kabul edilmesiyle birlikte, şirketler karbon emisyonlarını azaltarak ve sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımına geçiş konusunda daha büyük taahhütlerde bulunmuş, çevresel sürdürülebilirlik, KSS stratejilerinin temel bir unsuru haline gelmiştir (UNFCCC, 2015).

KSS ve Dijital Dönüşüm: Teknolojik ilerlemeler, KSS uygulamalarını dönüştürmüştür. Şirketler, dijital çözümler ve büyük veri analitikleri kullanarak sosyal ve çevresel etkilerini izleme ve iyileştirme konusunda önemli adımlar atmışlardır. Blockchain

teknolojisi, tedarik zinciri şeffaflığını artırmada kullanılarak sosyal sorumluluk projelerinin izlenebilirliğini sağlamıştır (Tapscott ve Tapscott, 2017).

Çeşitlilik ve Kapsayıcılık: 2010'lu yıllarda, çeşitlilik ve kapsayıcılık (Diversity and Inclusion) konuları KSS'nin önemli konuları arasına dahil olmuştur. Şirketlerin cinsiyet eşitliği, ırk çeşitliliği ve kapsayıcı iş ortamları yaratma konularına daha fazla odaklanması, hem iç politikalar hem de topluluk projeleri aracılığıyla teşvik edilmiştir (Hunt vd., 2018).

Kurumsal Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: Bu dönemde, şirketlerin şeffaflık ve hesap verebilirlik talepleri artmış, sürdürülebilirlik raporlaması ve üçüncü taraf denetimleri yaygınlaşmıştır. Global Reporting Initiative (GRI), Sustainability Accounting Standards Board (SASB) ve Integrated Reporting (IR) gibi kuruluşlar, raporlama standartlarını geliştirerek şirketlerin performanslarını daha şeffaf bir şekilde sunmalarını sağlamışlardır (Eccles ve Krzus, 2010).

Porter ve Kramer (2011) tarafından geliştirilen "paylaşılan değer oluşturma" kavramı, işletmelerin evriminde gerekli bir adım olarak tanımlanır. Bu kavram, şirketin rekabet gücünü artırırken, aynı zamanda faaliyet gösterdiği toplumlardaki ekonomik ve sosyal koşulları ilerleten politikalar ve işletme uygulamalarını ifade eder. Paylaşılan değer oluşturma, toplumsal ve ekonomik ilerleme arasındaki bağlantıları tanımlamak ve genişletmek üzerine odaklanır (Porter ve Kramer, 2011: 2).

1.3. Sosyal Sorumluluğun Amaçları

Kurumsal sosyal performansın ana amaçlarından biri paydaşlarla diyalogu sürdürmektir. Bu nedenle kurumlar, sürdürülebilirlik raporlarını, kurumsal web sitelerini, kurumsal reklamlarını ya da kurumsal medya bültenlerini, kurumsal gelişmelerini ve sürdürülebilirlik stratejilerini paydaşlarla paylaşmak, onlara mesajlarını iletme için kullanırlar (Baviera-Puig, 2015: 1-22). KSS kavramının amaçları, çeşitli akademik çalışmalar ve işletme yönetimi literatüründe ekonomik, sosyal ve çevresel konu başlıklarında geniş bir şekilde ele alınmıştır. KSS'nin başlıca amaçları aşağıda özetlenmektedir:

Toplumsal Katkı Sağlama: KSS'nin temel amaçlarından biri, işletmelerin topluma olan katkısını artırmaktır. Burada eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi alanlarda projeler geliştirip uygulayarak toplumsal refahın artırılması hedeflenir (Carroll, 1991: 39).

Çevre Koruma: KSS, işletmelerin çevreye duyarlı uygulamalar benimsemesini teşvik eder. Bu, sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda karbon ayak izinin azaltılması, geri dönüşüm

programları ve doğal kaynakların korunması gibi çevresel girişimleri içerir (Porter ve Kramer, 2006: 78-92).

İş Etiği ve Şeffaflık: KSS'nin amaçlarından biri de işletmelerin etik kurallara uygun hareket etmesini ve şeffaflık ilkesine bağlı kalmasını sağlamaktır. Bu, dürüstlük, adalet ve hesap verebilirlik gibi değerleri kapsar (Werther ve Chandler, 2010).

Çalışan Memnuniyeti: KSS, çalışanların haklarını koruyarak ve onlara adil çalışma koşulları sağlayarak iş tatminini ve verimliliği artırmayı amaçlar. Eğitim programları, sağlık hizmetleri ve güvenli çalışma ortamları bu kapsamda değerlendirilir (Kotler ve Lee, 2005).

Marka Değeri ve İtibar Yönetimi: KSS uygulamaları, işletmelerin itibarını güçlendirir ve marka değerini artırır. Müşteriler ve paydaşlar nezdinde güven ve sadakat oluşturur (Kotler ve Lee, 2005).

1.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modelleri

Literatürde araştırma yapıldığında kurumsal sosyal sorumluluk alanında birçok modelin var olduğu görülmektedir. Bu bölümde bu modellerden en çok bilinen 3 model detaylandırılmaktadır.

1.4.1. Carroll'un 4 Boyutlu Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli

Carroll'un dört boyutlu KSS modelinde, işletmelerin sosyal sorumlulukları dört ana boyutta ele alınır. Bu boyutlar ekonomik, yasal, etik ve filantropik (ihtiyari) boyutlardır. KSS piramidi olarak ta adlandırılan bu model, işletmelerin toplum ve paydaşlarına karşı olan sorumluluklarını anlamalarına ve yönetmelerine yardımcı olur (Carroll, 1991: 39-45).

1. Ekonomik Sorumluluk: Ekonomik boyut, işletmenin temel amacının kar elde etmek olduğunu vurgular. Ancak, işletmeler aynı zamanda ekonomik olarak sürdürülebilir olmalı ve paydaşlarına değer yaratmalıdır. Bu boyut, işletmenin finansal performansını, istihdam yaratma kapasitesini ve ekonomik kalkınmaya katkısını içerir.

2. Yasal Sorumluluk: Yasal boyut, işletmenin mevcut yasal düzenlemelere ve kurallara uygun hareket etmesini gerektirir. İşletmeler, faaliyetlerini yasalara uygun bir şekilde yürütmeli ve toplumun güvenliğini ve çıkarlarını korumak için gerekli olan yasal standartlara uymalıdır.

3. Etik Sorumluluk: Etik boyut, işletmenin doğru ve etik değerlere dayalı olarak hareket etmesini vurgular. İşletmeler, toplumun ve paydaşlarının beklentilerine uygun şekilde adalet ve dürüstlük ilkelerine göre davranmalıdır.

4. Filantropik Sorumluluk: Filantropik boyut, işletmenin topluma gönüllü olarak katkıda bulunmasını içerir. İşletmeler, kaynaklarının bir kısmını sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, sanat ve çevre projelere gönüllülük temelinde yatırım yaparlar.

Carroll'un (1991) dört boyutlu KSS modeli, işletmelerin sosyal sorumluluklarını dengeli bir şekilde ele almalarını ve toplumda olumlu bir etki yaratmalarını sağlar.

1.4.2. Wartick ile Cochran'ın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli

Carroll (1991) tarafından literatüre kazandırılan KSS modelini Wartick ve Cochran ilkeler, süreçler ve politikalar çerçevesinde geliştirilmiştir (Wartick ve Cochran, 1985: 758-769).

İlkeler: İlkeler boyutu, KSS'nin temel değerlerini ve etik ilkelerini kapsar. İşletmelerin sosyal sorumluluklarını belirleyen ana etik ve değer setini ifade eder. Bu ilkeler, işletmelerin topluma, çevreye ve paydaşlarına karşı olan sorumluluklarını tanımlar.

Süreçler: Süreçler boyutu, işletmelerin KSS ilkelerini hayata geçirmek için kullandıkları yöntemleri ve süreçleri içerir. İşletmelerin sosyal sorumluluklarını nasıl yöneteceklerini, hangi stratejileri kullanacaklarını ve hangi süreçleri uygulayacaklarını belirler. Örnek süreçler olarak; sorun yönetimi, paydaş yönetimi ve risk yönetimi ifade edilebilir.

Politikalar: Politikalar boyutu, işletmelerin KSS ilkelerini ve süreçlerini desteklemek için geliştirdikleri kurumsal politikaları içerir. Bu politikalar, işletmenin KSS stratejilerini ve uygulamalarını yönlendirir ve işletmenin sosyal sorumluluklarını nasıl yerine getireceğini tanımlar. Örnek politikalar olarak çevre, insan hakları ve etik davranış ifade edilebilir.

1.4.3. Wood'un 5 Boyutlu Kurumsal Sosyal Sorumluluk Modeli

Wood'un KSS modelinde, işletmelerin sosyal sorumlulukları beş ana boyutta incelenir. Bu boyutlar ekonomik, yasal, etik, gönüllülük ve kamuoyu beklentileri boyutlarıdır. Modelde, işletmelerin toplum ve paydaşlarına karşı olan sorumluluklarını anlamalarına ve yönetmelerine yardımcı olunur (Wood, 1991: 691-718).

Ekonomik Boyut: Ekonomik boyut, işletmenin temel amacının kar elde etmek olduğunu vurgular. Bu boyut, işletmenin finansal performansını, kârlılığını, gelirini ve yatırımcılara sağladığı getiriye içerir. İşletme, faaliyetlerini sürdürülebilir bir şekilde yürütmeli ve ekonomik açıdan başarılı olmalıdır.

Yasal Boyut: Yasal boyut, işletmenin mevcut yasal düzenlemelere uygun hareket etmesini gerektirir. İşletmeler, faaliyetlerini yasalara uygun bir şekilde yürütmeli ve toplumun güvenliğini ve çıkarlarını korumak için gerekli olan yasal standartlara uymalıdır.

Etik Boyut: Etik boyut, işletmenin doğru ve etik değerlere dayalı olarak hareket etmesini vurgular. İşletmeler, adalet ve dürüstlük ilkelerine uygun davranmalı ve etik olmayan uygulamalardan kaçınmalıdır.

Gönüllülük Boyutu: Gönüllülük boyutu, işletmenin yasal ve etik gerekliliklerin ötesine geçerek topluma gönüllü olarak katkıda bulunmasını içerir. İşletmeler, çeşitli sosyal sorumluluk projelerine yatırım yaparak (toplumdan aldığını/kazandığını) topluma geri verme sorumluluğunu üstlenmelidir.

Kamuoyu Beklentileri Boyutu: Kamuoyu beklentileri boyutu, işletmenin toplumun ve paydaşların beklentilerine uygun davranmasını gerektirir. İşletmeler, kamuoyunun ve paydaşların beklentilerini anlamalı ve bu beklentilere uygun şekilde hareket etmelidir (Wood, 1991).

1.5. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve İlişkili Kavramlar

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramıyla birlikte ifade edilen çok sayıda ilişkili kavramlar vardır. Bu kavramlardan; sürdürülebilirlik, iş etiği, kurumsal vatandaşlık, davranış kodları ve paydaş kavramları alt başlıklarda açıklanmaktadır.

1.5.1. Sürdürülebilirlik

Kurumlar tarafından sahip çıkılarak savunulan sürdürülebilirlik, son yılların KSS ile ilişkilendirilen popüler kavramları arasındadır. İlk defa çevre bilimciler tarafından kullanılan sürdürülebilirlik kelimesi, genel olarak kaynakların doğru kullanılıp, gelecek nesiller için devamlılığı sağlamayı hedeflemektedir.

Sürdürülebilir Kalkınma kavramı; doğal kaynakların etkin kullanımını sağlarken, aynı zamanda çevresel kaliteye önem vererek, günümüz nesillerinin ihtiyaçlarını verimli bir şekilde kullanmasını sağlayıp, gelecek nesillerin kaynaklarını güvence altına alan bir sistemdir. Ekolojik dengeyi sağlayarak, ekonomiyi de geliştirir. Ekolojik sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik ile sürdürülebilir kalkınma tam olarak sağlanabilir (Alagöz, 2007: 3-4).

Kurumsal sürdürülebilirlik; kurumların çevreyi koruma, eşitlik, sosyal adalet, vb. toplumsal konuları içeren hedefleri kapsar, kurumsal büyümeyi ve karlılığı hedefler (Wilson, 2003).

Dünya tarihinde ilk kez 1972 yılında İsveç'in başkenti Stokholm şehrinde, gelişmişlik seviyeleri birbirinden farklı ülkeler bir araya gelerek, çevre sorunlarının dünyaya olumsuz etkilerine çözüm bulmak amacıyla, Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi'ni

onaylamışlardır. 1987 yılında ise, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından Bruntland Raporu yayınlanmıştır. Bu rapora göre ekonomik büyümenin çevre dostu bir perspektifle gerçekleştirilebileceği varsayımından hareket edilerek, yeniden yapılanmayı sağlayacak uzun vadede büyüme dönemine girilmesi gerektiği, sürdürülebilir kalkınma ilkesi ile bağdaştırılmıştır (Ağca, 2002; Akbayır, 2019).

Kruse'a göre (2011), toplumsal sürdürülebilirlik iletişimi, toplumu sürdürülebilir yaşam ilkelerine ve davranış biçimlerine yönlendirmek amacıyla stratejilerin ve önlemlerin disiplinli bir şekilde uygulanmasını sağlamak durumundadır (Kruse, 2011: 76). Kurumsal sürdürülebilirlik raporları, şirketlere daimi ve stratejik değer katarak önem kazandırmak amacıyla kurumların ve yatırımcıların en fazla önem verdikleri meselelere direkt katkı sağlarlar. Düzenli bir şekilde artmakta olan marka değeri gibi soyut değerleri, direkt olarak kurum ve çalışan sadakatine dönüştürmektedir (Wheeler ve Elkington, 2001: 7).

1.5.2. İş Etiği

İş etiği, toplum bireylerinin birbirleri ile ilişkilerinde yol gösterici davranış kurallarına dayanmaktadır. Hukuk, toplumsal değerler, düşünme biçimleri ve felsefeyi temel alan davranış prensipleridir. Bir kurum misyonunu yerine getirirken, çalışanlarının da şirket prensiplerine uygun bir şekilde davranmalarını sağlamak amacıyla iş etiği ve etik kuralları uygular (Gök, 2008: 8).

İş etiği, iş dünyasında doğru ve adil davranmayı, dürüstlüğü, saygıyı, sorumluluğu ve adaleti içeren bir davranış biçimidir. Bu kavram, işletmelerin çalışanları, müşterileri, tedarikçileri ve toplumla olan ilişkilerinde etik standartlara uygun hareket etmelerini gerektirir. İş etiği, işletmelerin sadece kar elde etme amacıyla değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluklarını da yerine getirmelerini teşvik eder (Ferrell vd., 2018).

1.5.3. Kurumsal Vatandaşlık

Kurumsal vatandaşlık, işletmelerin ekonomik performanslarının ötesine geçerek topluma ve çevreye karşı sorumluluklarını yerine getirmelerini ifade eder. Bu kavram, işletmelerin sadece kar elde etme amacı gütmekle kalmayıp aynı zamanda toplumsal, çevresel ve etik sorumluluklarını da yerine getirmelerini içerir. Kurumsal vatandaşlık anlayışı, işletmelerin toplumsal ihtiyaçları karşılamaya, çevreyi korumaya, çalışanlarına adil davranmaya ve etik değerlere bağlı kalmaya odaklanır (Carroll ve Buchholtz, 2014).

Kurumsal vatandaşlık kavramını Aktan ise, kurumların ticari çalışma ve yükümlülüklerini yerine getirirken, aynı zamanda uymakla yükümlü oldukları yasal, etik ve

sosyal normlara uyum sağlamaları, toplum ile aralarında oluşmuş olan sosyal sözleşmenin sorumluluklarını da yapmaları şeklinde tanımlamıştır (Aktan, 2007: 60).

1.5.4. Davranış Kodları

Davranış kodları; kurumların faaliyetlerini gerçekleştirirken, gönüllülük esasına dayalı içinde yaşadıkları toplumlara karşı görev ve yükümlülüklerini üstlendikleri normlardır. Aktan'ın yaptığı tanıma göre, şirketlerin davranış kodları, yine onların kendi ortak ve paydaşlarıyla olan ilişkilerinde bir yol gösterici görevi sunar. Davranış kodları, şirketler tarafından oluşturulduğu gibi, konusunda uzman sivil toplum kuruluşları vesilesiyle de düzenlenebilir (Aktan, 2007: 21).

1.5.5. Paydaş Kavramı

Paydaş kavramı, bir organizasyonun faaliyetlerinden etkilenebilecek kişi, grup veya kuruluşları ifade eder. Paydaşlar genellikle; çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, hissedarlar, yerel topluluklar, endüstriyel birlikler, devlet kurumları, medya ve çevre gruplarından oluşur. Paydaşların çıkarlarını ve beklentilerini anlamak, bir organizasyonun sürdürülebilirlik stratejilerini belirlemede ve iş kararlarını alırken dikkate alınması gereken önemli bir etkidir (Carroll ve Buchholtz, 2014: 128-130).

Grunig ve Repper (2005: 140)'a göre paydaş, örgütle birbirleri üzerinde olumlu ya da olumsuz etkiler oluşturabilen insan topluluklarıdır. Yazarlara göre paydaş, örgütsel eylemlerden, alınan kararlardan, oluşturulan stratejilerden, uygulamalardan ve kuruluş hedeflerinden etki gören her birey ve her insan topluluğudur. Paydaşlar, bir organizasyonun veya işletmenin faaliyetlerinden etkilenen veya etkilenme potansiyeline sahip olan herhangi bir grup veya bireylerden oluşur. Bunlar çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, ortaklar, hissedarlar, yerel toplum, kamu kurumları, medya ve diğer ilgili taraflar olarak tanımlanabilir. Paydaşlar genellikle işletmenin kararlarında ve stratejilerinde etkili olabildikleri gibi, işletmenin aksiyonlarının sonuçlarından da etkilenebilirler (Hitt vd., 2017: 32).

Paydaş, bir kurumun çalışmalarında doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen, bununla birlikte işletmenin karar ve eylemlerinden çıkarları bulunan kişi veya gruplardır. Sosyal paydaşlar, işletmenin başarısını ve sürdürülebilirliğini etkileyen tüm dış ve iç grupları kapsar. Bu gruplar arasında müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler, toplum, hissedarlar, hükümet ve sivil toplum kuruluşları bulunur (Freeman, 1984: 53-73):

Müşteriler: Ürün ve hizmetlerin nihai kullanıcılarıdır. İşletmenin sunduğu ürün ve hizmetlerin kalitesi, fiyatı ve güvenilirliği, müşterilerin memnuniyeti ve sadakati üzerinde doğrudan etkilidirler.

Çalışanlar: İşletmenin iç paydaşlarıdır ve işletmenin faaliyetlerinin sürdürülmesinde kritik rol oynarlar. Çalışanların hakları, iş güvenliği, eğitim ve kariyer gelişimi konularında beklentileri vardır.

Tedarikçiler: İşletmenin üretim süreçlerinde kullandığı mal ve hizmetleri sağlayan kuruluşlardır. İşletme ile tedarikçiler arasındaki ilişkiler, işin sürekliliği ve kalitesi açısından önemlidir.

Toplum: İşletmenin faaliyet gösterdiği çevrede yaşayan insanlar ve bu çevrenin genel sosyal dokusudur. İşletmenin sosyal sorumluluk projeleri ve çevresel etkileri, toplumun refahı üzerinde etkilidir.

Hissedarlar: İşletmenin sahipleri veya yatırımcılarıdır. Hissedarlar, işletmenin kârlılığı ve uzun vadeli sürdürülebilirliği ile ilgilenirler.

Hükümet ve Düzenleyici Kurumlar: İşletmenin faaliyetlerini düzenleyen ve denetleyen kamu kurumlarıdır. İşletmenin yasalara ve düzenlemelere uyumu, lisans ve izin süreçleri gibi konular bu paydaşların ilgisini çeker.

Sivil Toplum Kuruluşları: Çeşitli sosyal, çevresel ve ekonomik konular üzerinde çalışan organizasyonlardır. İşletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetleri ve sürdürülebilirlik girişimleri üzerinde etkili olabilirler.

1.6. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi

Kurumların sosyal sorumluluk uygulamaları, işletmeler ve işletme paydaşları arasında köprü vazifesi gören ve hedeflenen mesajların ortaklara ulaşması, ortakların bu sürece dahil olmak için, kuruma karşı olumlu algı ve tutumların oluşmasına sebep olan önemli bir kavramdır (Hoştut ve Deren Van Het Hof, 2016: 99). KSS iletişimi kurumların sürdürülebilirliğinin sağlanması ve paydaşlar ile iletişim sürecinin yönetilmesidir. Geçmişe göre günümüzde küçük büyük farketmeden her kuruluş; sorumluluk, hak ve görev uygulamalarını paydaşlara daha çok iletme zorundadır (Sancar Demren, 2017: 105; Hoştut, 2018: 107). Kurumsal sosyal sorumluluk iletişiminin işlevlerini tanımlarken kurumsal ve toplumsal olmak üzere iki işlev ön plana çıkmaktadır (Hoştut ve Deren Van Het Hof, 2016: 1-31). Kurumsal işlev yaklaşımına göre kurumsal sosyal sorumluluk iletişimi ile kurumların faaliyetleri paydaşlara iletilerek güven ve itibarın kazanılması hedeflenir. Toplumsal işlev ise daha kapsamlıdır, burada amaç toplumun her hangi bir sorununa her zaman çözüm bulmaktan ibarettir.

Kurumsal sosyal sorumluluk iletişiminde sosyal projelerin uygulanma döneminde kullanılan araçlar: 3 gruptadır. Bunlar; yazılı, sözlü ve görsel-işitsel araçlardır. Tek ya da çift yönlü iletişim kurmada, geniş kitlelere ulaşma amacıyla kullanılan bu araçlar (Soysal, 2019), kontrol edilebilen ve kontrol edilemeyen olmak üzere 2 ana kategoride değerlendirilebilir (Morsing ve Nielsen, 2008: 196-208).

Kontrol Edilebilen İletişim Mecraları:

- **Kurumsal Web Siteleri ve Bloglar:** İşletmelerin kendi web siteleri ve blogları, KSS hedeflerini ve projelerini duyurmak, paydaşlarla iletişim kurmak ve şeffaflık sağlamak için etkili bir platform sağlar.
- **Sosyal Medya Platformları:** İşletmeler, sosyal medya platformlarında (örneğin, Facebook, Twitter, LinkedIn, Instagram) KSS projelerini tanıtabilir, etkileşime geçebilir ve paydaşlarla bağlantı kurabilir (Tadajewski ve Jones, 2016: 537-548).
- **Kurumsal Raporlar ve Sürdürülebilirlik Raporları:** İşletmeler yayınladıkları kurumsal raporlar ve sürdürülebilirlik raporlarıyla, KSS performanslarını ve projelerini sistematik olarak raporlayarak paydaşlarına sunarlar (Adams ve Frost, 2008: 288-302).

Kontrol Edilemeyen İletişim Mecraları:

- **Basın ve Medya Yayınları:** İşletmelerin KSS çabaları, basın bildirileri, haberler ve medya kapsamı yoluyla geniş kitlelere duyurulabilir (Du ve Sen, 2010: 18-19).
- **Sözlü İletişim ve Sosyal Ağlar:** Çalışanların, müşterilerin ve diğer paydaşların sözlü iletişim ve sosyal hesaplar aracılığıyla KSS projelerini tartışması ve paylaşması işletmelerin kontrol edilemeyen iletişim mecrası olarak değerlendirilir (Schultz ve Morsing, 2013: 681-692).

İKİNCİ BÖLÜM

SİVİL TOPLUM

2.1. Sivil Toplum Kavramı

Avrupa’da “Non Government Organization” kelimeleri ile anlatılan kavram, hükümet dışı işler anlamındadır. Amerika’da ise algı daha farklıdır. Hükümet kelimesi yerine kar kelimesi kullanılmaktadır. “Non profit organization” kelimeleri ile tanımlanan kavram karla ilgisi olmayan kuruluşlar olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde ise “sivil” kelimesi, resmi olmayan, askeri üniforma giymeyen, asker sınıfında olmayan manalarında kullanılır. Özet olarak, devlet kuruluşları ile bağı olmayan, özel kuruluşların kar amaçlarından uzak, toplumun yararına hizmet eden bir yapı ifade edilmektedir.

Tarihteki kavram oluşum sürecine bakıldığında ise, Aristoteles’in bu kavram hakkında ilk konuşan kişi olduğu görülmektedir. Bu tanım “politike koinonia” “sivil toplum” kavramını ilk defa Aristoteles’in “politike koinonia” tanımlamasında görülmektedir burada Aristoteles siyasal toplumu anlatmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda bu kavramı Latinceye çevirerek de kullandığından bahsedilmektedir. Societas Civilis olarak Latinceye çevirip kullanması, sivil toplum kavramının tarihteki başlangıç noktası olarak bilinmektedir (Yıldız, 2004:85; Cengiz vd., 2005: 223). Bu tanım zamanla anlam değiştirerek günümüzde farklı bir anlam kazanmıştır. Şen (2008: 35) sivil toplumu gönüllü örgütlerin devlet ya da hükümete bağlı olmadan kurduğu, toplumun sorunlara çözümsel yaklaşımlar üretmede aktif olarak görev aldığı ve bu amaçla de siyasi kişileri çözüm sürecinde politika üretmeye teşvik eden yapı olarak tanımlamıştır.

Çaha (2012), sivil toplumu farklılaşma, örgütlülük, iradi birliktelik ve otonomileşme kavramlarını kullanarak açıklamıştır. Yazara göre bağımlılık ile toplumun çeşitlenmesi arasında bir bağ vardır. Çeşitlilik tek bir zümrenin baskın olmasını engeller. Ancak bu çeşitlilikler örgütlü bir şekilde hareket etmezse sivil toplum oluşamaz ve bahsedilen toplumsal güç ortaya çıkamaz. Sivil toplum sendika, vakıf, dernek gibi örgütlenmiş yapılarla bir anlam kazanır. Ayrıca katılımcılar için beklenen ilk şart da gönüllülüktür. Örgütlenme fırsatının mümkün olmadığı bir ortamda sivil toplumdan bahsetmek mümkün olamaz. Sivil toplumun anlamı, dernek, vakıf, sendika gibi örgütlerle bir araya gelmesiyle belirginleşir. Bu tarz bir örgütlenmenin mümkün olmadığı yerde, sivil toplumun da güç olarak ortaya çıkması mümkün değildir. Sivil toplumun en temel koşulu bireyin kendi isteğiyle eyleme geçmesidir. Kişiler bu yapılara kendi iradeleriyle katılmalıdır, bu sayede sürdürülebilir bir süreç ortaya çıkar. Ayrıca

sivil toplum kuruluşları devlet, kar amacı güden şirketler ya da askeri herhangi bir yapının içinde dahil olmamalıdır ve etkilenmemelidir (Çaha, 2012: 62-65).

Günümüzde devletle STK'lar arasındaki iletişimin çok önemli olduğu savunulmaktadır. Hem kapitalist, hem de liberal yapılarda burada önemli bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Bu düşüncelere göre bir devlet demokratik olursa demokratik bir STK sistemini oluşturabileceği ve aynı zamanda sivil toplum demokratik bir yapıya sahip olursa da demokratik yapıda bir devletin yaşatılmasını sağlayacaktır (Gönenç, 2001:50; Abay, 2009).

2.2. Sivil Toplum Kuruluşları

Kurumlar ile sivil toplum kuruluşları arasında düzgün bir iş birliğinin olması kurumlara fayda sağlar. İşletmeler, projelerinde STK'lar ile iş birliği yaparlarsa, onlardan eğitim alabilirler, STK'ların bilgi, beceri ve deneyimlerinden faydalanabilirler. Ayrıca STK'ların itibarlarından da faydalanılabilir. Bu iş birliği proje ve projeyi destekleyen kuruma artı değer katarak, STK'nın destekçilerini de arkasına alarak projeye olan ilgi, güven ve katılımı artırır (Kılınç, 2018).

STK'lar kuruluş amaçları ve deneyimlerine göre farklı görev ve işlevlere sahiptirler. Eğitim, çevre, adalet hizmetlerine erişim, sosyal refah ve istihdam alımlarında içinde bulunduğu devlete farklı seçeneklerde girişimler üretebilmekte ve maddi sponsorlar, uygulama için bütçe desteği olarak bu projeleri hayata geçirmektedirler (Biber, 2006: 30-31).

Schwab ve Sutherland'ın (2002) çalışmasında, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) çeşitli açılardan tanımlanmıştır. Schwab ve Sutherland'ın (2002) çalışması, STK'ların toplumsal yapının vazgeçilmez unsurları olduğunu ve çeşitli alanlarda önemli işlevler üstlendiklerini vurgulamaktadır. STK'ların bağımsız, kar amacı gütmeyen, gönüllülük esasına dayanan, toplumsal katılımı teşvik eden ve yenilikçi yapıları, onların toplumda önemli bir yer edinmelerini sağlamaktadır. Yaptıkları tanımlamalar, STK'ların işlevleri, amaçları ve toplum içindeki rolleri üzerinde durmaktadır. Schwab ve Sutherland'ın (2002) STK tanımlarına dair belirttikleri önemli noktalar şunlardır:

Bağımsızlık ve Özerklik:

STK'lar, devletten bağımsız ve özerk kuruluşlardır. Bu, onların hükümet kontrolünden ve siyasi etkiden uzak bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlar. Örneğin, bir çevre STK'sı hükümet politikalarından etkilenmeden çevresel konularda farkındalık yaratabilir ve projeler yürütebilir.

Kar Amacı Gütmeme:

STK'lar, kar amacı gütmeyen organizasyonlardır. Temel amaçları, topluma hizmet etmek ve sosyal, kültürel, ekonomik veya çevresel sorunlara çözüm bulmaktır. Kar amacı gütmeme, STK'ların gelirlerini yeniden toplumsal projelere yatırmaları anlamına gelir.

Gönüllülük Esası:

STK'ların faaliyetleri genellikle gönüllülük esasına dayanır. Bu, bireylerin kendi istekleriyle ve herhangi bir maddi karşılık beklemezsizin STK'ların projelerine katkı sağlaması demektir. Gönüllülük esası, STK'ların daha geniş bir toplumsal tabana yayılmasına ve toplumun çeşitli kesimlerinden destek almasına yardımcı olur.

Toplumsal Katılım ve Temsil:

STK'lar, belirli bir topluluğun veya grubun çıkarlarını temsil eder ve onların seslerini duyurur. Bu, dezavantajlı grupların haklarını savunma ve onların ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynar. Örneğin, bir kadın hakları STK'sı, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmesini ve haklarını savunmasını sağlayabilir.

Esneklik ve Yenilikçilik:

STK'lar, devlet kurumlarına kıyasla daha esnek ve yenilikçi olabilirler. Bu, onların hızla değişen toplumsal ihtiyaçlara yanıt vermelerini ve yeni çözümler üretmelerini kolaylaştırır. Esneklik ve yenilikçilik, STK'ların toplumda ortaya çıkan yeni sorunlara hızla uyum sağlayabilmelerine olanak tanır. Kalaycıoğlu'na göre STK, devlet örgütü dışında, bazı siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal çalışmaları sürdüren gönüllülük esasına dayalı kuruluşlardır (Kalaycıoğlu, 1998: 111-114).

2.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihi

Türkiye'de STK'ların tarihi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze uzanan uzun bir sürece dayanır. Bu süreç, Osmanlı dönemindeki vakıflardan Cumhuriyet dönemine, oradan da günümüz STK'lara kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Bu süreçte STK'lar toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda önemli roller üstlenmişlerdir. Türkiye'de STK'ların tarihçesi, Osmanlı döneminden günümüze kadar toplumun çeşitli ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla gelişmiş ve evrim geçirmiştir.

2.3.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Vakıflar: Vakıfların Osmanlı toplumundaki yeri ve işleyişi, ilgili dönemdeki toplumsal dayanışma ve yardımlaşma kültürünün bir parçası olarak ele alınmıştır. Vakıflar, özellikle eğitim ve sağlık alanında önemli hizmetler sunmuştur (Göyünç, 1990: 10-60). Osmanlı İmparatorluğu'nda sivil toplumun temellerini oluşturan en önemli yapılar vakıflardı. Vakıflar, hayırseverlerin mallarını toplum yararına bağışlamasıyla kurulan dini ve sosyal kurumlar olarak faaliyet göstermiştir.

Ahilik: 13. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan ve esnaf teşkilatlarının temeli olan ahilik, sosyal ve ekonomik hayatı düzenleyen bir yapıdır (Uzunçarşılı, 1968:15-45).

Tanzimat Dönemi ve II. Meşrutiyet: Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı (1856) ile Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme süreci başlamış, bu süreçte çeşitli dernek ve cemiyetlerin kurulmasına zemin hazırlanmıştır (Hanioglu, 2008: 120). II. Meşrutiyet dönemi (1908-1918), siyasi ve sosyal anlamda daha özgürlükçü bir ortamın oluşmasına olanak tanımış ve bu dönemde çok sayıda siyasi parti, dernek ve cemiyet kurulmuştur (Zürcher, 1993: 80).

2.3.2. Cumhuriyet Dönemi

1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra, modern bir devlet yapısı kurulmaya çalışıldı. Bu dönemde Türk Kadınlar Birliği gibi önemli dernekler kuruldu ve Halkevleri gibi kültürel kurumlar aktif rol aldı (Zürcher, 1993: 160). Cumhuriyetin ilk yıllarında, modernleşme çabalarının bir parçası olarak toplumsal yapının yeniden şekillendirilmesi hedeflenmiş, STK'lar bu süreçte önemli roller üstlenmiştir (Göle, 1997: 1-40).

1950'li yıllardan sonra birden fazla partiye dayalı döneme geçişle beraber, sivil toplumun çeşitli alanlarında faaliyet gösteren dernek ve vakıfların sayısı artmış, özellikle sendikalar ve meslek örgütleri bu dönemde etkin olmuştur (Ahmad, 1993: 220). 1950-1980 yılları arasında Türkiye'de ekonomik ve sosyal değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin bir parçası olarak STK'lar, toplumun farklı kesimlerinin sesini duyurmasına yardımcı olmuştur (Keyder, 1987: 160).

1980 askeri darbesi sonrası dönemde STK'lar üzerinde baskılar artmış olsa da, 1990'larla birlikte demokratikleşme sürecinin hızlanmasıyla STK'lar yeniden canlanmıştır. Bu dönemde insan hakları, çevre, kadın hakları gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren STK'lar önem kazanmıştır (Heper, 1985: 200). 1980 sonrası dönemde, Türkiye'deki STK'ların gelişimi ve çeşitlenmesi, toplumun çeşitli ihtiyaçlarına yanıt verme ve hak savunuculuğu alanlarında önemli rol oynamıştır (İnal ve Kardeş, 2012: 1-50).

2.3.3. 2000'ler ve Sonrası

Günümüzde STK'lar, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, çevre, insan hakları ve demokrasi gibi birçok farklı alanda aktif olarak çalışmaktadır. STK'ların sayısı ve çeşitliliği artmış, ulusal ve uluslararası düzeyde önemli roller üstlenmişlerdir (Keyman ve İçduygu, 2005: 200).

Güneş'e (2004: 2) göre STK'ların işlevleri aşağıdaki gibidir:

1. Toplumda Kamuoyu Oluşturmak ve Toplum Üyelerinin İsteklerini Duyurmak:

STK'lar, toplumun farklı kesimlerinin taleplerini dile getirerek kamuoyu oluştururlar. Bu, demokratik süreçlere katılımı artırır ve toplumsal değişim için bir zemin oluşturur.

2. Çoğulcu Toplum Yapısını Oluşturmak ve Piyasadaki Metalaşmaya Karşı Denge Sağlamak:

STK'lar, çeşitliliği ve katılımcılığı teşvik ederek toplumda dengeyi sağlarlar. Aynı zamanda, piyasadaki aşırı ticarileşmeye ve metalaşmaya karşı alternatif bir güç oluştururlar.

3. Katılımı teşvik etmek ve çoğulcu bir kültür oluşturmak ve yönetim deneyimi sağlamak:

STK'lar, içlerinde katılımcı bir kültür oluşturarak bireylerin aktif katılımını teşvik ederler. Ayrıca, yönetim deneyimi kazandırarak toplumsal liderlik kapasitesini artırır.

4. Pilot Projeler Üretmek ve Kaynak Bulmak:

STK'lar, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek için pilot projeler üretirler ve bu projeleri uygulamaya geçirirler. Aynı zamanda, bu projeler için kaynak bulma ve yönlendirme gibi sorumluluklar da alırlar.

2.4. Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye'de farklı görev ve yükümlülüklere sahip çıkan, farklı grupları temsil eden çok fazla STK vardır. Bu STK'lar 9 grup şeklinde listelenebilir (AB Uyum Süreci ve STK'lar, 2004: 39):

1. Ticaret Birlikleri,
2. Sendikalar,
3. İşverenler /Profesyonel Federasyonlar,
4. Hükümet Dışı Kuruluşlar (NGO),
5. Hizmet ve Üretim Birlikleri,
6. Yerel İdare Birlikleri,
7. Politik İlgi Grupları,
8. Dinsel İlgi Grupları,

9. Diğer Gruplar.

İlke Vakfı'nın sitesinde yayınlanan verilere göre, 2020 yılında 184.361 STK olduğu belirtilmektedir. Bunların %66'sı dernek, %29'u kooperatif, %3'ü vakıf, %1,6'sı oda, %0,4'ü sendikadır (İlke Vakfı, 2020). Bu STK'ların en etkili ve güçlüleri neo-liberal çerçevede değerlendirilebilecek is adamları dernekleri (TUSİAD, MUSİAD vs.), vakıflar (TESEV, TEMA Vakfı, TEV vs.), birlikler (TOBB) ve sanayi ve ticaret odalarıdır (İSO, İTO vs.) (Talas, 2011: 10).

STK'ların farklı türleri ve tanımları çeşitli faktörlere bağlı olarak değişebilir. Genel olarak, STK'lar belirli bir amacı gerçekleştirmek veya belirli bir toplumsal sorunu çözmek için kurulan, genellikle kar amacı gütmeyen kuruluşlardır. İşte yaygın olarak görülen bazı STK türleri ve tanımları:

Dernek: "Dernekler, kuruluş amacı genel bir fayda için faaliyette bulunmak, sorumluluk almak ve sosyal olaylar karşısında etkili hareketlerde bulunmak üzere toplulukların bir arada bulunmasıyla oluşan, gönüllülüğe dayalı ve herhangi bir maddi amacı olmayan kişi topluluğudur" (Sezgin, 2008, 4).

Vakıf: Öztürk (1995), vakıfların başlangıçta bireysel ihtiyaçların karşılanması amacıyla ortaya çıktığını belirtmiştir. Ancak yıllar geçtikçe bu alana ilgi gösteren insanların sayısı artmıştır. Vakıflar, hayatın hemen hemen her bölümünde yer almaktadır. İslam medeniyeti ile tarihte yer almaya başlayan vakıflar, günümüzde en çok itibar gören kurumlar arasındadır (Öztürk, 1995: 19).

Sendika: Sendika kelimesi köken olarak Fransızcadan gelmektedir. Zamanla yaygınlaşarak Türkçeye geçmiştir. Her iki dilde de bu kelime aynı maksatla kullanılmıştır. Sendika terimi, işçi ya da işveren farketmeksizin mesleki kuruluşlarının oluşturduğu örgütlerdir (Öztürk, 1996: 3).

Kooperatifler: Kişilerin kooperatif kurmaları için sosyal ve ekonomik konularda ortak bir amaçları olması gerekir. Kooperatifler bu ortak amaçla yola çıkarak karşılıklı yardımlaşma, dayanışma, kefalet gibi çalışmalarda bulunarak amaçlarına uygun hareket eden kuruluşlardır (Çatak, 2017).

Ticari Odalar: Ticari odalar, meslek birliklerinin bir amaç için bir araya geldiği kuruluşlardır. Ayrıca genel bir tanım ise Ticaret Bakanlığı web sitesinde mevcuttur. Bu yayınlanan tanıma göre; *“Odalar; üyelerinin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, mensuplarının birbirleri ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslekî disiplin, ahlâk ve dayanışmayı korumak ve bu Kanunda yazılı hizmetler ile mevzuatla*

odalara verilen görevleri yerine getirmek amacıyla kurulan, tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır”. Odaların kuruluş ve işleyişine dair hususlar **5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu** ve bu Kanun uyarınca yayımlanan yönetmeliklerde düzenlenmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2024). 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Odalar ve Borsalar Kanunu;

- Ticaret ve Sanayi Odaları,
- Ticaret Odaları,
- Sanayi Odaları ve
- Deniz Ticaret Odalarına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Her oda kurulduğu il ile sınırlıdır. Aynı ilde aynı amaçla ismi farklı olsa da başka bir oda kurulamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLARI

3.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması

Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, bir şirketin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerini, hedeflerini, performansını ve taahhütlerini raporlama sürecidir. Bu raporlar, şeffaflık ve hesap verilebilirlik sağlayarak, şirketin sürdürülebilirlik çabalarını paydaşlarına açıklar (Adams ve Frost, 2008: 288-302). Yücel'e (2018: 60) göre ise; kurumların ekonomik, sosyal ve çevresel uygulamaların raporlanması olarak tanımlanan KSS raporları, kurumların karşılaştıkları fırsat ve tehditler ile ilgili paydaşlarına açıklanabilir ve şeffaf bilgiler veren iletişim aracıdır.

1980'lerde ekonomik küreselleşmeyle birlikte, pazarlar serbestleşti, üretim miktarları büyük ölçüde arttı, üretimde standartlaşma sağlandı, maliyetler düştü ve verimlilik önemli ölçüde arttı. Bu gelişmeler, kurumların ve toplumun yaşam kalitesini artırdığı düşüncesini ortaya çıkardı. Ne yazık ki devam eden yıllarda kuruluşların çevreye ve doğaya zarar verdiği, fakirliğin ve açlık oranının arttığı, şirket krizlerinin yaşandığı ortaya çıktı. Yaşanan bu olayların toplum tarafından duyulması, çevre ve toplumla ilgili kirlilik, yolsuzluk, açlık gibi konuları gündeme taşıdı. İşte tüm olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve kurumlara yeniden güven duygusunun sağlanması için farklı yeniliklerin getirilmesi, kurumsal sürdürülebilirlik ilkelerinin ve kurumsal standartların oluşturulması mucburi oldu (Deren Van Het Hof ve Hoştut, 2015: 131). KSS raporlamasının temel amaçları, şirketin sürdürülebilirlik performansını değerlendirmek, paydaşlara bilgi sağlamak, şeffaflık sağlamak, iyi uygulamaları tanıtmak ve kurumsal imajı güçlendirmek şeklinde özetlenebilir (Crowther ve Aras, 2008: 232).

3.2. Tarihsel Süreç

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren dikkat çekmeye başlayan sosyal sorumluluk raporları; işletmelerin sermaye yapısındaki değişikliklerin yaşandığı 19. yüzyılın sonlarından sonra, toplumsal ihtiyaçların bir sonucu olarak sosyal etkinlik üzerine 1970'lerin öncesinde ana akımı oluşturdu. 1980'ler ve 1990'lar, çevre raporlarının öne çıktığı yıllar olarak bilinir. Raporlarda ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların entegre bir şekilde sunulduğu KSS raporları ise 1990'lar ve 2000'lerde ön plana çıkmıştır (Herzig ve Schaltegger, 2011: 151-171).

KSS raporlamasının ilk örnekleri 1970'lerin ortalarına dayansa da, bu erken dönem raporlamaları günümüzdeki sürdürülebilirlik raporlaması standartlarına uygun değildi ve daha

çok çevresel ve sosyal etkilerin finansal raporlamaya ek olarak sunulmasını içeriyordu. Bu raporlardan bir kaçı aşağıda paylaşılmıştır:

Environmental Defense Fund (EDF) ve DuPont Ortaklığı (1989): EDF ve DuPont arasındaki iş birliği, çevresel performansı ölçmek ve raporlamak için ilk önemli girişimlerden biridir. Bu ortaklık, The DuPont Environmental Reporting Program adlı ilk çevresel raporun yayınlanmasına öncülük etmiştir (DuPont, 1989).

Shell Şirketi: 1998 yılında açıklanan Shell Environmental Report (Shell, 1998) başlıklı ilk çevresel rapor, şirketin çevresel etkilerini ve sürdürülebilirlik performansını kamuoyuna açıklamak için önemli bir iletişim aracı olmuştur.

İlk rapor yayınları 1970'lere dayansa da, 1980'li yıllarda şirketlerin yayınlanan bu raporları kurumsallaştıramamaları nedeniyle rapora olan ilgi günden güne azalmıştır. 1970'lerde işletmeler çevre etkileri konusunda raporlama hazırlasalarda, hep uygulamaların iyi ve güzel yanlarını anlattıkları için, şeffaflığa da özen gösterilmediğinden, kötü reklam algısı oluşmuştur (Signitzer ve Prexl, 2008: 1-19). 1980'li yılların sonlarında, bu finansal olmayan raporlara, yeni konular eklenmiştir. Bu konular; çevresel konular olduğundan, hesap verilebilirlik artmıştır. 2000'li yıllardan itibaren ise çevresel konulara ek olarak sosyal ve ekonomik konular da raporlara dahil edilmiş ve raporlar bu şekilde genişletilmiştir (Kolk, 2010; Hoştut, 2015). Bu yeni gelişen raporların isimlendirilmesinde yeni başlıklar kullanılmaya başlamıştır. Bu başlıklar; *Kurumsal Vatandaşlık*, *Sürdürülebilir Değer*, *Sürdürülebilirlik*, *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporu* olmuştur (Hahn ve Kühnen, 2013: 7; Hoştut, 2015). Kurumsal raporlama uygulamalarındaki bu değişim süreci, birçok raporlama ilke ve standartlarının gelişmesine sebep ve etkili olmuştur (Hoştut, 2015).

3.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının Kullanımı ve Etkisi

Kurumsal sosyal sorumluluk raporları, işletmelerin sürdürülebilirlik performansını ölçmek, iyileştirmek ve paydaşlarla etkileşimde bulunmak için kritik bir araçtır. Bu raporlar, işletmelerin itibarını güçlendirebilir, yatırımcıların ve tüketicilerin kararlarını etkileyebilir ve toplumsal beklentilere yanıt verme kabiliyetlerini artırabilir (KPMG, 2017).

Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması süreci, veri toplama, performans ölçümü, raporlama standartlarına uygunluk, iç ve dış denetimler ve paydaş geri-bildirimleri gibi aşamalardan oluşur (Epstein ve Buhovac, 2014).

Kurumsal sosyal sorumluluk performansının sonucu olarak ortaya çıkan sosyal raporların önemi aşağıdaki gibi sıralanabilir (Soysal, 2019: 53-54):

- Kurumsal çalışmaların geniş kitlelere ulaşılması sağlanır,

- Kurumsal projeler için farkındalık yaratılır ve projeye desteklerin artırılması sağlanır,
- Kurum paydaşları ile olan iletişimin artırılması sağlanır,
- Kurum paydaşların görüş ve katılımlarının alınmasını sağlar,
- Kurum paydaşlarına hesap verilmesi sağlanır,
- Kurumsal itibarına katkı sağlanır,
- Kurumsal faaliyetlerin kurumsallaşması sağlanır.

Kurumlar KSS ya da sürdürülebilirlik raporları ile paydaşlarına iş etiği, çevre farkındalık yönetimi, hayırseverlik, toplumsal katılım ve destek, kurum ve çalışan sağlığı, güvenlik, yolsuzluklarla mücadele, sosyal politikalar, kurumsal yönetim, yönetim sistemleri, pazardaki uygulamaları ve ilişkileri hakkında bilgi aktarmayı hedeflemektedirler (Deren Van Het Hof ve Hoştut, 2015: 134).

3.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimindeki Önemi

Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, bir şirketin sosyal, çevresel ve ekonomik etkilerini, politikalarını, uygulamalarını ve performansını belgelemek amacıyla hazırladığı bir belgedir. Bu raporlar, şirketlerin sürdürülebilirlik çabalarını, etik standartlarını ve toplumsal sorumluluklarını paydaşlarıyla paylaşmak için kullanılır. Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, şirketlerin faaliyetlerinin toplumsal ve çevresel boyutlarını daha şeffaf bir şekilde sunmalarına ve paydaşlarıyla iletişim kurmalarına olanak tanır. Bu raporlar genellikle KSS raporu veya sürdürülebilirlik raporu olarak da adlandırılır ve geniş bir yelpazede yayımlanabilir, örneğin web sitelerinde, basılı materyallerde veya sosyal medya platformlarında paylaşılabilirler. Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması, şirketlerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirme ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma çabalarını vurgular ve paydaşlarıyla kurulan güveni artırır.

Kurumsal sosyal sorumluluk raporları ile şirketler, paydaşlarına bilgi vermektedirler. Bu raporlar daha çok performans hedefi ile yayınlansa da, temel paydaşları ilgilendiren ve paydaşlarla ilgili konularda işletmelerin etkisi konusuna da çok önem verilmektedir (Herzig ve Schaltegger, 2011: 151-171).

Yüksel'e (2009: 35) göre bir kamu bilgilendirme modeli olarak da adlandırılan KSS raporlaması ile kuruluşların sosyal sorumluluk bilgilerini açıklamaları gerektiği konusunda geleneksel muhasebe literatüründe ortak bir görüş oluşmamıştır. Bu görüş karmaşasına rağmen giderek kurumların KSS çalışmalarının yıllık ve finansal raporlarında açıklamaları giderek

artmıştır. Paydaş baskısı da, bazı işletmeleri KSS çalışmalarını açıklama fikrine önem vermesine sebep olmuştur. Ayrıca ABD ve İngiltere’de sosyal sorumluluk odaklı yatırımların artması, bu alanda raporların artışında etkili olmuştur (Yüksel, 2009: 35).

Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk raporları ile ilgili yükümlülük içeren herhangi bir yasa ya da kanun yoktur. Ancak 2 farklı raporlama sistemi farklı alanlarda uygulanmaktadır. Bunlar, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) yönetiminde halka açık şirketlerin yayınlamakla sorumlu olduğu Kurumsal Yönetim Uyum Raporu ve enerji, ulaşım, üretim tesisleri ve benzeri alanlarda çevreye etkisi yüksek oranda olabilecek projelerde uygulanması gerekli olan Çevresel Etki Değerlendirme Raporlarından ibarettir. Bu raporlarda kurumların, şeffaf ve hesap verilebilir olması beklenmektedir (Göçenoğlu, 2014: 57).

Günümüzde pek çok şirket, kendi sosyal sorumluluk ve sürdürülebilirlik çalışmalarını belli aralıklarda yayınladıkları raporlarla duyurmaktadır. Bu sosyal sorumluluk çalışmaları, yıllık faaliyet raporlarının ayrılmış bir bölümünde ya da sürdürülebilirlik raporu adı altında yayınlanmaktadır. Bu raporlarda kurumların ekonomik, çevresel ve sosyal çalışmalarını paydaş ve müşterilere aktarılması hedeflenmektedir. Bu raporlama sistemi ile geleneksel finansal raporlamanın içerikleri toplumsal fayda odaklı gelişip genişlemektedir. Bununla birlikte şirket hissedarlarına finansal konularda hesap verme rolünü de üstlenmektedir (Başar ve Başar, 2006: 214). Şirketler bireysel tüketici tarafından genellikle okunmasa da, bu tür raporlarla gelişim düzeylerini de göstermektedirler.

Tüm yukarıda adı geçen kaynaklarda anlatılan gerekçelere dayanarak, şirketlerin sosyal sorumluluk raporları hazırlama nedenlerini şu şekilde özetleyebiliriz: Paydaş baskısı, paydaşlarla iletişim kurma ve hesap verme gerekliliği, sosyal sorumluluk odaklı yatırımların artması, şeffaflık ihtiyacı, sürdürülebilirlik. Bu nedenler, şirketlerin sosyal sorumluluk raporları hazırlama ve yayınlama kararlarını etkileyen önemli faktörler olarak listelenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLARINDA SEKTÖR- STK İŞ BİRLİKLERİNİN ANALİZİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Sürdürülebilirlik raporlamasının temeli, bir kuruluşun ekonomi, çevre ve insanlar üzerindeki etkilerini tanımlaması ve etkiler konusunda şeffaf olmasıdır (GRI, 2024). Sosyal ve çevresel olarak hesap verebilirliğin önemi, şirket aktivitelerinin raporlar aracılığıyla daha şeffaf bir şekilde bütün paydaşlara aktarılabilme potansiyelinden doğmaktadır. Bu şekilde bütün paydaşlar şirketin hangi aktivitelerinden, nasıl etkilendiklerini bilebileceklerdir (Owen, 2003: 2). Raporları okuyan kişiler bu raporlardan, şirketin kültürü, kurumun ahlaki kodları, personel istihdam politikaları, insan haklarına olan duyarlılığı, iş sağlığı ve güvenliği konusundaki donanım, hassasiyet ve çalışmaları, kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, yıllık ya da dönemsel olarak belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığı ile ilgili bilgi sahibi olurlar.

Kurumlar, sosyal alanlarda gerçek bir farklılık oluşturma ortaklar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmadan imkansız olduğunun farkındadırlar. Bu nedenle şirketlerin sosyal sorumluluk uygulamalarında en önemli ortakları sivil toplum kuruluşlarıdır. Kâr amacı gütmeyen STK'lar, küçük ölçekli olmaları ve şartlara kolay uyum sağlayabilmeleri sonucunda ihtiyaçlara, resmi yapıya sahip kamu kuruluşlarına kıyasla, daha çabuk cevap verebilir ve faaliyetlerinde esneklik sağlayabilirler. Bu kuruluşlar, faaliyet gösterilen topluluğun ihtiyaçlarını ve niteliklerini iyi biliyor ve belirli bir sorunun çözüm sürecinde, faaliyetlerin gerçekleşmesi sürecinde veya önleme şekli üzerinde uzmanlaşmışlardır (Kılıçalp, 2012: 41). Ancak hangi STK ile çalışılacağına karar vermek son derece güçtür. STK'lar günden güne çoğalmakta ve faaliyet gösterdikleri alanlar da farklılaşarak değişiklik göstermektedir. Şirketlerin iş birliği yapacağı ortak ya da ortakları tercih etmeleri de bu değişkenlik karşısında zorlaşmaktadır. İş birliği yapılacak STK'ya karar verme sürecinde ilk kriter, ilgili STK'nın şeffaf ve meşru bir yapıda olmasıdır. İtibar odaklı bir çalışmanın başarı sonucuna ulaşabilmesi için, ortaklık yapılan kuruluşun da bu alanda tehdit oluşturmaması gerekmektedir (Deren Van Het Hof, 2015: 67, 107). Bu çalışmanın amacı, şirketlerin sosyal sorumluluk projelerinde iş birliği kurdukları ve projeleri birlikte yürüttükleri STK'ları tespit ederek çalışmaların ve projelerin sürdürülebilirliklerini güçlendiren ortakları tespit etmektir.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Şirketler çok sayıda çevre, bilim, çocuk, sanat, sağlık odaklı sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmektedir. Yapılan çalışmalar pazar geliştirme odaklı algılansa da temel amaç sürdürülebilirlik konularında hedef kitlede farkındalık ve davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesidir.

Bu çalışmanın amacı, şirketlerin yürüttükleri sosyal sorumluluk projelerindeki STK iş birliklerini analiz etmektir. İş birliği yapılan STK'ları tespit edip listelenecek ve Kamu Aydınlatma Platformu'nun resmi web sitesi kap.gov.tr'de yer alan sektör gruplamalarına göre şirketler gruplanarak, sektör STK önceliklerine açıklık getirilecektir. Bunun için BİST 100'de listelenen şirketlerin kendi resmi web sitelerinde yayınladıkları sürdürülebilirlik raporları içerik analizi tekniğiyle paydaşlar, iş birlikleri ve sektörler başlıklarında irdelenerek, projelerin yürütüldükleri STK'lar tespit edilecektir. Araştırma soruları aşağıda belirtilmektedir:

- Şirketlerin yürüttükleri sosyal sorumluluk projelerinde hangi kurumların (ulusal/uluslararası dernekler, vakıflar, birlikler, ticari odalar, kooperatifler vb.) iş birlikleri vardır?
- Şirketler sektörel bazlı incelendiğinde STK öncelikleri değişkenlik gösterir mi?
- Sürdürülebilirlik raporu yayınlama durumları iş modellerine göre değişkenlik gösterir mi?

Bu çalışmanın katkısı, KSS uygulamalarında kurumsal ortaklıkları ve iş birliklerini (stratejik ortaklıklar) açıklayarak sürdürülebilirlik literatürüne katkı sağlamaktadır.

4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma BİST 100'de listelenen ve şirketlerin kurumsal internet sitelerinde erişime açık olarak yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarında ifade edilen iş birliklerin incelenmesiyle sınırlıdır. Yapılan iş birlikleri konusunda şirketler ve STK'lar ile görüşme yapılmamıştır.

4.4. Araştırma Yöntemi

Yapılan çalışmada içerik analizi tekniği ile BİST 100'de listelenen şirketlerin entegre faaliyet, sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk ya da kurumsal sorumluluk adı altında yayınladıkları raporları, sosyal sorumluluk projeleri ve ortaklıklar çerçevesinde incelenmiştir. Bunun için şirketlerin en son yayınladıkları raporların pdf formatları şirketlerin resmi web sitelerinden indirilerek STK'lar için hazır kategori listeleri kullanmadan araştırmacı tarafından oluşturulan kategorilere göre, sektörlerle yönelik bölümde ise kap.gov.tr'nin web sitesinde yayınlanan BİST100 şirketlerinin adlandırıldığı sektör grupları dikkate alınarak analiz

edilmiştir. Çalışmanın araştırma sorularına yanıt bulabilmek için nitel araştırma grubu içerisinde sınıflandırılan içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. İçerik analizini Berelson (1952) nesnel, sistematik ve nitel bir araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır. Bu analizinin adımları şu şekilde sıralanmıştır; verilerin kodlanması, kodların düzenlenmesi, verilere göre temaların bulunması, kodların ve temaların organize edilerek gruplanması ve son olarak bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Kodlama sürecinde kısa bir liste ile metin veya görsel veriler kategorilere göre toplanarak başlanmakta ve veriler incelendikçe kategoriler genişletilmektedir (Cresswell, 2020: 186). Huberman ve Miles (1994) veri kodlarının veritabanında hangi sıklıkta görüneceğinin hesaplanmasını önermektedir. Sayıların elde edilmesi, nitel araştırma için sistematik yaklaşımlara bir gösterge oluşturmaktadır. Raporlarda ismi geçen ortaklar, MAXQDA2020 programı ile kodlanmış ve veriler analiz edilmiştir. MAXQDA2020 programı nitel içerik analizini desteklemeye yönelik kullanılmıştır. Araştırmacıların tüm analiz aşamalarını kaydetmesi, analizlerin kavranabilir, kategorilerin frekanslarının karşılaştırılabilir ve tekrarlanabilir olması için bu şekilde çalışılmalıdır (Mayring, 2000: 7).

4.5. Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Türkiye’de hizmet veren ve Kamuyu Aydınlatma Platformunun web sitesinde (KAP, 2024) BİST 100 endeksinde listelenen şirketlerin sürdürülebilirlik/entegre faaliyet raporları oluşturmaktadır. Araştırmaya konu olan şirketler, Borsa İstanbul’un <https://www.kap.org.tr/tr/Endeksler> sitesinde (17.01.2024) yayınladığı Türkiye’nin en büyük 100 şirketi listesi esas alınarak belirlenmiştir. Şirketlerin web siteleri taranarak sürdürülebilirlik çalışmalarını raporladıkları, sürdürülebilirlik ya da entegre faaliyet raporu adı altındaki raporlar incelemeye alınmıştır. Sadece faaliyet raporu adı ile yayınlanmış raporlar ile KSS ya da sürdürülebilirlik çalışmalarını içermeyen raporlar kapsam dışında bırakılmıştır. Şirketlerin sektörleri kap.gov.tr web sitesinde yapılan gruplamaya göre belirlenmiş ve tabloya eklenmiştir.

İncelemeye göre 61 şirketin raporuna ulaşılmış ve analiz edilmiştir. Raporlara verilen isimlerin farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Yayınlanan raporların adlandırılmasında çoğunlukla “Sürdürülebilirlik Raporu” ve “Entegre Rapor” başlıkları tercih edilmiştir.

4.6. Kodlama

Entegre faaliyet raporları ve sürdürülebilirlik raporları analiz edilirken, MAXQDA 2020 programı kullanılmış ve araştırmacı tarafından oluşturulan genel ortaklar kelimeleri aranarak iş

birliği yapılan kurum ve kuruluşlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın başlangıcında oluşturulan kavramların listesi:

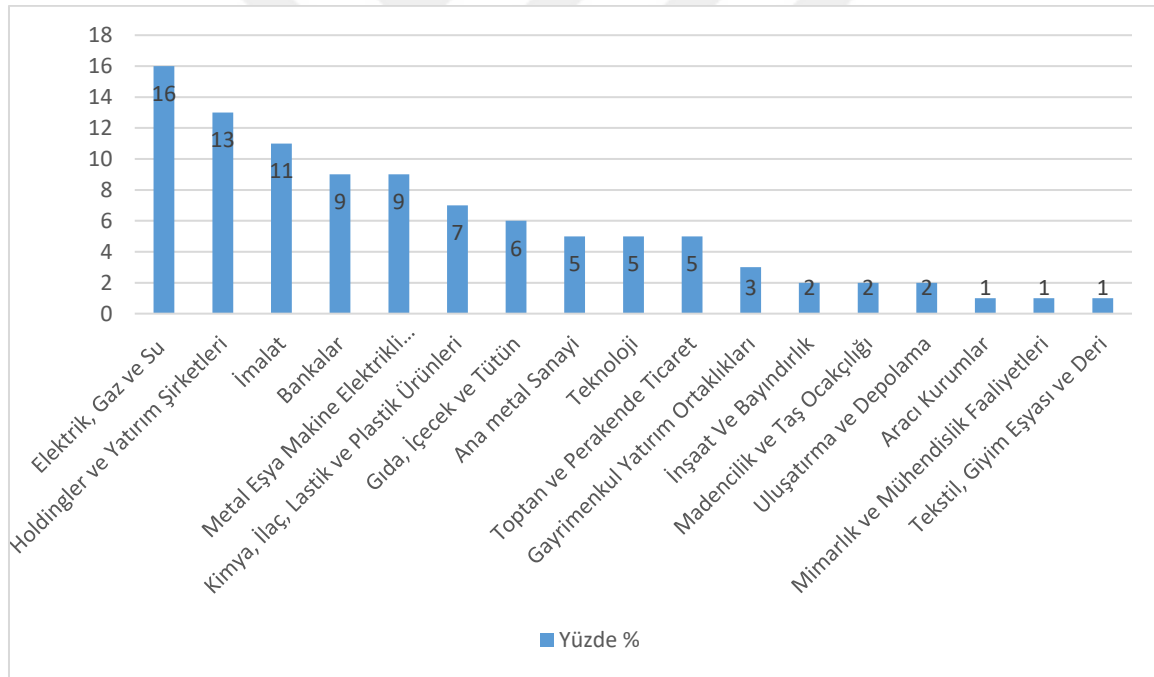
- Sivil Toplum Kuruluşu, STK
- Dernek, Derneği
- Vakıf, Vakfı
- Sendika
- Paydaş
- Üyelik
- İş birliği, işbirliği, birlik
- Federasyon
- Platform
- Oda
- Bağış

Ancak raporlarda ifade edilen ortakların bulunması yukarıda listelenen kelimelerle sınırlı olmadığından var olan liste her yeni incelemeye dahil edilen raporda tespit edilen iş birliği veya ortak ile güncellenmiştir. Bu raporların 60 adedi yukarıda yer alan kelimeler kullanılarak, 1 adedi ise kelimelerin İngilizce sözlük karşılıkları kullanılarak taranmıştır.

İngilizce kodlar: Non governmental organization/ NGO, Association, Foundation, Union, Stakeholder, Membership, Collaboration/cooperation, Federation, Platform, Chamber/Society, and Donation. 61 raporun kodlanmasının ardından temalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Ortak bir görüş oluşturmak amacıyla kodlanmış 695 koddan ve 1567 iş birliğinden oluşan geniş kapsamlı bilgi birimlerinde temaların oluşturulmasıyla, verinin açıklanması, verilerin küçük, yönetilebilir tema kümelerine indirgenmesi amaçlanmıştır (Cresswell, 2020: 188). Çalışmada bulgularan kategorilerden 9 tema oluşturulmuştur.

4.7. Şirketlere ve Raporlara Dair Genel Bilgiler

BİST 100 endeksinde yer alan şirketler, kap.gov.tr sitesinde yapılan sektörel ayrıştırmaya göre gruplandırılmıştır. Bu sistem dikkate alınarak listelenen şirketler sektörlere ayrılmış ve 17 sektör tespit edilmiştir. BİST 100 endeksinde listelenen şirketlerin sektörel dağılımları incelendiğinde şirketlerin %16'sı elektrik, gaz ve su sektöründe, %13'ü holdingler ve yatırım sektöründe, %11'i imalat sektöründe, %9'ar oran ile bankalar sektörü ve metal eşya, makine, elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektöründe, %7'si kimya, ilaç, lastik ve plastik ürünleri sektöründe, %6'sı gıda, içecek ve tütün sektöründe, %5'er oran ile ana metal sanayi, teknoloji ile toptan ve perakende ticaret sektöründe, %3'ü gayrimenkul ve yatırım ortaklıkları sektöründe, %2'ser oran ile inşaat ve bayındırlık sektöründe, madencilik ve taş ocaklığı sektöründe, teknoloji sektöründe, ulaştırma ve depolama sektöründe, %1'er oran ile aracı kurumlar, mühendislik faaliyetleri ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektöründe yer almaktadır. Sektörel dağılımlar şekil 4.1.'de gösterilmektedir.

Şekil 4. 1. BİST 100 Sektörel Dağılımı

Kamuyu Aydınlatma Platformunun resmi web sitesinde (KAP, 2023) BİST 100 endeksinde listelenen şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi sonucunda 61 rapora ulaşılmış ve analiz edilmiştir. Madencilik ve taş ocakları sektörü ile aracı kurumlar sektöründeki şirketlerin web sitelerinde güncel rapora ulaşamamıştır, bu nedenle raporları incelenen sektör sayısı 15'e indirgenmiştir. Raporlardan %39'u Entegre Faaliyet Raporu (24), %61 ise Sürdürülebilirlik Raporu (37) adı altında yayınlanmıştır. Raporların %6,5'i (4 adet)

2021, %90'ı (55 adet) 2022, %3,5'i (2 adet) ise 2023 yılına aittir. Raporların yazım dili %98'i Türkçe dir (60 rapor), sadece %2'si (1 rapor) İngilizce yayınlanmıştır. 61 rapor 11.577 sayfadan oluşmaktadır, ortalama rapor sayfası ise 190'dır. Analiz edilen raporlara dair genel bilgiler tablo 4.1.'de listelenmektedir.

Tablo 4.1. Analiz Edilen Raporlara Dair Genel Bilgiler

Sayı	Şirket Adı	Rapor Yılı	Rapor Türü	
			Sürdürülebilirlik	Entegre
1	ANADOLU GRUBU HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
2	AKBANK T.A.Ş.	2023		✓
3	AKÇANSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	2021	✓	
4	AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.	2022		✓
5	AKSA ENERJİ ÜRETİM A.Ş.	2021	✓	
6	ALARKO HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
7	ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.	2021	✓	
8	ANADOLU EFES BİRACILIK VE MALT SAN. A.Ş.	2022		✓
9	ARÇELİK A.Ş.	2022	✓	
10	ASELSAN ELEKTRONİK SANAYİ VE TİC. A.Ş.	2022	✓	
11	BİM BİRLEŞİK MAĞAZALAR A.Ş.	2022	✓	
12	BORUSAN BİRL. BORU FABR. SAN. VE TİC. A.Ş.	2022	✓	
13	COCA-COLA İÇECEK A.Ş.	2022		✓
14	ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	2022		✓
15	DOĞAN ŞİRKETLER GRUBU HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
16	DOĞUŞ OTOMOTİV SERVİS VE TİCARET A.Ş.	2022		✓
17	ECZACIBAŞI YATIRIM HOL. ORTAKL. A.Ş.	2021		✓
18	EMLAK KONUT GAYR. YAT. ORT. A.Ş.	2022	✓	
19	ENERJİSA ENERJİ A.Ş.	2022	✓	
20	ENKA İNŞAAT VE SANAYİ A.Ş.	2022	✓	
21	EREĞLİ DEMİR VE ÇELİK FABRİKALARI T.A.Ş.	2022		✓
22	FORD OTOMOTİV SANAYİ A.Ş.	2022	✓	
23	GALATA WIND ENERJİ A.Ş.	2022	✓	
24	HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
25	KARDEMİR KARABÜK DEMİR ÇELİK SAN. VE TİC. A.Ş.	2022	✓	

26	KARSAN OTOMOTİV SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.	2022	✓	
27	KİMTEKS POLİÜRETAN SAN. VE TİC. A.Ş.	2022		✓
28	KOCAER ÇELİK SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	2022	✓	
29	KOÇ HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
30	KONTROLMATİK TEKN. ENERJİ VE MÜH. A.Ş.	2023	✓	
31	KORDSA TEKNİK TEKSTİL A.Ş.	2022	✓	
32	MAVİ GİYİM SANAYİ VE TİCARET A.Ş.	2022		✓
33	MİA TEKNOLOJİ A.Ş.	2022	✓	
34	MİGROS TİCARET A.Ş.	2022		✓
35	OTOKAR OTOMOTİV VE SAV. SAN. A.Ş.	2022	✓	
36	OYAK ÇİMENTO FABRİKALARI A.Ş.	2022		✓
37	PENTA TEKN. ÜRÜNL. DAĞIT. TİC. A.Ş.	2022	✓	
38	PETKİM PETROKİMYA HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
39	QUA GRANITE HAYAL YAPI VE ÜRÜNL. SAN. TİC. A.Ş.	2022	✓	
40	SASA POLYESTER SANAYİ A.Ş.	2022	✓	
41	SMART GÜNEŞ ENERJİSİ TEKN. ARAŞ. GEL. ÜRETİM SAN. VE TİC. A.Ş.	2022	✓	
42	ŞEKERBANK T.A.Ş.	2022		✓
43	ŞOK MARKETLER TİCARET A.Ş.	2022	✓	
44	TAV HAVALİMANLARI HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
45	TEKFEN HOLDİNG A.Ş.	2022	✓	
46	TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.	2022		✓
47	TURKCELL İLETİŞİM HİZMETLERİ A.Ş.	2022		✓
48	TÜPRAŞ-TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.	2022		✓
49	TÜRK HAVA YOLLARI A.O.	2022	✓	
50	TÜRK TELEKOMÜNİKASYON A.Ş.	2022	✓	
51	TÜRK TRAKTÖR VE ZİRAAT MAKİNELERİ A.Ş.	2022	✓	
52	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.	2022		✓
53	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.	2022		✓
54	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.	2022		✓
55	TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.	2022		✓
56	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.	2022	✓	
57	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.	2022		✓
58	ÜLKER BİSKÜVİ SANAYİ A.Ş.	2022	✓	

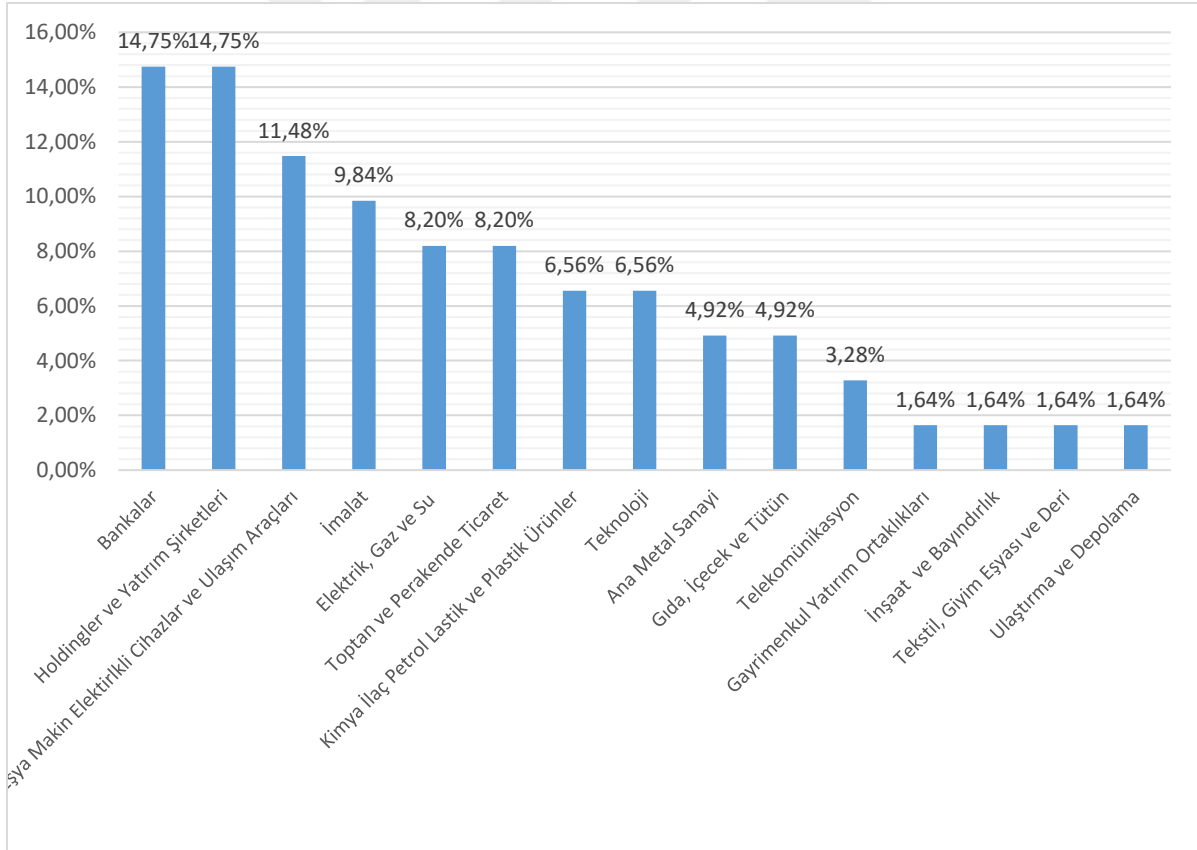
59	VESTEL ELEKTRONİK SANAYİ VE TİC. A.Ş.	2022		✓
60	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.	2022		✓
61	ZORLU ENE RJİ ELEKTRİK ÜRETİM A.Ş.	2022		✓

4.8. Sektörel Dağılımlar

Rapor yayınlayan ve yayınlamayan şirketlerin sektörel dağılımlarını tespit edebilmek için sektör analizi yapılmıştır.

4.8.1. Rapor Yayınlayan Şirketlerin Sektörel Dağılımları

Yapılan analize göre bankacılık sektörü ile holdingler/yatırım şirketleri sürdürülebilirlik raporu yayınlama konusunda önde gelen sektörler olarak bulgulanırken, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, inşaat ve bayındırlık, tekstil, giyim eşyası, deri ve ulaştırma ve depolama sektörleri düşük rapor temsilleriyle yer almıştır.

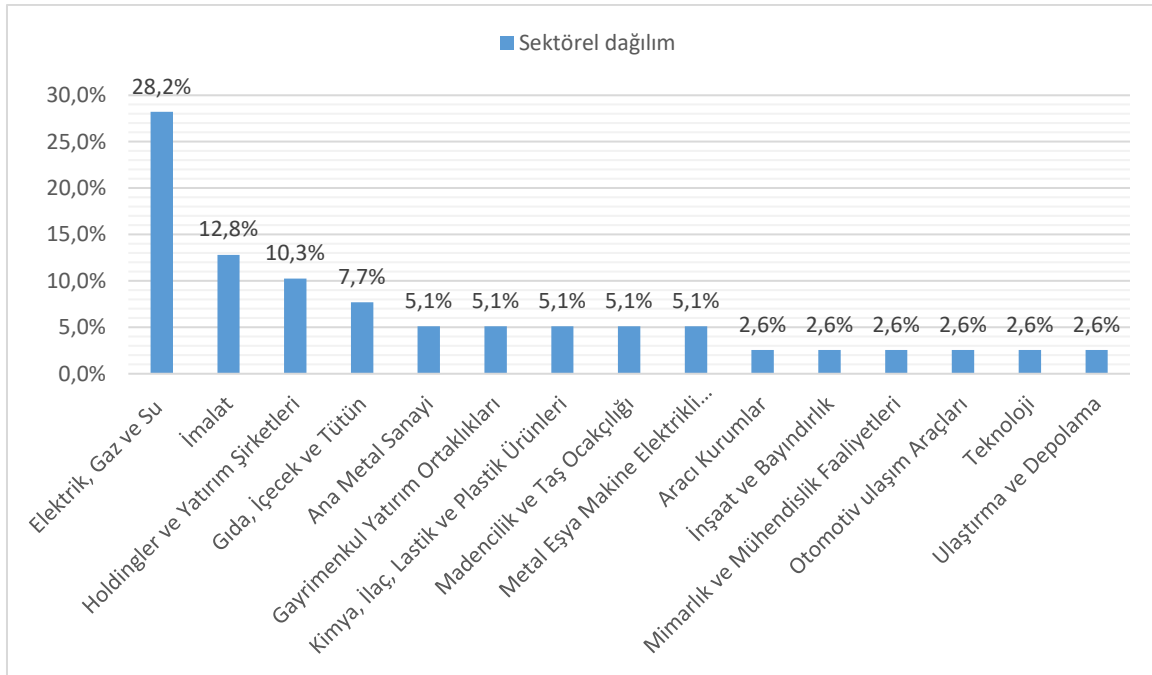
Şekil 4.2. Rapor Yayınlayan Şirketlerin Sektörel Dağılımı

Sektör dağılımına göre bankacılık sektörü ve holdingler- yatırım şirketleri %15 (her biri 9 rapor) ile birinci sırada yer almaktadır. Metal eşya makine elektrikli cihazlar ile ulaşım

araçları sektörü %10 (her bir sektör için 7 adet rapor) ile ikinci sırada ve elektrik, gaz, su sektörü adı altındaki enerji şirketleri, toptan ve perakende sektörü ile kimya ilaç petrol lastik ve plastik ürünler sektörü %8 (5'er adet rapor) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Sıralamayı %6 (4'er adet rapor) ile ana metal sanayi, imalat ve teknoloji sektörü takip etmektedir. Gıda, içecek, tütün ürünleri sektörü %5 (3 adet) ile temsil edilirken, telekomünikasyon sektörü %3 (2 adet) ile yer almaktadır. İnşaat ve bayındırlık sektörü, tekstil-giyim eşyası-deri sektörü ile ulaştırma ve depolama sektörleri ile her biri %1,5 (1'er adet) ile en az temsil edilmektedir.

4.8.2. Raporuna Ulaşılamayan Şirketlerin Sektörel Dağılımları

Raporlarına ulaşamayan şirketlerin sektör dağılımına göre elektrik, gaz, su sektörü %28 (11 rapor) ile birinci sırada yer almaktadır. İmalat sektörü %13 (5 rapor) ile ikinci sırada ve gıda, içecek ve tütün %8 (3 rapor) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Sıralamayı %5 (her biri 2 adet rapor) ile ana metal sanayi sektörü, gayrimenkul yatırım ortaklıkları sektörü, kimya, ilaç, lastik ve plastik ürünleri sektörü, madencilik ve taş ocakçılığı sektörü, metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörü takip etmektedir. Aracı kurumlar sektörü, inşaat ve bayındırlık sektörü, mimarlık ve mühendislik faaliyetleri sektörü, otomotiv ulaşım araçları sektörü, teknoloji sektörü, ulaştırma ve depolama sektörleri %3 (her biri 1 adet) ile düşük rapor temsilleriyle yer almıştır.

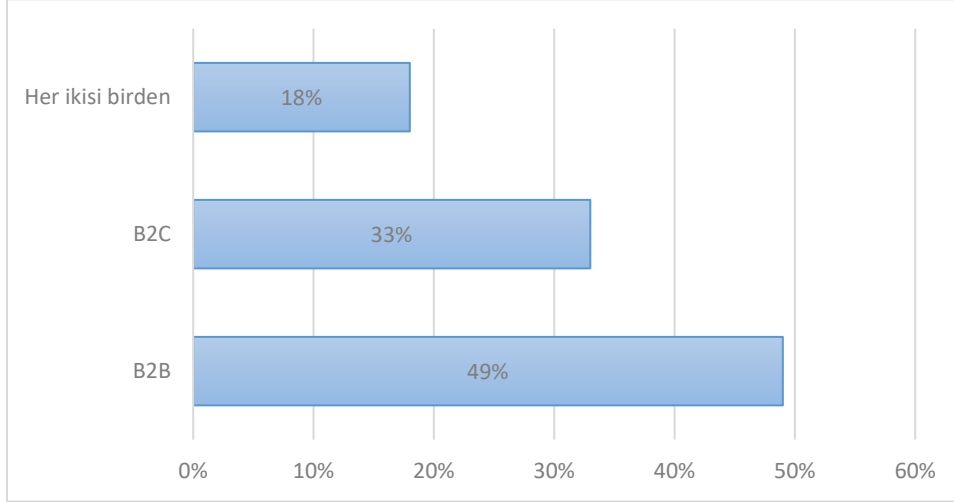
Şekil 4.3. Raporuna Ulaşılamayan Şirketlerin Sektörel Dağılımı

4.9. İş Modelleri

Şirketler, iş modelleri konusunda B2B, B2C ve hem B2B hem de B2C olarak 3 kategoride gruplandırılmıştır.

4.9.1. Rapor Yayınlayan Şirketlerin İş Modelleri

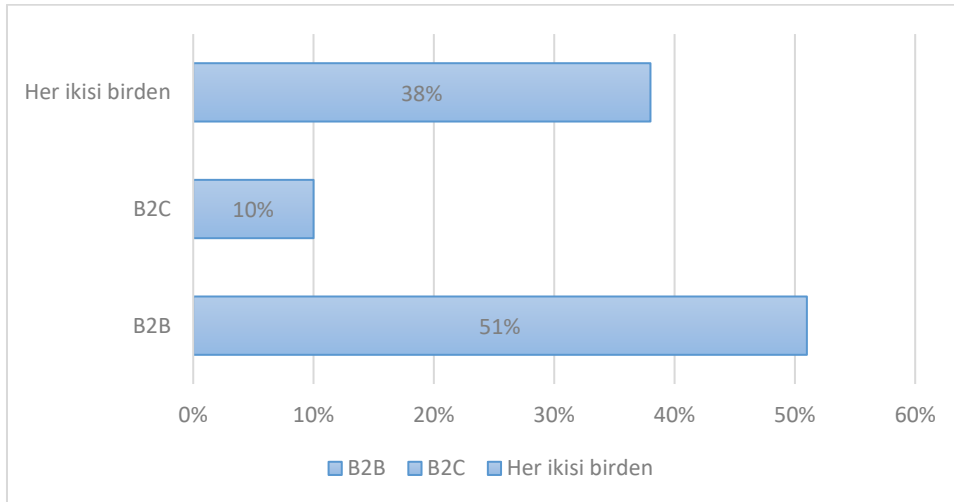
Şekil 4.4'e göre şirketlerin %49'u B2C, %33'ü B2B ve %18'si ise her iki iş modelinin söz konusu olduğu şirketleri temsil etmektedir.

Şekil 4.4. Raporlarına Ulaşılan Şirketlerin İş Modellerine Göre Dağılım Oranları

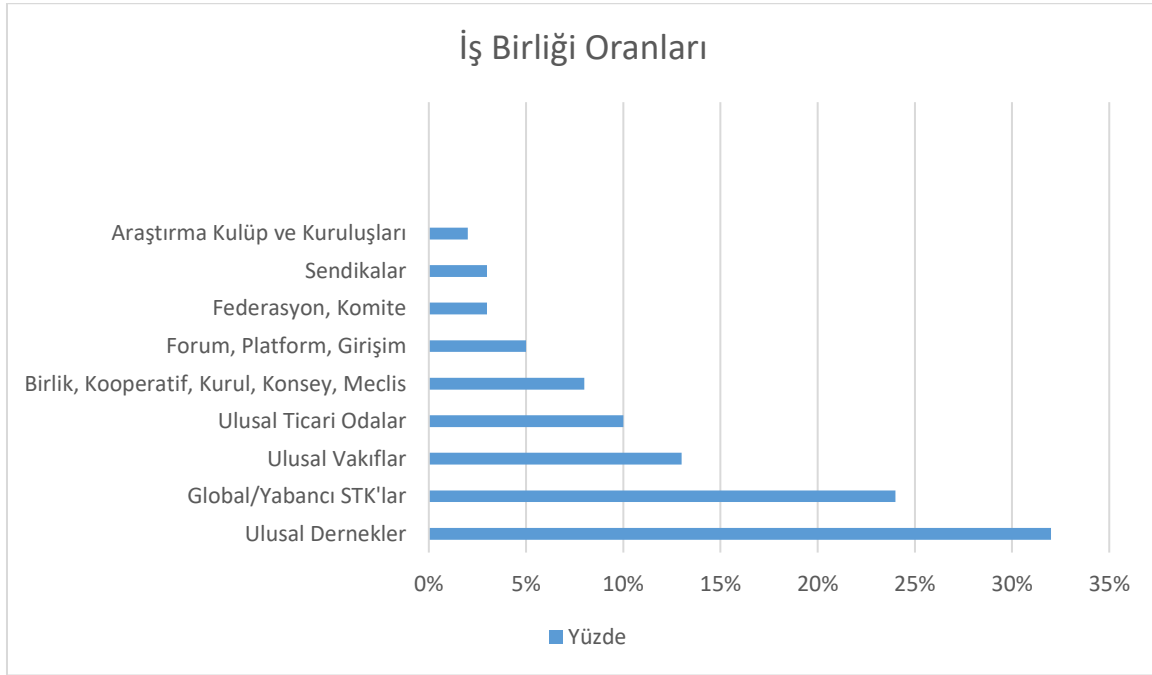
4.9.2. Raporlarına Ulaşılamayan Şirketlerin İş Modelleri

Raporlarına ulaşamayan şirketler, iş modelleri açısından B2B, B2C ve hem B2B hem de B2C olarak tespit edildiği 3 kategoride gruplandırılmıştır. Şekil 4.5'e göre şirketlerin %51'i B2B, %10'u B2C ve %38'i ise her iki iş modelinin söz konusu olduğu şirketleri temsil etmektedir.

Şekil 4.5. Raporlarına Ulaşılamayan Şirketlerin İş Modellerine Göre Dağılım Oranları

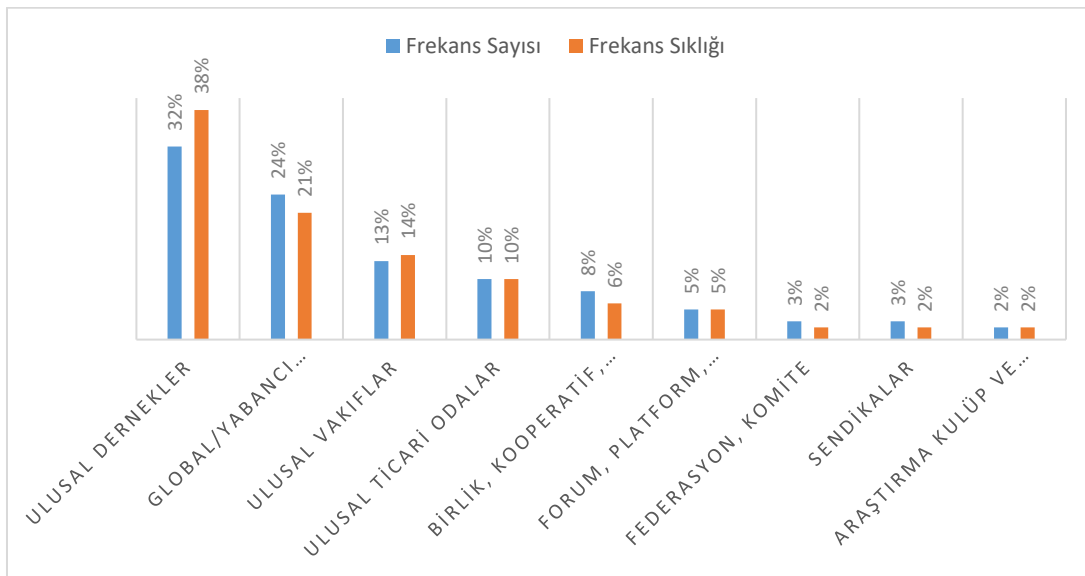
4.10. Sivil Toplum Kuruluşlarının İş Birlikleri

Şekil 4.6. STK İş Birlikleri

Şekil 4.6.'da görüldüğü gibi Türkiye'de en çok iş birliği yapılan sivil toplum kuruluşları %32 (223) ile ulusal dernekler, %24 (166) ile global/yabancı STK'lar, %13 (91) ile ulusal vakıflar, %10 (68) ile ticari odalar, %8 (59) ile birlik, kooperatif, kurul, kooperatif, meclis iş birlikleri, %5 (36) ile forum, platform, girişimler, %3 (22) ile federasyon, komiteler, %3 (20) sendikalar ve %2 (10) araştırma kulüp ve kuruluşları yer almaktadır.

İş birliği yapılan STK sayısı ve iş birliği sıklığı sayıları dikkate alındığında şekil 4.7'de görüldüğü gibi paralel bir benzerlik tespit edilmiştir.

Şekil 4.7. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşların Frekans Sayısı ve Sıklığı

4.10.1. Ulusal Dernekler

Bu listede Türkiye’de kurulan ya da Türkiye’de tüm ekipleriyle şubesi olan, yerel dernekler incelenmektedir. 223 farklı ulusal dernek ile 595 kez işbirliği yapılmıştır, bu değere göre derneklerle ortalama 3 kez işbirliği yapıldığı görülmektedir. 223 dernekten en az 3 kez işbirliği yapıldığı görülen 56 ulusal dernek aşağıda listelenmiştir. Bu ulusal derneklerden TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği) birinci sırada yer almaktadır. TÜYİD- Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği ikinci sırada, TKYD- Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği ise üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 4.2.’de, diğer kategorisinde 167 dernek kodlanmıştır.

Tablo 4.2. Ulusal Dernekler ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Dernek Adı	İş Birliği Sayısı
1	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	35
2	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	32
3	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	25
4	Türkiye Kalite Derneği (KALDER)	19
5	Kurumsal İletişimciler Derneği (KİD)	19
6	Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD)	19
7	Türkiye İnsan Yönetimi Derneği (PERYÖN)	11
8	Entegre Raporlama Derneği (ERTA)	10
9	Türkiye Eğitim ve Gelişim Platformu Derneği (TEGEP)	10
10	Deniz Temiz Derneği (TURMEPA)	10
11	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	9
12	Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD)	9
13	Türkiye Kızılay Derneği	8
14	Kurumsal Risk Yönetimi Derneği (KRYD)	7
15	Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği (TAP)	7
16	Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği (TOFD)	7
17	Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED)	7
18	Dünya Enerji Komitesi Derneği (DEK - TMK)	6
19	Otomotiv Sanayii Derneği(OSD)	6
20	Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD)	6
21	Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD)	6
22	Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURKTRADE)	6
23	AFAD Derneği	5
24	Enerji Ticaret Derneği (ETD)	5
25	Enerji Yatırımcıları Derneği (GÜYAD)	5
26	Reklamverenler Derneği (RVD)	5
27	Taşıt Araçları Yan Sanayicileri Derneği (TAYSAD)	5

28	Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği (TKSD)	5
29	Türkiye Liman İşletmeleri Derneği (TÜRKLİM)	5
30	Tedarik Zinciri Yönetimi Derneği (TEDAR)	4
31	Türkiye Kojenerasyon ve Temiz Enerji Teknolojileri Derneği	4
32	Yanımdayız Derneği	4
33	Yönetim Kurulu Üyeleri Derneği (YÜD)	4
34	Akıllı Ulaşım Sistemleri Derneği (ASUDER)	3
35	Bilgi Güvenliği Derneği (BGD)	3
36	Birleşmiş Markalar Derneği (BMD)	3
37	Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK)	3
38	Deniz Yaşamını Koruma Derneği (DYKD)	3
39	Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi Derneği	3
40	Elektrik Üreticileri Derneği	3
41	Enerji Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (ENSİA)	3
42	Finansal Okuryazarlık Derneği (FODER)	3
43	Güneş Enerjisi Sanayi ve Endüstrisi Derneği (GENSED)	3
44	Habitat Derneği	3
45	Haytap Derneği	3
46	Borsaya Kote Ortaklık Yöneticileri Derneği (KOTODER)	3
47	Otomotiv Distribütörleri Derneği (ODD)	3
48	Petrol ve Doğal Gaz Platformu Derneği (PETFORM)	3
49	SAHA İstanbul Savunma, Havacılık ve Uzay Kümelenmesi Derneği	3
50	Ağır Ticari Araçlar Derneği (TAİD)	3
51	Telekomünikasyon Uydu ve Yayıncılık İş İnsanları Derneği (TÜYAD)	3
52	Türkiye Beyaz Eşya Sanayicileri Derneği (TÜRKBEDS)	3
53	Türkiye Kurumsal Hazine Yöneticileri Derneği	3
54	Türkiye Madenciler Derneği	3
55	Yenibirlider Derneği	3
56	Zincir Mağazalar Derneği	3
57	Diğer: 167 STK	201

4.10.2. Yabancı/Global Sivil Toplum Kuruluşları

Bu listede Türkiye dışında kurulmuş STK'lar incelenmektedir. Bu STK'ların sadece yurt dışında hizmet vermekte ya da global düzeyde hizmet verip Türkiye'de de aktif rol almaktadırlar. 166 kuruluş ile 326 kez işbirliği yapılmıştır, bu değere göre bu STK'larla ortalama 2 kez işbirliği yapıldığı görülmektedir. 166 kuruluştan en az 2 kez iş birliği yapıldığı görülen 39 global STK tablo 4.3'te listelenmektedir. Bu global STK'lardan UNGC - UN Global

Compact Türkiye birinci sırada yer almaktadır. İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye) ikinci sırada, Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPS) üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 4.3'te, diğer kategorisinde 127 yabancı/global STK kodlanmıştır.

Tablo 4.3. Yabancı/Global STK'lar ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	37
2	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	26
3	Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPS)	13
4	Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF)	10
5	Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum - WEF)	9
6	Teknolojide Kadın Derneği (WTECH)	8
7	Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (WBCSD)	7
8	Değer Raporlaması Vakfı(Value Reporting Foundation – VRF)	5
9	Milletlerarası Ticaret Odası Türkiye Milli Komitesi (ICC Turkey)	5
10	Amerikan Ticaret Odası	4
11	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	4
12	Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI)	4
13	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)	4
14	UNICEF Türkiye	4
15	UNWomen Turkey	4
16	Ecovadis Küresel Platformu	3
17	Endeavor Derneği	3
18	Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI Türkiye)	3
19	Global Cement and Concrete Association (GCCA)	3
20	International Financial Reporting Standards Foundation (IFRS Vakfı)	3
21	Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN)	3
22	Young Guru Academy (YGA)	3
23	Alman Ticaret ve Sanayi Odası (AHK)	2
24	Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası	2
25	American Chamber of Commerce	2
26	American Turkish Society	2
27	Amerikan Kaynak Derneği (AWS)	2
28	Amerikan Şirketler Derneği	2
29	Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women)	2
30	Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi İmzacıları Derneği	2
31	Blockchain Türkiye Platformu	2
32	Carbon Disclosure Project Platformu (CDP)	2
33	CEO Water Mandate	2
34	Dünya Çelik Birliği (World Steel Association)	2
35	Ecording	2
36	Global Reporting Initiative GRI - Küresel Raporlama Girişimi	2
37	Net-Sıfır Bankacılık Birliği (NZBA)	2

38	Türk İşadamları Derneği (TIAD)	2
39	Uluslararası Halkla İlişkiler Derneği (IPRA)	2
40	Diğer	127

4.10.3. Ulusal Vakıflar

Bu listede Türkiye’de kurulan ya da Türkiye’de tüm ekipleriyle şubesi olan ulusal vakıflar incelenmektedir. 91 ulusal vakıf ile 212 kez iş birliği yapılmıştır, bu değere göre adı geçen ulusal vakıflarla ortalama 2 kez işbirliği yapıldığı görülmektedir. Bu değer dikkate alınarak en az 2 kez iş birliği yapıldığı görülen 39 ulusal vakıf aşağıda listelenmiştir. Bu ulusal vakıflardan TEV (Türk Eğitim Vakfı) birinci sırada yer almaktadır. TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma) Vakfı ikinci sırada yer almaktadır. TEGV (Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı) ise üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 4.4’te, diğer kategorisinde 52 vakıf kodlanmıştır.

Tablo 4.4. Ulusal Vakıflar ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Vakıf Adı	İş birliği Sayısı
1	Türk Eğitim Vakfı (TEV)	11
2	TEMA Vakfı	10
3	Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı (TEGV)	9
4	İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV)	8
5	ÇEVRE KORUMA VAKFI (ÇEVKO)	7
6	Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV)	7
7	Darüşşafaka Vakfı	6
8	Ege Orman Vakfı	6
9	Tohum Otizm Vakfı	6
10	Türkiye Bilişim Vakfı (TBV)	6
11	Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)	5
12	Sabancı Vakfı	5
13	Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG)	5
14	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)	5
15	Türkiye Girişimcilik Vakfı (GİRVAK)	4
16	Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı	4
17	Tuvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı (TOÇEV)	4
18	Vehbi Koç Vakfı	4
19	Aanadolu Eğitim ve Sosyal Yardım Vakfı	3
20	Avrupa Kalite Yönetimi Vakfı	3
21	İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)	3
22	Kanserli Çocuklara Umut Vakfı (KAÇUV)	3
23	Koruncuk Vakfı	3
24	Türkiye Aile Sağlığı Planlaması Vakfı (TAPV)	3

25	Akut Vakfı	2
26	Aydın Doğan Vakfı	2
27	Ayhan Şahenk Vakfı	2
28	Coca-Cola Vakfı	2
29	ÇEKÜL Vakfı	2
30	Koç Holding Emekli ve Yardım Sandığı Vakfı	2
31	Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV)	2
32	Mehmet Zorlu Vakfı	2
33	Memur ve Müstahdemleri Yardım ve Emekli Vakfı	2
34	OGEM Vakfı	2
35	Sivil Toplum için Destek Vakfı	2
36	SosyalBen Vakfı	2
37	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	2
38	Tohum Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı	2
39	Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV)	2
40	Diğer	52

4.10.4. Ulusal Ticari Odalar

Bu listede Türkiye’de kurulan ya da Türkiye’de tüm ekipleriyle şubesi olan ulusallaşmış ticari odalar incelenmektedir. Bu listede 68 kuruluş ile 160 kez iş birliği yapılmıştır. Tablo 4.5’te en fazla iş birliği yapılan 14 kuruluş listelenmektedir. Bu listede Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada İstanbul Ticaret Odası (İTO) yer almaktadır. Üçüncü sırada ise İstanbul Sanayi Odası yer almaktadır. Tablo 4.5’te, diğer kategorisinde 53 kuruluşun 59 iş birliği kodlanmıştır.

Tablo 4.5. Ulusal Ticari Odalar ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	20
2	İstanbul Ticaret Odası (İTO)	19
3	İstanbul Sanayi Odası	11
4	Kocaeli Sanayi Odası (KSO)	10
5	Ankara Ticaret Odası (ATO)	7
6	Ankara Sanayi Odası (ASO)	6
7	İMEAK Deniz Ticaret Odası	4
8	Adana Sanayi Odası	3
9	Deniz Ticaret Odası	3
10	Ege Bölgesi Sanayi Odası	3
11	Gebze Ticaret Odası	3

12	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMM)	3
13	İzmir Ticaret Odası	3
14	Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası	3
15	Mersin Ticaret ve Sanayi Odaları	3
16	Diğer	59

4.10.5. Birlik, Kooperatif, Kurul, Konseyler

Bu listede Türkiye’de ya da adı geçen şirketlerin hizmet verdiği ülkelerde yer alan ticari birlikler, bölgesel ya da ürün odaklı kooperatifler, iş kollarının oluşturduğu kurul ya da konseyler incelenmektedir. Bu listede 59 kuruluş ile 99 kez iş birliği yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda en fazla iş birliği yapılan 20 kuruluş listelenmiştir. Bu listede Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği (TÜREB) birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada Akdeniz İhracatçılar Birliği, İMMİB (İstanbul Kimya, Maden ve Mamul İhracatçıları Birliği), Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri (OAİB), GÜNDER (Uluslararası Güneş Enerjisi Topluluğu) aynı sayıda iş birliği ile yer almaktadır. Üçüncü sırada ise Çelik İhracatçıları Birliği (ÇİB)-İMMİB, TÜMAKÜDER (Tüm Akü İthalatçıları ve Üreticileri Birliği), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Çimento Sanayicileri Birliği (TÜRKÇİMENTO), Türkiye Hazır Beton Birliği (THBB), Uludağ ihracatçıları birliği (UİB) ve Uludağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği (OİB) yine aynı sayıda iş birliği ile yer almaktadır. Tablo 4.6’da, diğer kategorisinde 39 kuruluş kodlanmıştır.

Tablo 4.6. Birlik, Kooperatif, Kurul, Konseyler ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği (TÜREB)	7
2	Akdeniz İhracatçılar Birliği	4
3	İstanbul Kimya, Maden ve Mamul İhracatçıları Birliği (İMMİB)	4
4	Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri (OAİB)	4
5	Uluslararası Güneş Enerjisi Topluluğu (GÜNDER)	4
6	Çelik İhracatçıları Birliği (ÇİB)-İMMİB	3
7	Tüm Akü İthalatçıları ve Üreticileri Birliği (TÜMAKÜDER)	3
8	Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	3
9	Türkiye Çimento Sanayicileri Birliği (TÜRKÇİMENTO)	3
10	Türkiye Hazır Beton Birliği (THBB)	3
11	Uludağ ihracatçıları birliği (UİB)	3
12	Uludağ Otomotiv Endüstrisi İhracatçıları Birliği (OİB)	3
13	Türkiye Doğal Gaz Dağıtıcıları Birliği (GAZBİR)	2
14	Doğu Anadolu İhracatçıları Birliği	2
15	Erişim Sağlayıcıları Birliği (ESB)	2

16	İstanbul Demir ve Demirdışı Metaller İhracatçıları Birliği (İMMİ)	2
17	İstanbul İhracatçı Birlikleri	2
18	İstanbul Maden ve Metaller İhracat Birlikleri	2
19	Türkiye İş Makineleri Distribütörleri ve İmalatçıları Birliği	2
20	Türkiye Mühendisler Birliği (TMB)	2
21	Diğer	39

4.10.6. Forum, Platform, Girişimler

Bu listede forum, platform, girişimler incelenmektedir. 36 kuruluş ile 82 kez iş birliği yapılmıştır. Bu kuruluşlardan DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) Platform birinci sırada yer almaktadır. İPG-İş Dünyası Plastik Girişimi ikinci sırada, İş'te Eşitlik Platformu, Otomotiv Teknoloji Platformu ve Yüzde 30 Kulübü Platformu eşit frekansla üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 4.7.'de, diğer kategorisinde 27 kuruluş kodlanmıştır.

Tablo 4.7. Forum, Platform, Girişimler ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	27
2	İş Dünyası Plastik Girişimi (İPG)	11
3	İş'te Eşitlik Platformu	3
4	Otomotiv Teknoloji Platformu	3
5	Yüzde 30 Kulübü Platformu	3
6	Arya Kadın Yatırım Platform	2
7	Turkishwin Platformu	2
8	Türkiye Döngüsel Ekonomi Platformu	2
9	Üniversite Sanayi İşbirliği Merkezleri Platformu (ÜSİMP)	2
10	Diğer	27

4.10.7. Federasyon ve Komiteler

Bu listede Türkiye'de hizmet veren, meslek kuruluşlarının oluşturduğu federasyonlar ve komiteler incelenmektedir. 22 kuruluş ile 34 kez iş birliği yapılmıştır. Bu kuruluşlardan Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) birinci sırada, Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu (TGDF) ikinci sırada ve Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED) ise üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 4.8.'de, diğer kategorisinde 14 kuruluş kodlanmıştır.

Tablo 4.8. Federasyon, Komiteler ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)	4
2	Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu (TGDF)	3
3	Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (TÜRKONFED)	3
4	Ege Sanayi ve İş Dünyası Federasyonu (GESİFED)	2
5	Türkiye Bedensel Engelliler Federasyonu	2
6	Türkiye Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Federasyonu (TAMP)	2
7	Türkiye Futbol Federasyonu	2
8	Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF)	2
9	Diğer	14

4.10.8. Sendikalar

Bu listede Türkiye’de hizmet veren, meslek kuruluşlarının oluşturduğu sendikalar incelenmektedir. 20 kuruluş 35 kez iş birliği yapılmıştır. Bu kuruluşlardan Türkiye Metal Sanayicileri İşveren Sendikası (MESS) birinci sırada yer almaktadır. Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası (ÇEİS) ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye İnşaat ve Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES) ise üçüncü sırada yer almaktadır. Tablo 4.9.’da, diğer kategorisinde 14 sendika kodlanmıştır.

Tablo 4.9. Sendikalar ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	Türkiye Metal Sanayicileri İşveren Sendikası (MESS)	8
2	Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası (ÇEİS)	3
3	Türkiye İnşaat ve Sanayicileri İşveren Sendikası (İNTES)	3
4	Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası (TTSİS)	3
5	Banka-Sigorta İşçileri Sendikası	2
6	Türk Metal Sendikası	2
7	Diğer	14

4.10.9. Araştırma Kulüp ve Kuruluşları

Bu listede üniversitelerde kurulan öğrenci araştırma kulüpleri, araştırma odaklı merkez ve kuruluşlar incelenmektedir. 10 farklı kuruluş ile 24 kez iş birliği yapılmıştır. Bu kuruluşlardan en çok tercih edilenler; TİDE- Türkiye İç Denetim Enstitüsü, Boğaziçi Üniversitesi Görme Engelliler Teknoloji ve Eğitim Laboratuvarı (GETE) ve Sürdürülebilirlik Akademisi’dir. Tablo 4.10.’da, diğer kategorisinde 7 araştırma kulübü kodlanmıştır.

Tablo 4.10. Araştırma Kulüp ve Kuruluşları ve İş Birliği Sayıları

Sayı	Kuruluş Adı	İş Birliği Sayısı
1	Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE)	13
2	Boğaziçi Ü. Görme Engelliler Tek. ve Eğitim Labaratuvarı (GETE)	2
3	Sürdürülebilirlik Akademisi	2
4	Diğer	7

4.11. Sektörlere Göre STK Öncelikleri

İncelenen 61 rapor, Kamu Aydınlatma Platformu web sitesinde adlandırılan sektörler göre gruplandığında 15 sektör görülmektedir. Bu bölümde 15 sektörün STK ilişkileri incelenerek, sektörlerde öne çıkan kuruluşlar listelenecektir.

4.11.1. Ana Metal Sanayi Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 3 şirketin (Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş., Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş., Kocaer Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.) raporları incelenmiştir. 75 farklı STK ile 88 iş birliği gerçekleşmiştir. Bu kuruluşlardan 12'si (2 ve daha fazla sayıda) ile 25 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiş ve aşağıda listelenmiştir. Listede diğer kategorisinde 63 kuruluş kodlanmıştır. En çok iş birliği gerçekleşen kuruluş TÜYİD-Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği'dir. TÜYİD-Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği: Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. şirketi, Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Kocaer Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş. ile kurumsal üyelik şeklinde yıllık üyelikleri sürmektedir. Bunun yanı sıra bu sektörde, çelik sanayi ve ihracat odaklı kuruluşlarla iş birliği yapıldığı görülmektedir.

Tablo 4.11. Ana Metal Sektörü - STK İş Birlikleri

Sayı	STK Adı	Frekans
1	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	3
2	Türkiye Çelik Üreticileri Derneği (TÇÜD)	2
3	Dünya Çelik Birliği (World Steel Association)	2
4	Türk Yapısal Çelik Derneği (TUCSA)	2
5	Çelik İhracatçıları Birliği (ÇİB) (İMMİB)	2
6	Bağlantı Elemanları Sanayici ve İş Adamları Derneği (BESİAD)	2
7	Eğitim ve Gelişim Platformu Derneği (TEGEP)	2
8	Kurumsal Risk Yönetimi Derneği (KRYD)	2
9	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	2

10	İMEAK Deniz Ticaret Odası	2
11	Türkiye Kızılay Derneği	2
12	Türkiye Kalite Derneği (KALDER)	2
13	Diğer	63

4.11.2. Bankalar ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 9 şirketin (Akbank T.A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) raporları incelenmiştir. 119 farklı STK ile 174 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 15'i ile (3 ve daha fazla sayıda) 53 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar aşağıda listelenmiştir: Bu sektörde raporlama başta olmak üzere, çoğunlukla kadın ve sürdürülebilirlik odaklı kuruluşlarla iş birliği yapıldığı görülmektedir.

En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; Entegre Raporlama Derneği (ERTA), TÜSİAD, UNGC'dir.

- Entegre Raporlama Derneği (ERTA): Garanti Bankası, İş Bankası, Şeker Bank, Yapı ve Kredi Bankası; kurumsal üyelik ve aynı zamanda entegre raporlama ile entegre düşünce sisteminin geliştirilmesine katkı sağlamak amacıyla oluşturduğu çerçevelere göre entegre faaliyet raporlarını hazırlamıştır. Sınai bankası ise üyeliğe ek olarak yönetim kurulu üyeliği görevini üstlenmektedir. Bu alanda iyileştirmeye çalıştıkları çalışma grupları aşağıdaki gibidir:
 - İklim Değişikliği, Çevre ve Sürdürülebilirlik (Eş Başkanlık)
 - Sürdürülebilir Finans
 - Yatırım Ortamını İyileştirme
- TÜSİAD:
 - Garanti Bankası kurumsal üyelik.
 - İş Bankası, Türkiye Girişimcilik Vakfı (GİRİVAK) ile TÜSİAD, Bu Gençlikte İş Var Programı'nın ana sponsoru olmuştur. Bu programın amacı gençlerin erkenden girişimcilik bakış açısını edinmelerini sağlamaktır.
 - Sınai Bankası: Aşağıdaki Çalışma Gruplarına destek ve imzacı olmuştur:
 - Ekonomi ve Finans Yuvarlak Masası
 - Sanayi Politikaları Yuvarlak Masası
 - Sosyal Politikalar Yuvarlak Masası
 - Kalkınma Politikaları Yuvarlak Masası

- Enerji ve Çevre Yuvarlak Masası
- Yapı ve Kredi Bankası Çevre ve İklim Değişikliği Çalışma Grubu'nun aktif üyesi olarak, ilgili çalışma grubunun İklim Değişikliği ve Paris Anlaşması, Sürdürülebilir Finansman Alt Çalışma Gruplarına da katılmaktadır.
- UNGC:
 - Albaraka Türk Bankası: Birleşmiş Milletler 2030 Kalkınma Hedefleri doğrultusunda her yıl, İlerleme Bildirimi Raporu hazırlamaktadır.
 - Sınai Bankası: UNGC Küresel sözleşme ilkelerine göre raporunu hazırlamıştır ve aşağıdaki çalışma gruplarında görev almaktadır.
 - Sürdürülebilir Finans
 - Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
 - Çevre Çalışma
 - Çeşitlilik ve Kapsayıcılık
 - İş Bankası, Şeker Bank, Yapı ve Kredi Bankası: İmzacı olmuştur ve destek sağlamaktadır.

Tablo 4. 12. Bankalar Sektörü - STK İş Birlikleri

Sayı	STK Adı	Frekans
1	Entegre Raporlama Derneği (ERTA)	5
2	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	5
3	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	5
4	Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPS)	4
5	Değer Raporlaması Vakfı (Value Reporting Foundation – VRF)	4
6	Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	3
7	Reklamverenler Derneği (RVD)	3
8	Kurumsal İletişimciler Derneği (KİD)	3
9	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	3
10	Türkiye Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER)	3
11	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	3
12	Deniz Temiz Derneği (TURMEPA)	3
13	Darüşşafaka Vakfı	3
14	Finansal Okuryazarlık Derneği (FODER)	3
15	İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV)	3
16	Diğer: 104 STK	121

4.11.3. Elektrik, Su ve Gaz Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 5 şirketin (Aksa Enerji Üretim A.Ş., Enerjisa Enerji A.Ş., Galata Wind Enerji A.Ş., Smart Güneş Enerjisi Teknolojileri Araştırma Geliştirme Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş., Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.) raporları incelenmiştir. 100 farklı STK ile 137 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 22'si ile (2 ve daha fazla sayıda) 59 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar aşağıda listelenmiştir:

En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; Enerji Yatırımcıları Derneği (GÜYAD), Enerji Ticareti Derneği (ETD), Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD), Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)'dir.

- Enerji Yatırımcıları Derneği (GÜYAD): Enerjisa Enerji A.Ş., Galata Wind Enerji A.Ş., Smart Güneş Enerjisi Teknolojileri Araştırma Geliştirme Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş., Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş. şirketlerinin iklim değişikliği için iş birliği hedefiyle üyelikleri mevcuttur.
- Enerji Ticareti Derneği (ETD): Aksa Enerji Üretim A.Ş., Enerjisa Enerji A.Ş., Galata Wind Enerji A.Ş., Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş. dernek temsilci üyelikleri mevcuttur.
- TKYD: Enerjisa Enerji A.Ş., Smart Güneş Enerjisi Teknolojileri Araştırma Geliştirme Üretim Sanayi ve Ticaret A.Ş., Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş. yıllık kurumsal üyelik şeklinde iş birliği gerçekleştirmektedir. Galata Wind ise TKYD ve TÜYİD'e üye olarak yatırımcılarla olan ilişkilerini en üst seviyeye çıkarmayı amaç edinmiştir. Ayrıca, kurumsal yönetim ilkelerine olan bağlılığını da sürdürmektedir.
- TÜYİD: Enerjisa Enerji A.Ş., Smart Güneş Enerjisi Teknolojileri Araştırma Geliştirme Üretim Sanayi Ve Ticaret A.Ş., Aksa Enerji Üretim A.Ş., kurumsal üyelik şeklinde iş birliği gerçekleştirirken, Galata Wind üyelik ve ilkelere bağlılıkla yatırımcı ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir.

Tablo 4. 13. Elektrik, Gaz, Su Sektörü - STK İş Birlikleri

Sıra	STK Adı	Frekans
1	Enerji Yatırımcıları Derneği (GÜYAD)	4
2	Enerji Ticareti Derneği (ETD)	4
3	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	4
4	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	4
5	Uluslararası Güneş Enerjisi Topluluğu (GÜNDER)	3
6	Dünya Enerji Komitesi Derneği (DEK - TMK)	3

7	Kurumsal İletişimciler Derneği (KİD)	3
8	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	3
9	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	3
10	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	3
11	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	3
12	Enerji Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (ENSİA)	2
13	Güneş Enerjisi Sanayi ve Endüstrisi Derneği (GENSED)	2
14	Türkiye Rüzgar Enerjisi Birliği (TÜREB)	2
15	Türkiye Kojenerasyon ve Temiz Enerji Teknolojileri Derneği	2
16	Elektrik Dağıtım Hizmetleri Derneği'nin (ELDER)	2
17	İstanbul Ticaret Odası (İTO)	2
18	Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD)	2
19	Enerji Üreticileri Derneği (EÜD)	2
20	Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPs)	2
21	Türkiye Kalite Derneği (KALDER)	2
22	Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD)	2
23	Diğer	78

4.11.4. Gıda, İçecek, Tütün Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 3 şirketin (Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş., Coca-Cola İçecek A.Ş., Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.) raporları incelenmiştir. 68 farklı STK ile 86 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 13'ü ile (2 ve daha fazla sayıda) 31 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar aşağıda listelenmiştir:

En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; TGDF, DEİK, ÇEVKO (Çevre Koruma Vakfı)'dur.

- TGDF, DEİK, ÇEVKO ve TEİD: 3 şirket kurumsal üyedir.
- TÜSİAD: Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş. ve Coca-Cola İçecek A.Ş. kurumsal üye iken, Ülker TÜSİAD Çevre ve İklim Değişikliği Çalışma Grubu'nda aktif rol almaktadır.

Tablo 4. 14. Gıda, İçecek ve Tütün Sektörü - STK İş Birlikleri

Sayı	Kod Sistemi	Frekans
1	Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu (TGDF)	3
2	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	3
3	Çevre Koruma Vakfı (ÇEVKO)	3
4	Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD)	3

5	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	3
6	İstanbul Ticaret Odası (İTO)	2
7	Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV)	2
8	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	2
9	Türkiye Araştırmacılar Derneği (TÜAD)	2
10	Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB)	2
11	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	2
12	Türkiye Kalite Derneği (KALDER)	2
13	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	2
14	Diğer	55

4.11.5. Holdingler, Yatırım Şirketleri Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 9 şirketin (Anadolu Grubu Holding A.Ş., Alarko Holding A.Ş., Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş., Eczacıbaşı Yatırım Holding Ortaklığı A.Ş., Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş., Koç Holding A.Ş., TAV Havalimanları Holding A.Ş., Tekfen Holding A.Ş., Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.) raporları incelenmiştir. 256 farklı STK ile 357 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 18'i ile (3 ve daha fazla sayıda) 81 iş birliği gerçekleştirilmiştir. Bu kuruluşlar Tablo 4.15'te listelenmektedir.

En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; TKYD, DEİK, TÜSİAD ve UNGC' dir.

- TKYD: Alarko Holding, Sabancı Holding, Şişecam, Tekfen Holding, TAV, Doğan Holding ve Anadolu Grubu Holding'in bu derneğe kurumsal üye oldukları görülmektedir.
- DEİK: Eczacıbaşı Topluluğu Onursal üyelik, Alarko Holding, Sabancı Holding, Tekfen Holding, Anadolu Grubu Holding ve Doğan Holding'in kurumsal üyelik ile ilişkilerini kurumsal üyelik ile ilişkilerini sürdürdükleri görülmektedir.
- TÜSİAD: Eczacıbaşı Topluluğu onursal başkanlık ve sağlık çalışma grubu başkanlığı, Sabancı Holding Üst Düzey Temsil ve Çeşitli Komisyon ve Çalışma Gruplarında temsilcilik ve Anadolu Grubu, Doğan Holding, Koç Holding ile Tekfen Holding ise kurumsal üye olarak saptanmıştır.
- UNGC:
 - Doğan Holding, Koç Holding, Tekfen Holding ve Sabancı Holding hem kurumsal üyedir hem de yıllık sürdürülebilirlik raporlarını hazırlarken UNGC ilkelerini benimsemekte, bu ilkeleri çalışma standartlarında da uyguladıklarını beyan etmektedirler.

- TAV Havalimanları UNGC tarafından organize edilen İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı'na ortak olmuştur. Aynı zamanda, UN Global Compact'in hayata geçirdiği İklim Eylemi Deneyim Paylaşım Grubu'na da kritik sürdürülebilirlik konularında en iyi uygulamaları ve deneyimleri paylaşma amacıyla katılmıştır. TAV Havalimanları, UNGC Compact imzacısı olmakla birlikte, UN Women ve UN Global Compact ortak inisiyatifi olan Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPs) destekçisidir. Kadının Güçlenmesi Prensipleri; Küresel İlkeler Sözleşmesi alt girişimlerinden biridir. Bu kuruluş cinsiyet eşitliğinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Kadınların sağlık, güvenlik, eğitim ve gelişim başta olmak üzere global düzeyde güçlenmesini hedeflemektedir. TAV Havalimanlarının grup şirketleri toplumsal cinsiyet eşitliğini farklı alt boyutlarında destekleyen projelere aktif katılım sağlayarak destekçi olmaktadır.
- Anadolu Grubu şirketi olan CCI ise 2021 yılında Türkiye'de FMCG sektöründe ilk Entegre Faaliyet Raporu'nu yayımladı. UNGC tarafından 2013 yılında hayata geçirilen UNGC 100 Sürdürülebilirlik Endeksi'ne Türkiye'den giren ilk ve tek şirkettir. UNGC imzacısı olan Anadolu Etap, GRI standartlarına uygunluk sağlayan 3 sürdürülebilirlik raporu yayımlamıştır. Toplumsal değer oluşturma sorumluluğunu benimseyen kuruluş, tarımsal iş gücünün nitelikli hale getirilmesine yönelik programlar geliştirmiştir. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği, kırsal kalkınma, kadınların ekonomiye katılımı ve çocuklarda eğitimde fırsat eşitliği ilkeleriyle ilgili programlar hayata geçirmiştir.

Tablo 4. 15. Holdingler ve Yatırım Şirketleri Sektörü - STK İş Birlikleri

Kod Sistemi	STK Adı	Frekans
1	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	7
2	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	6
3	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	6
4	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	6
5	İstanbul Ticaret Odası (İTO)	5
6	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	5
7	Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE)	5
8	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	5
9	Kurumsal İletişimciler Derneği (KİD)	4
10	Özel Sektör Gönüllüleri Derneği (ÖSGD)	4

11	TEMA Vakfı	4
12	Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF)	4
13	Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD)	4
14	İş Dünyası Plastik Girişimi (İPG)	4
15	İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (İSMMM)	3
16	Teknolojide Kadın Derneği (WTECH)	3
17	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	3
18	İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSİV)	3
19	Diğer: 238 STK	276

4.11.6. İmalat Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 6 şirketin (Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş., Akça Akrilik Kimya Sanayii A.Ş., Borusan Birleşik Boru Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş., Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş., Oyak Çimento Fabrikaları A.Ş., Qua Granite Hayal Yapı ve Ürünleri Sanayi Ticaret A.Ş.) raporları incelenmiştir. 83 farklı STK ile 103 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 15'i ile (2 ve daha fazla sayıda) toplam 35 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar Tablo 4.16.'da listelenmektedir.

Bu sektörde çoğunlukla çimento, ihracat ve sürdürülebilirlik kuruluşlarıyla iş birliği yapıldığı görülmektedir. En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; TÜSİAD, UNGC, TÜRKÇİMENTO'dur.

- TÜSİAD: Akçansa, Akça, Borusan, Çimsa şirketleri kurumsal üyedir.
- UNGC: Akça ve Qua Granite kurumsal üyelik iş birliklerini sürdürmektedirler.
 - Çimsa, tüm faaliyetlerinde Küresel İlkeler Sözleşmesinin 10 ilkesine uymayı taahhüt ettiğini ve 2022'de değişen UNGC İlerleme Bildirimi'ne (CoP) uyum sağlayarak erken geçiş projesine dahil olduğunu ve sürdürülebilirlik raporlarını UNGC ilerleme raporlaması ilkelerine göre hazırladığını beyan etmektedir.
 - Akçansa, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını kendilerine pusula olarak belirlediklerini, UNGC'nin sürdürülebilirlikle ilgili küresel beyan standartlarını ana araçlar olarak kabul ettiklerini raporda aktarmışlardır. 6 stratejik odak alanında Anahtar Performans Göstergelerini içeren 2030 Sürdürülebilirlik Hedeflerini UNGC ilkelerine göre belirlemişlerdir.
- TÜRKÇİMENTO: Bu kuruma Akçansa, Çimsa ve Oyak Çimento kurumsal üyedirler.

Tablo 4. 16. İmalat Sektörü - STK İş Birlikleri

Sıra	STK Adı	Frekans
------	---------	---------

1	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	4
2	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	4
3	Türkiye Çimento Sanayicileri Birliği (TÜRKÇİMENTO)	3
4	Türkiye Hazır Beton Birliği (THBB)	2
5	Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri (OAİB)	2
6	Global Cement and Concrete Association (GCCA)	2
7	Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası (ÇEİS)	2
8	Çevre Dostu Yeşil Binalar Derneği (ÇEDBİK)	2
9	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	2
10	Türkiye Kızılay Derneği	2
11	Deniz Temiz Derneği (TURMEPA)	2
12	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	2
13	Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD)	2
14	Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE)	2
15	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	2
16	Diğer	68

4.11.7. Kimya, İlaç, Lastik, Plastik Ürünleri Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 4 şirketin (Kimteks Poliüretan Sanayi Ve Ticaret A.Ş., Petkim Petrokimya Holding A.Ş., Sasa Polyester Sanayi A.Ş., Tüpraş-Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.) raporları incelenmiştir. 98 farklı STK ile 122 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 18'i ile 2 ve daha fazla sayıda ile toplam 42 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar Tablo 4.17'de listelenmektedir.

En çok iş birliği gerçekleştiren kuruluşlar; UNGC, TKSD, TOBB, Ege Orman Vakfı, TÜYİD'dir.

- UNGC:
 - Kimteks ve TÜPRAŞ imzacı olarak raporlarını ve çalışmalarını Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC) ilkelerinin gerekliliklerini de gözeterek planlamaktadır. Sasa Polyester; UNGC ile olan işbirliği doğrultusunda her yıl İlerleme Raporunu 10 ilkeye uygun ve şeffaf bir şekilde paylaşacağını beyan etmektedir. Petkim (yeni adıyla SOCAR) ise; UNGC ilkelerine sadık kalarak rapor hazırlamanın yanı sıra UNGC standartlarına göre adil bir iş yaşamı yaratmak ve iş kültürünü eşitlik perspektifiyle inşa etmeyi hedeflediğini belirtmektedir.
- TKSD: Kimteks, Petkim-SOCAR ve Sasa Polyester kurumsal üyedir.

- TOBB: SASA Polyester mavi yaka çalışanlarına TOBB ve AFAD iş birliği kapsamında online afet farkındalık eğitimlerine başladıklarını açıklamıştır. TÜPRAŞ ve Petkim-SOCAR şirketleri kurumsal üyelik sağlamıştır.
- Ege Orman Vakfı:
 - Kimpteks 7 Haziran Çölleşme ve Kuraklık ile Mücadele Günü'nde Ege Orman Vakfı ile iş birliğiyle tüm çalışanları adına fidan bağışında bulundu.
 - Petkim-SOCAR Türkiye, grup şirketleri ile birlikte saklama süresi dolan 62 ton kâğıdı geri dönüşüme kazandırarak, 1.056 ağacın kesilmesini önlemiştir. Bu çalışmadan kazanılan gelirle Ege Orman Vakfı'na bağış yapıldı. Bu bağışla 10 bin fidan dikilerek İzmir Menemen'de SOCAR Türkiye Gönüllüleri Hatıra Ormanı oluşturuldu.
- TÜYİD: Kimpteks, Petkim-SOCAR Türkiye ve TÜPRAŞ şirketleri kurumsal üye ve destekçidirler.

Tablo 4. 17. Kimya, İlaç, Lastik ve Plastik Ürünleri Sektörü - STK İş Birlikleri

Sayı	STK Adı	Frekans
1	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	4
2	Türkiye Kimya Sanayicileri Derneği (TKSD)	3
3	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	3
4	Ege Orman Vakfı	3
5	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	3
6	Deniz Ticaret Odası	2
7	Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN)	2
8	Dünya Enerji Komitesi Derneği (DEK – TMK)	2
9	Akdeniz İhracatçılar Birliği	2
10	Kocaeli Sanayi Odası (KSO)	2
11	Kurumsal İletişimciler Derneği (KİD)	2
12	Türkiye İnsan Yönetimi Derneği (PERYÖN)	2
13	Türk Eğitim Vakfı (TEV)	2
14	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	2
15	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	2
16	Kadının Güçlenmesi Prensipleri (WEPs)	2
17	Türkiye Kalite Derneği (KALDER)	2
18	Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD)	2
19	Diğer	80

4.11.8 Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar, Ulaşım Araçları Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 7 şirketin (Arçelik A.Ş., Ford Otomotiv Sanayi A.Ş., Karsan Otomotiv Sanayii ve Ticaret A.Ş., Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş., Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş., Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş., Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.) raporları incelenmiştir. 111 farklı STK ile 164 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 12'si ile (3 ve daha fazla sayıda) toplam 45 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar Tablo 4.18'de listelenmektedir. En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; TÜSİAD, OSD, MESS, TOBB, KALDER ve UNGC'dir.

- OSD Teknik Mevzuat Komitesi, otomotiv sanayinin rekabetçiliği açısından önem taşıyan teknik mevzuat konularında hizmet vermektedir.
 - Ford Otosan, Güvenlik ve Sürdürülebilir Çevre Lideri'nin destekleriyle, 2022 yılında uluslararası regülasyonlardaki gelişmeleri yakından takip ederek iç mevzuata uyumlaştırma çalışmaları gerçekleştirmiştir. Ek olarak, iç mevzuatın doğru ve verimli uygulanabilmesi için tüm çalışmalar yapılırken, ortak bir sanayi görüşü oluşmuştur. Uluslararası düzeyde OICA ve ACEA bünyesindeki teknik komite çalışmalarına katılım gösterilerek küresel teknik mevzuat ile ilgili gelişmeler izlenerek kamu kurumları ile iletişim ve iş birliği içinde iç mevzuatın güncellenmesi sağlanmaktadır.
 - Karsan Otomotiv, 2022 Otomotiv Sanayi Derneği Otomotiv Yaz Kampı katılımı ve Teknopark Ankara Firma tanıtım Toplantısına katılım sağlanmıştır. Katılım sağlanan bu etkinlikler sayesinde hem Ar-Ge personeli hem de merkezin gelişimi artmıştır.
 - Otokar ve TOFAŞ, OSD ile TÜSİAD'ın Çevre Çalışma Gruplarında da üye olarak görev alıp sektörde ve iş dünyasında çevre yönetim çalışmalarının gelişimine fayda sağlayarak katkı sağlamıştır.
 - Türk Traktör, OSD Çevre Kurulunda aktif rol alarak, alt çalışma komitelerinde sorumluluk ve görev almaktadır. Çevre ve enerji amaçları doğrultusunda ölçülebilir göstergeler belirleyerek yıllık başarı performans takibi yapmaktadır.
- MESS:
 - Ford Otosan, kurumsal üyelik ve Otomotiv sektörünün sadece erkek öğrencilerin değil, ek olarak kız öğrencilerin de tercihi haline gelmesi için MESS, TAP (Türkiye Aile Sağlığı Planlaması) Vakfı ortaklığıyla hayata geçirilen “Mesleğin Cinsiyeti Yoktur” farkındalık oturumları uygulanmıştır. Ayrıca bir proje daha vardır, “MESS Yarınım”.

Bu proje ile kadın çalışanların alandaki becerilerini artıracak programların tasarlanması ve STEM alanındaki yeteneklerin gelişerek artması hedeflenmektedir.

- Otokar 2022’de düzenlenen MESS İş Güvenliğinin Yıldızları yarışmasında dereceye girmiştir. Bu derecede; “1.500+ Çalışanı Olan Şirketler” kategorisinde İSG Özel Ödülü kazanmıştır. Ayrıca çalışan- işveren ilişkilerinde Türk Metal’le MESS arasında imzalanan Toplu İş Sözleşmesi hükümlerine riayet etmektedir.
- Tofaş kurumsal üyelik ve “VR Forklift Simülatörü” projesi ile MESS İş Güvenliğinin Yıldızları Yarışması “İletişimde Yenilikçiler” kategorisinde en iyi 3 fabrika arasında yer almıştır.
 - 2021’de başlayan ölçümleme sonucunda, 2022 itibarıyla Tofaş şirketinin 34 tedarikçisinin “Dijital Olgunluk” seviye ölçümleri başarı ile tamamlanmıştır.
 - Yine MESS’e bağlı MEXT Teknoloji Merkezi gerçekleşen ortaklık ile tedarikçilerin katma değeri ölçümlenmeye başlamıştır.
- Türk Traktör kurumsal üyeliğinin yanında 2020’den beri Avrupa Birliği Erasmus+ hibe desteğiyle sürmekte olan, “Bir İşaretin Yeter” Projesi ile işitme engellilerin iş hayatında yaşadıkları sorunlara ilişkin farkındalık oluşturulmaktadır. Ayrıca gerçekleşen kişisel gelişim eğitimleriyle işitme engellilere sürekli gelişim olanağı sağlanması hedeflenmektedir. Bu yönde, işitme engelli bireylerin, metal sektöründeki çeşitli alanlarda meslek edinme olasılıklarının güçlenmesi hedeflenmektedir
- TOBB: Ford Otosan, Otokar, Vestel ve Türk Traktör kurumsal üyedir.
 - Vestel, TOBB sektör meclislerinde de çalışma alanlarına yönelik mevzuat ve standartlaşma çalışmalarında görüş bildirerek yönlendirici fikirlerini beyan etmekte, gelişen süreçleri ve değişiklikleri de takip etmektedir.
- KALDER:
 - Otokar ve Türk Traktör kurumsal üye ve destekçidir.
 - Ford Otosan öncelikle yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır. 2022 yılı dernek amaç, vizyon, değerler ve etik kurallarının belirlenmesi, ana stratejilerin oluşturulması ve alt stratejilerin belirlenmesi konularında aktif görev almıştır. Ek olarak 2023-2024 stratejik planının oluşturulmasına da katkı sağlamıştır.
 - Vestel kurumsal üyedir ve KALDER İzmir Şubesi’nin 22. kez düzenlediği Ege Bölgesi Yerel Kalite Ödülleri töreninde, “Yılın Başarılı Ekibi Ödülleri” kategorisinde bronz ödül almıştır.
- UNGC:

- Arçelik raporunda UNGC ve On İlkesini desteklediğini ve tüm iş operasyonlarına dahil ettiğini belirtmektedir.
- Karsan 2009 yılından beri “Şirketlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Modeli” uygulanmaya devam edilmektedir. Bu kapsamda, Kasım 2021’de Birleşmiş Milletler (BM) Küresel İlkeler Sözleşmesi Platformu United Nations (UN) Global Compact’a imza atılmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflenmektedir.
- Tofaş, ana hissedarlarından Koç Holding’in imzacısı olduğu Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi’nin yolsuzlukla mücadele başlıklı 10’uncu ilkesini de kabul ettiğini raporunda beyan etmiştir.
- 2021 yılında, Vestel Elektronik ve Vestel Beyaz Eşya Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi’ne imzacı olmuştur. Bununla birlikte insan haklarına uyum için değerli çalışmalarını devam ettirmektedir. İşe alım ve personelin iş hayatına entegre sürecinde asla ayrımcılığa müsaade edilmemektedir. Vestel için cinsiyet, yaş, din, dil, ırk, mezhep, sosyal statü, fiziksel yapı, etnik köken, uyruk, cinsel yönelim veya herhangi başka bir kişisel özellikten dolayı ayrımcılık yapılması kesinlikle kabul edilmemektedir.

Tablo 4.18. Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları Sektörü - STK İş Birlikleri

Sayı	STK Adı	Frekans
1	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	6
2	Otomotiv Sanayii Derneği (OSD)	5
3	Türkiye Metal Sanayicileri İşveren Sendikası (MESS)	4
4	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	4
5	Türkiye Kalite Derneği (KALDER)	4
6	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	4
7	Otomotiv Teknoloji Platformu	3
8	Fikri Mülkiyet Hakları Koruma Derneği (AIPPI Türkiye)	3
9	İstanbul Sanayi Odası	3
10	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)	3
11	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	3
12	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	3
13	Diğer:99 STK	119

4.11.9. Teknoloji Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 4 şirketin (Aselsan Elektronik Sanayi Ve Ticaret A.Ş., Kontrolmatik Teknoloji Enerji Ve Mühendislik A.Ş., Mia Teknoloji A.Ş., Penta Teknoloji Ürünleri Dağıtım

Ticaret A.Ş.) raporları incelenmiştir. 41 farklı STK ile 45 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 4'ü ile (2'şer kez) 8 iş birliği bulgulanmıştır, tek bir defa ismi geçen 37 kuruluş ise diğer kategorisine dahil edilmiştir. Kuruluşlar Tablo 4.19'da listelenmektedir.

En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; İTO, TAP, ASO ve ATO'dur.

- İTO: Kontrolmatik ve Penta Teknoloji kurumsal üyeliği görülmektedir.
- ASO, ATO ve TAP: Aselsan ve Mia teknoloji şirketleri kurumsal üyedir. Mia Teknoloji üyeliğinin yanısıra ömrünü tamamlamış atık pilleri yıllık olarak göndererek atık pil konusunda da sorumluluğunu yerine getirmektedir.

Tablo 4.19. Teknoloji Sektörü - STK İş Birlikleri

Sayı	STK Adı	Frekans
1	İstanbul Ticaret Odası (İTO)	2
2	Taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği (TAP)	2
3	Ankara Sanayi Odası (ASO)	2
4	Ankara Ticaret Odası (ATO)	2
5	Diğer	37

4.11.10. Telekomünikasyon Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dair 2 şirketin (Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. ve Türk Telekomünikasyon A.Ş.) raporları incelenmiştir. 55 farklı STK ile 67 iş birliği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlardan 12'si ile (2'şer kez) toplam 24 iş birliği gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kuruluşlar Tablo 4.20'de listelenmektedir.

Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş. ile Türk Telekomünikasyon A.Ş.'nin Tablo 4.20.'de listelenen ilk 12 kuruluşu kurumsal üyelikleri vardır:

- Mobil Telekomünikasyon Operatörleri Derneği: Turkcell'in kurucu üyeleri arasında yer aldığı platform ile Türkiye'de mobil telekomünikasyon hizmetleri sektöründe etik, etkin ve rekabetçi bir anlayışın hâkim olmasına doğrudan katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Turkcell üst düzey yöneticileri m-TOD Yönetim Kurulu Üyeliği görevini yürütmektedir.
- Turkcell, 23 Nisan haftasında, çevre bilincini toplumun tamamına yaymak için faaliyetlerini sürdürerek dijital iş birliği ile Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD) ve TEGV katkılarıyla "Karınca Bacak ile Dev Yaprak" isimli döngüsel elektronikler dijital çocuk kitabı hazırlanmıştır. Bu kitapla; çocukların çevre dostu davranışlar benimsemesi hedeflenmektedir. Dijital çocuk kitabı, Turkcell'in Hayal Ortağım uygulaması, Dergilik

ve fizy’de de yayınlanmaktadır. Proje kapsamında, kitabı bitiren çocuklar, teknolojik atıklarını Turkcell Mağazalarına getirip ‘Döngüsel Elektronikler Sertifikası’na sahip oldular.

- Elektronik atıkların geri dönüşümü: Türk Telekom, TÜBİSAD ile iş birliğinde müşterilerine sunduğu hizmetler sonucunda ortaya çıkan elektronik atıkların geri dönüşümü hedeflenmiştir. Bu proje kapsamında; 2017-2022 yılları arasında toplam 33 tonun üzerinde evsel elektronik atık toplanarak geri dönüştürülmüştür. Ayrıca aynı dönemde çalışanlar da çalışmalara dahil edilmiştir. Çalışanların çevre bilincinin artmasına katkı sağlamak için, elektronik atık toplama kampanyaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda dönüşümden elde edilen tüm gelirler de eğitim kurumlarına bağışlanmıştır.

Tablo 4.20. Telekomünikasyon Sektörü - STK İş Birlikleri

Sıra	STK Adı	Frekans
1	Telekomünikasyon Uydu ve Yayıncılık İş İnsanları Derneği (TUYAD)	2
2	Erişim Sağlayıcıları Birliği (ESB)	2
3	Mobil Telekomünikasyon Operatörleri Derneği	2
4	Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED)	2
5	Bilgi Güvenliği Derneği (BGD)	2
6	Akıllı Ulaşım Sistemleri Derneği (AUSDER)	2
7	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK)	2
8	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	2
9	Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD)	2
10	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	2
11	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	2
12	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	2
13	Diğer	43

4.11.11. Toptan ve Perakende Sektörü ve STK İş Birlikleri

Bu sektöre dahil 5 şirketin (Bim Birleşik Mağazalar A.Ş., Doğuş Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş., Mavi Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş., Migros Ticaret A.Ş., Şok Marketler Ticaret A.Ş.) raporları incelenmiştir. 88 farklı STK ile 109 iş birliği tespit edilmiştir. 17 STK (en az 2 ve üzeri iş birlikleri) Tablo 4.21.’de listelenmektedir. Diğer 71 STK ile olan iş birlikleri ise diğer kategorisi adı altında kodlanmıştır.

En çok iş birliği gerçekleşen kuruluşlar; UNGC, TKYD, TÜYİD’dir.

- Doğu Otomotiv, Mavi ve Migros: TKYD ve TÜYİD üyesi ve destekçileridir.
- UNGC; Doğu Otomotiv, Mavi, Migros ve Şok Marketler üye ve destekçidir. Yapılan özel iş birlikleri aşağıda anlatılmaktadır:
 - Mavi, 2022 yılında üyesi olduğu UN Global Compact tarafından düzenlenen, şirketlerin toplumsal cinsiyet eşitliği performansını ölçmesine yardımcı olan “Target Gender Equality” programına dahil olmuştur. Performans ölçümü sonrası ilerleme alanlarının belirlendiği program ve atölyelere, Mavi sürdürülebilirlik ve İK ekibi düzenli olarak katılmakta ve çok paydaşlı diyaloglar geliştirilmektedir.
 - Doğu Otomotiv, 2010’da Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi’ni imzalamıştır. Şirket aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kadının Güçlendirilmesi Prensipleri’ni 2022 yılında imzalamıştır.
 - Migros ve Şok Marketler İPG destekçileri arasındadır ve plastik kullanımını azaltmayı hedeflemektedirler. İPG, 2019 yılında Global Compact Türkiye, SKD Türkiye ve TÜSİAD tarafından kurulmuştur. İPG, plastikler için döngüsel ekonomiyi gerçekleştirme hedefiyle çalışmaktadır. Bu kapsamda İPG, plastik değer zinciri aktörlerini, yerel yönetimleri ve kamu iştiraklerini, yatırımcıları, STK’ları, akademileri ve vatandaşları yani tüm plastik değer zincirinin çoklu paydaşlarını, bir araya getirmiştir.

Tablo 4.21. Toptan ve Perakende Sektörü - STK İş birlikleri

Sayı	STK Adı	Frekans
1	UN Global Compact Türkiye (UNGC)	4
2	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)	3
3	Türkiye Yatırımcı İlişkileri Derneği (TÜYİD)	3
4	SosyalBen Vakfı	2
5	İstanbul Ticaret Odası (İTO)	2
6	Türkiye İnsan Yönetimi Derneği (PERYÖN)	2
7	Yönetim Kurulunda Kadın Derneği	2
8	Türk Eğitim Vakfı (TEV)	2
9	Türkiye Elektrikli ve Hibrid Araçlar Derneği (TEHAD)	2
10	Kurumsal Risk Yönetimi Derneği (KRYD)	2
11	Türkiye Alışveriş Merkezleri ve Perakendeciler Federasyonu (TAMP)	2
12	Gıda Perakendecileri Derneği (GPD)	2

13	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (BCSD-SKD Türkiye)	2
14	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)	2
15	Türkiye Etik ve İtibar Derneği (TEİD)	2
16	Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE)	2
17	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)	2

4.11.12. Diğer Sektörler ve STK İş Birlikleri

Sektör analizi yapılırken sadece 1'er şirketi kapsadığı için Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, İnşaat ve Bayındırlık, Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri, Ulaştırma ve Depolama sektörleri olmak üzere 4 sektör diğer başlığı adı altında birlikte incelenmiştir. Bu sektörlerle dahil olan şirketler; Emlak Konut Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş., Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş., Kordsa Teknik Tekstil A.Ş., Türk Hava Yolları A.O.'dur.

- Emlak Konut en az iş birliği yapan şirket olarak dikkat çekmektedir.
- ENKA, 62 iş birliği gerçekleştirmiştir:
 - Çorbada Tuzun Olsun Derneği ile birlikte Taksim bölgesinde gıda dağıtımını gerçekleştirmiştir.
 - Hisarönü Koyu Temizlik Çalışmalarının 2011 yılından beri sponsorudur. Marmaris Hisarönü Koyu'nun temizlenmesi için; Deniz Temiz/TURMEPA Derneği projeyi yürütmektedir. Deniz Temiz Derneği/ TURMEPA, deniz turizminin çevresel ayak izini azaltmak ve balık popülasyonunun yeniden artmasını sağlamak amacıyla, atık alım tekneleriyle yat ve turistik tekne sahiplerinin uğrak yerlerinde, mobil olarak binlerce ton sıvı atık toplamıştır.
 - ENKA Gönüllüleri, 8 Ekim 2022 tarihinde Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından sürdürülebilir, çevre dostu ve sağlıklı bir yaşamı, kadınların liderliğinde ve dayanışmayla inşa etmek amacı ile başlatılan Nahıl İleri Dönüşüm Parkında, kurumsal ve bireysel bağışçılar tarafından Nahıl'a bağışlanan eşyaların ayrıştırma ve etiketlenme süreçlerine destek sağlamaktadır.
 - ENKA TC gönüllülük çalışmaları kapsamında, kullanılmış ürünleri (giysi, tekstil, çocuk oyuncakları vb.) toplayarak tekrar ekonomiye kazandırılması konusunda faaliyet gösteren ve sosyal girişimciliği destekleyen Dobrye Veshchi Platformu ile iş birliği gerçekleştirmiştir. Dobrye Veshchi tarafından temin edilen konteynerde toplamda 23 ton kullanılmış eşya toplanmış ve toplanan bu

ürünlerin, platform tarafından gerçekleştirilen satışı sonucunda elde edilen gelir engelli çocuklar için rehabilitasyon fonları alınmasında kullanılmıştır.

- Kordsa Teknik, 47 STK ile iş birliği yapmıştır. Kurumsal üyelik dışındaki iş birliklerinden aşağıda bahsedilmektedir:
- Sürdürülebilirlik Akademisi tarafından düzenlenen 2022 Sürdürülebilir İş Ödüllerinde finale kalan Kordsa, “Su Yönetimi” kategorisinde “Kordsa İzmit Su Tasarrufu” projesiyle ödüle layık görülmüştür.
- Şiddeti Hafife Almıyoruz!: Kordsa’da, her türlü şiddetin hak ihlali olduğunun bilinci ile hareket ediyor, çocuklar ve kadınlar başta olmak üzere her türlü canlıya yönelik şiddete ‘hayır!’ diyor. Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu tarafından yürütülen, Sabancı Vakfı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından desteklenen İş Dünyası Aile İçi Şiddete Karşı (BADV) Projesi kapsamında hazırlanan Aile İçi Kadına Şiddetle Mücadele Rehberini çalışanları ile paylaşmıştır. Şiddet kapsamına giren her türlü davranışın tanımlandığı ve acil durumlarda başvurulacak irtibat numaralarının bulunduğu rehber çalışanların bu konudaki farkındalıklarını artıran önemli bir kaynak olarak görülmüştür.
- Geleceği güçlendirenler: Kordsa olarak, tüm Sabancı Topluluğu şirketlerinin topluma hizmet için binlerce çalışanıyla dâhil olduğu Cumhuriyet Seferberliği Etkinlikleri kapsamında, Meslek Liseli gençleri dünyayı şekillendiren teknoloji ve inovasyon alanında desteklemek, böylece geleceğe daha güçlü hazırlanmalarını sağlamak amacıyla Kasım 2022’de “Geleceği Güçlendirenler” Projesini başlatmıştır. 2022 yılında 122 Kordsa çalışanı projede gönüllü olmuştur. İzmit’te bulunan meslek liselerine yapılan ziyaretler ile gençlere/öğrencilere sektörün ihtiyaç duyduğu kullanılabilir yetkinlikleri kazandırmayı ve tekstil sektörüne bu alanda yetişmiş insan kaynağı sağlanması hedeflendiği belirtilmiştir. Türkiye geneline yaygınlaştırılacak projenin ilk fazında Mikado Sürdürülebilir Kalkınma Danışmanlığı ve Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilikçi Çözümler Derneği iş birliğiyle, Kocaeli İl Milli Eğitim Müdürlüğüne belirlenen 4 okulda fiziksel etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Kordsa tarafından destek verilen Kocaeli merkezli meslek liseleri sırasıyla;
 - Sabancı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmit Mesleki ve Teknik Anadolu
 - Lisesi, Kartepe Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Fevziye Tezcan Mesleki ve

- Teknik Anadolu Lisesi'dir.

Son olarak Türk Hava Yolları A.O'nin 6 STK ile iş birliği yaptığı tespit edilmiştir. Sosyal sorumluluk kapsamında yapılan iş birlikleri aşağıda aktarılmaktadır:

- Ulaşım desteği:
 - T3 Vakfı ile Teknofest etkinliği için birlikte çalışarak ulaşım alanında destek ve sponsor olmuştur.
 - 11 Şubat Uluslararası Bilimde Kadın ve Kız Çocukları Günü'nde RASIT organizasyonuna ulaşım sponsoru olarak destek sağlamıştır.
 - Kızılay'ın resmi ulaşım sponsorudur ve lojistik olarak destek sağlamaktadır. 2 yılda bir 500 ton kan ve kan ürünleri, kan tüpleri ve nakil kutuları; 100 ton afet, acil ve çeşitli yardım malzemelerin taşınması görevini üstlenmektedir.
- "Sport for One Humanity": Proje; Birleşmiş Milletler Medeniyetler İttifakı ile Türk Hava Yolları ortaklığında gerçekleşmektedir. Spor, barış ve kalkınma alanında hizmet veren STK'lar desteklenmiştir.
- Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği iş birliği: iş yapılan kuruluşların kampüslerinin hepsinde plastik kapaklar toplanmış ve düzenli periyotlarla Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği'ne teslim edilerek bağışlanmaktadır.
- Geleceğe Dönüşüm Projesi ile kullanılmayan kabin ekibi çantaları, ileri dönüşümle çocuk ayakkabılarına dönüştürülmüştür. Türkiye'de dezavantajlı bölgelerde yaşayan ve ihtiyacı olan çocuklara ulaştırılmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Gelişen toplum bilinci ve artan çevresel farkındalık, şirketlerden sürdürülebilirlik alanında daha fazla şeffaflık ve hesap verilebilirlik talep edilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda, şirketlerin sürdürülebilirlik performansları ve sosyal sorumluluk faaliyetleri de giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Yapılan çalışmada BİST 100’de yayınlanan 61 şirketin sürdürülebilirlik ya da entegre faaliyet raporları olarak adlandırılan raporları STK iş birlikleri konusunda analiz edilmiştir. BİST 100’de listelenen 61 şirketin sürdürülebilirlik ya da entegre faaliyet raporuna ulaşılması, şirketlerin hesap verme eğiliminde olduklarını, sosyal sorumluluk alanındaki çalışmalarını paydaş ve hedef kitleleriyle paylaşmayı hedeflediklerini göstermektedir. Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan bilimsel çalışmalar incelendiğinde günümüz şirketlerinin sürdürülebilirlik algılarının önemli bir şekilde geliştiği ifade edilebilir. Pusak (2014) İstanbul Sanayi Odasının 2012 yılı verilerine göre sürdürülebilirlik raporu yayınlayan en büyük 200 şirketin incelendiği çalışmada, şirketlerin sadece %1’inin (17 şirket) sosyal sorumluluk/sürdürülebilirlik raporu yayınladığını tespit etmiştir. Yapılan bu çalışmada şirketlerin son tarihli yayınladıkları rapor incelendiğinden, 2021, 2022 ve 2023 yıllarına ait raporlar çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın 2024 Ocak ayında başlaması nedeniyle 2023 raporlarına sınırlı sayıda ulaşılmıştır. Bu nedenle çalışmada ulaşılan raporların %90’ı (55 adet) 2022 yılına aittir. Pusak’ın 2014’te 200 şirketten sadece 17’sine ait rapora ulaştığı dikkate alınırsa, 2022 yılında 100 şirketten 55’ine ait raporun elde edilmesi, raporlama sayısı açısından büyük bir gelişme anlamına gelmektedir. Soysal (2019)’ın da tezinde ulaştığı sonuç gibi, sosyal sorumluluk raporlamasına gün geçtikçe daha çok önem verildiği görülmektedir. Olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilen bu sonuç, raporların sayısal yükselişiyle sınırlı olmadığı, kurum içi ve kurum dışı konuların kapsamının da genişleyerek raporlamanın şirketler için önemli bir araç olduğudur (Higgins ve Coffey, 2016; Thijssens vd., 2016).

Yapılan analizlere göre, Türkiye’deki şirketlerin sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapma eğilimleri oldukça yüksek bulgulanmıştır. Özellikle ulusal dernekler ve vakıflarla yapılan iş birlikleri, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk projelerinin önemli aktörleridir. Aynı zamanda, yabancı kuruluşlarla yapılan iş birlikleri de şirketlerin küresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Bu iş birliklerinin güçlendirilmesi ve daha da genişletilmesi, Türkiye’deki şirketlerin sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk alanındaki etkilerini artırabilir. Şirketlerin sivil toplum kuruluşlarıyla daha sıkı iş birlikleri yapması,

toplumsal ve çevresel sorunlara daha etkili çözümler bulmalarına ve topluma daha fazla değer katmalarına olanak sağlayabilir.

Araştırmanın 1. sorusu, şirketlerin yürüttükleri sosyal sorumluluk projelerinde hangi STK'lar ile iş birliği yaptıkları konusuna odaklanmaktadır. Buna göre öncelikle yürütülen iş birlikleri tespit edilmiştir.

Günümüz sosyal sorumluluk uygulamalarındaki değişimi ve gelişimi çok sayıda görev ve sorumluluklar üstlenerek farklı gruplara ulaşmaya çalışan STK sayılarında görebiliriz. BİST 100 şirketleri ile yapılan bu çalışmada iş birliği yapılan 695 STK'nın %32'si ulusal dernek, %24'ü yabancı/global STK'lar, %13'ü ulusal vakıf, %10'u ulusal ticari odalar, %8'i birlik, kooperatif, kurul, konsey, meclis, %3'ü sendikalardan oluşmaktadır. İlke Vakfı'nın sitesinde yayınlanan verilere göre, 2020 yılında 184.361 STK olduğu belirtilmektedir. Bunların %66'sı dernek, %29'u kooperatif, %3'ü vakıf, %1,6'sı oda, %0,4'ü sendikadır (İlke Vakfı, 2020). Bu çalışmada elde edilen verilere bakıldığında; toplam STK sayısının içinde sadece %0,4 oranla yer alan sendikaların, BİST 100'de %3 oranına çıktığı görülmektedir. Bu da bize bu çalışmada sendikalaşmaya verilen önemi göstermektedir.

BİST 100 analizi ve Türkiye'deki genel STK dağılımı incelendiğinde, şirketlerin dernek, kooperatif, oda ve vakıf iş birlikleri oranlarının, STK'ların genel dağılımına kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. Bu, şirketlerin STK iş birliklerinde daha stratejik seçimler yaptıklarını ve belirli türdeki STK'larla daha yoğun iş birliği kurduklarını göstermektedir. Özellikle ulusal dernekler ve yabancı STK'larla yapılan iş birliklerinin daha fazla olması, BİST şirketlerinin küresel sürdürülebilirlik hedeflerine ve daha geniş kapsamlı ve sürdürülebilir sosyal sorumluluk projelerine odaklandıklarını gösterebilir. Bununla birlikte, vakıf ve kooperatiflerle yapılan iş birliklerinin nispeten düşük olması, bu alanlarda daha fazla iş birliği fırsatının olduğunu işaret edebilir. Ayrıca bu durum, şirketlerin seçilmiş, çoğunluk tarafından tercih edilen STK gruplarını daha çok tercih ettiği sonucuna da varılabilir.

Sonuç olarak, Türkiye'deki şirketlerin sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk alanındaki faaliyetleri ve raporlama pratikleri hızla gelişmektedir. Ancak, STK iş birliklerinde daha dengeli ve kapsamlı bir yaklaşım benimsemeleri, bu alandaki etkilerini artırabilir ve toplumun beklentilerine daha iyi yanıt verebilir.

Şirket raporlarının analizine göre 223 farklı ulusal dernek ile 595 kez iş birliği yapılmıştır. Bu bulguya göre derneklerle ortalama üç kez iş birliği yapılmıştır. Bu ulusal derneklerden TÜSİAD birinci sırada yer almaktadır. TÜYİD ikinci sırada, İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği ise üçüncü sırada yer almaktadır. Bu verilere dayanarak, en çok iş birliği yapılan derneklerin iş geliştirme ve sürdürülebilirlik odaklı olduğu sonucuna

varmak oldukça doğru olabilir. İşte bu derneklerin iş geliştirme ve sürdürülebilirlik odaklı çalışmalarıyla öne çıkan bazı örnekleri:

1. Türkiye'nin önde gelen iş dünyası kuruluşlarından biri olan TÜSİAD, iş dünyasının sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma alanındaki öncüsüdür. Şirketlerarası iş birliklerini teşvik ederek ve politika önerileri sunarak Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.
2. TÜYİD, Türkiye'deki şirketlerin yatırımcı ilişkileri alanında etkin bir şekilde çalışmalarını teşvik etmekte, sürdürülebilirlik konularının yatırımcı ilişkileri stratejilerine entegre edilmesi ve yatırımcılarla şeffaf iletişimin sağlanması gibi konularda önemli çalışmalar yürütmektedir.

Bu dernekler, iş dünyasının sürdürülebilirlik ve iş geliştirme alanındaki çabalarını destekleyerek, ekonomik büyüme ile çevresel ve sosyal fayda arasında denge kurulmasına katkı sağlamaktadırlar. İş birliği yapılan derneklerin bu alandaki liderlik rolleri ve etkili çalışmaları, Türkiye'nin sürdürülebilirlik ve ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Vakıflar incelendiğinde; 91 ulusal vakıf ile 212 kez iş birliği yapılmıştır. Bu ulusal vakıflardan TEV (Türk Eğitim Vakfı), TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma) Vakfı ve TEGV (Türkiye Eğitim Gönülleri Vakfı) en fazla iş birlikleri yapılan vakıflardır. Bu çıktıya göre vakıflarla yapılan iş birliklerinin odak noktasının eğitim, çevre koruma ve doğal hayatı koruma gibi alanlarda yoğunlaştığı ifade edilebilir. İşte bu ulusal vakıfların iş birlikleri ve faaliyetleriyle öne çıkan bazı örnekler:

1. Türkiye'nin önde gelen eğitim vakıflarından biri olan TEV, eğitim alanında geniş kapsamlı projeler yürütür. Özellikle ihtiyaç sahibi öğrencilere burs ve eğitim olanakları sağlama konusunda önemli çalışmalar yapar.
2. TEMA Vakfı, Türkiye'deki doğal kaynakların korunması ve çevre bilincinin artırılması için çalışır. Erozyonla mücadele, ağaçlandırma ve tarımın sürdürülebilirliği gibi konularda projeler yürütür.
3. TEGV, eğitim alanında çocukların ve gençlerin gelişimine destek veren bir vakıftır. Bilimsel ve sosyal becerilerin geliştirilmesi, okul dışı eğitim programları ve toplumsal farkındalık projeleri gibi konularda faaliyetler yürütür.

Bu vakıfların iş birlikleri ve projeleri, Türkiye'nin eğitim, çevre ve sürdürülebilirlik alanlarında karşılaştığı sorunların çözümüne katkı sağlar. İş birlikleri sayesinde, toplumun çeşitli kesimlerine etkili hizmetler sunulur ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasına katkı sağlanır.

Bu vakıfların liderlik rolleri ve etkili çalışmaları, Türkiye'nin daha yaşanabilir bir geleceğe doğru ilerlemesine yardımcı olabilir.

Ticari odalarla ilgili analizlerde, iş birliği yapılan kuruluşların genellikle Türkiye'nin farklı bölgelerinden ya da sektörlerinden ticari odalar olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'deki ulusallaşmış ticari odalarla yapılan iş birliklerinin odak noktası ticaret ve iş dünyasıdır. Ticari odalarla ilgili analizde ilk üç'te açıklanan odalar:

1. TOBB, Türkiye genelindeki odalar ve borsaların çatı kuruluşudur. Ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlamak amacıyla çeşitli projeler yürütür ve iş birlikleri gerçekleştirir.
2. İTO, İstanbul'daki ticari faaliyetleri desteklemek ve geliştirmek amacıyla kurulmuştur. İstanbul'un ekonomik gücüne katkı sağlamak için çeşitli projeler ve etkinlikler düzenler.
3. İstanbul Sanayi Odası, İstanbul'daki sanayi sektörünü desteklemek ve geliştirmek amacıyla faaliyet gösterir. İstanbul'un sanayi alanındaki lider kuruluşlarından biridir.

Diğer ticari odalar da bulundukları bölgelerin veya sektörlerin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla çeşitli projeler yürütür ve iş birlikleri yaparlar. Bu iş birlikleri, iş dünyasının ortak çıkarlarına hizmet eder ve ekonomik büyümeyi destekler. Ticari odaların güçlü iş birlikleri, yerel ve ulusal düzeyde ekonomik kalkınmaya önemli katkılar sağlayabilir.

BİST 100'de STK iş birlikleri incelenirken dikkat çeken bir diğer bulgu ise global STK iş birlikleridir. Buna göre, BİST 100 şirketlerinin global çapta iş birlikleri yapma eğiliminde oldukları görülür. Yabancı dernekler, global STK'lar, yabancı ticari odalar ve yabancı vakıflarla yapılan iş birliklerinin %24'lük bir oranı oluşturması, bu şirketlerin uluslararası arenada aktif olduklarını ve küresel düzeyde iş birliği yapmayı tercih ettiklerini gösterir. Global iş birlikleri, şirketlerin uluslararası pazarlara erişimini artırabilir, yeni iş fırsatları yaratabilir ve uluslararası düzeydeki sürdürülebilirlik projelerine katkı sağlayabilir. Aynı zamanda, küresel iş birlikleri sayesinde şirketler, farklı kültürler ve iş pratikleriyle tanışarak kendi faaliyet alanlarını genişletebilir ve daha rekabetçi hale gelebilirler. Bu bulgu, BİST100 şirketlerinin sadece yerel değil, aynı zamanda küresel düzeyde de iş birlikleri yaparak sürdürülebilirlik ve başarılarını artırma çabalarına odaklandıklarını gösterir. Bu tür küresel iş birlikleri, şirketlerin uluslararası alanda daha etkin ve etkili bir şekilde faaliyet göstermelerine yardımcı olabilir.

Araştırmanın bir diğer sorusu ise sektörel bazlı değerlendirme yapıldığında önceliklerin neler olduğu ile ilgilidir. Deren Van Het Hof ve Hoştut (2021)'un çalışmalarında da tespit ettikleri gibi, sürdürülebilirlik çalışmalarının sektörel farklılıklar gösterdiği söylenebilir. Sürdürülebilirlik raporlaması konusunda BİST 100'de yer alan şirketlerin sektörel dağılımına bakıldığında ise, bankacılık sektörü ve holdingler/yatırım şirketlerinin önde geldiği görülmektedir. Bozaykut ve Akboğa (2020)'nin yaptığı çalışmaya göre, imalat sanayinde

faaliyet gösteren işletmelerin diğer sektörler göre daha çok STK iş birliğinin tespit edildiği ve yasal tebliğin iş birlikleri üzerinde bir etkisinin görülmediği tespit edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre çeşitlilik ve yoğunluk bankacılık sektörü ve holdingler/yatırım şirketlerinde daha fazla görülmüştür, ancak yasal tebliğ ya da zorunluluklar hala sektörlerde etkin bir sonuç göstermemektedir.

Bankacılık sektörü ve holdingler/yatırım şirketleri, sürdürülebilirlik raporlamasında lider konumda olup, çevresel ve sosyal sorumluluklarını daha fazla vurgulamaktadırlar. Bu durum, finansal sektörlerin ve büyük holdinglerin, paydaşlarına karşı daha fazla hesap verilebilirlik ve şeffaflık sağlama eğiliminde olduklarını gösterir. Öte yandan, inşaat, tekstil, giyim, deri ve ulaştırma gibi sektörler, sürdürülebilirlik raporlamasında daha düşük temsil edilmektedir. Bu sektörlerin, sürdürülebilirlik konularına daha fazla ilgi göstererek raporlama pratiklerini gündemlerine alma konusunda daha fazla girişimlerde bulunmalarının gerekliliğini göstermektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi, hem sektörel gelişim hem de genel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşma açısından önemlidir.

Raporlarına ulaşamayan şirketlerin sektör dağılımına göre elektrik, gaz ve su sektörü %28, imalat sektörü %13 ve gıda, içecek ve tütün sektörü ise %8 oranında yer almaktadır. Raporlarına ulaşamayan şirketlerin sektörel dağılımı, bazı sektörlerde sürdürülebilirlik raporlamasının yetersiz veya şeffaflık eksikliğinin olduğunu göstermektedir. Özellikle elektrik, gaz ve su sektörü, en yüksek oranda raporlarına ulaşamayan şirketlerin bulunduğu sektördür. Bu durum, sektörlerde raporlamanın geliştirilmesi ve şeffaflığın artırılması gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle elektrik, gaz ve su sektörü gibi yüksek temsile sahip sektörlerde, sürdürülebilirlik raporlamasının artırılması ve şeffaflığın sağlanması için gerekli adımlar atılmalıdır.

Raporlamanın yetersiz olduğu sektörlerde, sürdürülebilirlik raporlaması için standartlar belirlenmeli ve eğitim programlarıyla rehberlik sağlanmalıdır. Bu uygulamalar, şirketlerin rapor yayınlama durumlarını artırabilir, konuya daha sistematik ve kapsamlı bir şekilde hazırlamalarına yardımcı olabilir. Özellikle raporlarına ulaşamayan şirketlerin bulunduğu sektörlerde bu eğitimler önemlidir. Sürdürülebilirlik raporlamasının zorunlu hale getirilmesi ve yasal düzenlemelerle desteklenmesi, raporların daha düzenli ve erişilebilir olmasını sağlayabilir. Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının bağımsız denetimlerden geçirilmesi, raporların doğruluğunu ve güvenilirliğini artırabilir. Türkiye'deki şirketlerin sürdürülebilirlik raporlaması konusunda olduğundan daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir. Raporlarına ulaşamayan şirketlerin oranlarının yüksek olduğu sektörlerde, şeffaflık ve hesap verilebilirlik konusundaki eksikliklerin giderilmesi, hem sektörlerin hem de ülke genelinin sürdürülebilirlik

performansını artıracaktır. Bu amaçla, yukarıda belirtilen önerilerin uygulanması, sürdürülebilirlik raporlamasının gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Sektörlere göre STK öncelikleri bölümünde elde edilen bulgulara göre 15 sektörün öncelikleri incelenmiş ve bulgulara aktarılmıştır. Bu sektörlerin eğilimleri aşağıda değerlendirilmiştir.

- **Ana Metal Sektörü'nde** daha çok yatırım odaklı iş birlikleri yapılmıştır. Proje bazlı çalışmalara raporda yer verilmemekle birlikte, çoğunlukla ticari ve itibar odaklı yıllık kurumsal üyelikler söz konusudur. Bu çıktılarına göre sektörde aktif sosyal sorumluluk çalışmalarının gerçekleşmediğini, bu alanda çalışan, çevre, sürdürülebilirlik odaklı gelişim ve iş birliğine ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.
- **Bankalar Sektörü'nde** 119 STK ile 174 iş birliği ile aktif çalışmalar yayınlanmıştır. Özellikle Entegre Raporlama Derneği ile kurumsal üyelikle haricinde iklim değişikliği, sürdürülebilirlik gibi konularda çalışmalar yapıldığı yayınlanmıştır. Yine TÜSİAD ile gençlerin ve çalışanların odak noktası olduğu projelerin detayları yayınlanmıştır. Bu sektörde öncemli olan bir diğer kurum ise UNGC'dir. UNGC Küresel Sözleşme İlkeleri bu sektörde önem kazanmaktadır. Bu çıktılarına göre değerlendirildiğinde, bankacılık sektöründe raporlamanın önemi açıkça görülmektedir. Ayrıca güven ve itibarın müşteriler tarafından önemli olması da bu sektörde aktif projelerin, hesap verebilmenin, şeffaflığın önemini göstermektedir. Hedef kitlesi ile doğrudan iletişim halinde olması nedeniyle de toplumsal konularda daha çok çalışma yapmayı gerektirmektedir.
- **Elektrik, Gaz, Su Sektörü'nde** bankacılık sektöründe görülen aktifliğe rastlanmamaktadır. Bu sektörde son tüketici ile doğrudan iletişim kurulmuyor olması da sosyal sorumluluğa gösterilen önemi azaltmaktadır. Sektör özelinde bakıldığında; daha çok kurumsal üyelik söz konusudur. Diğer yandan ise daha çok yatırımcı ilişkilerinin geliştirilmesi ve sektörün gelişimi açısından katkı sağlayan STK'lar ile iş birliği yapıldığı görülmemektedir. Son tüketici ile iletişim yoğun olmayan bu sektörde, çalışanların sürdürülebilirlik davranışlarının geliştirilmesi ya da çalışma alanlarının iyileştirilmesi ile ilgili herhangi bir çalışma yayınlanmamıştır. Bu çıktılar, sektörde bu alanda çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.
- **Gıda, İçecek, Tütün Sektörü'nde** yapılan STK iş birliklerinde herhangi bir proje yayınlanmamıştır. Sektörün zorunluluklarında ambalaj değerlendirmesi odaklı ÇEVKO ve sektöre destek odaklı TGDF ve DEİK üyelikleri ön plandadır. Özellikle bu sektörde

gıda ürünlerinin yoğunluğu nedeniyle, sağlık, çevre, sürdürülebilirlik konularında sosyal sorumluluk çalışmalarına ihtiyaç vardır.

- **Holdingler ve Yatırım Şirketleri Sektörü'nde** toplumsal fayda odaklı çalışmalardan bahsedilmektedir. Bu sektörde TKYD, DEİK, TÜSİAD gibi gelişim ve itibar odaklı üyelikler mevcuttur, ancak UNGC gibi global düzeyde önemli bir STK ile önemli çalışmalar yapılmıştır. UNGC imzacısı ve ilkelerinin benimsenmesi bu sektörde önem kazanmaktadır. Ayrıca TAV Havalimanları başta olmak üzere, sektörde UNGC ile birlikte, kadının güçlenmesi, iklim değişikliği konusunda eylem planı ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularında çalışmaların yapıldığı beyan edilmiştir. Bu çıktılarına göre sektördeki şirketlerin toplumsal duyarlılık düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadın ve toplumsal sürdürülebilirlik konularında sektörün etkileşim sağlayarak daha çok çalışma yapması beklenmektedir.
- **İmalat ve Kimya, İlaç, Plastik Sektörü'nde**, UNGC küresel ilkelerinin benimsenmesi yanında çoğunlukla sektörel üyelikler ön plandadır. Ayrıca Ormanlaştırma, karbondioksit azalımı konularında da çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu sektörlerde kadın, toplumsal cinsiyet eşitliği, çevre ve sürdürülebilirlik alanlarında daha çok çalışma yapmaya ihtiyaç vardır.
- **Metal Eşya, Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Sektörü'nde** otomotiv şirketleri ön plandadır. Kurumsal ve ticari üyeliklerin, UNGC üyeliklerinin yanı sıra farklı projeler yayınlanmıştır. Üretim sektöründe sendikaların da ön planda olduğu görülmektedir. MESS ile cinsiyet eşitliği, gençlerin sektöre kazandırılması, iş güvenliği konularında yapılan çalışmalar raporlarda yer almaktadır. Bu çıktılarına göre sektörde kadın, çalışma şartlarının geliştirilmesi, bilimsel alanlarda çalışmaların yapıyor olması, sektörün aktif ve toplumsal duyarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Tüm bu faydalı çalışmaların yanı sıra sektörde çevre, sürdürülebilirlik konularında farkındalık ve bilinç yaratacak çalışmaların da artmasına ihtiyaç vardır.
- **Teknoloji ve Telekomünikasyon Sektörlerinin** yayınladıkları çalışmalar incelendiğinde ise kurumsal üyelikler dışında, sadece kendi ürettikleri ürünlerin geri dönüşümün sağlanması, atıkların değerlendirilmesi konusunda çalışmalar görülmüştür. Oysaki son derece aktif ve son tüketici ile doğrudan iletişim halinde olan bu sektörde, çevresel farkındalık, toplumsal cinsiyet eşitliği, bilimsel çalışmalar alanlarında daha fazla çalışma yapmaları beklenmektedir.

- **Toptan ve Perakende Sektörü'nde** kurumsal üyeliklerin yanısıra UNGC iş birliği, kadının güçlendirilmesi ve plastik kullanımın azaltılması alanlarındaki çalışmalar yayınlanmıştır. Çoğunlukla hızlı tüketim odaklı olan bu sektörde, son tüketiciyi harekete geçirecek, toplumsal fayda yaratacak daha çok iş birliği ve projenin yapılması gerekmektedir.
- **Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, İnşaat ve Bayındırlık, Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri, Ulaştırma ve Depolama Sektörleri** olmak üzere son 4 sektörün raporları incelendiğinde; ENKA şirketinin hayırseverlik, çevre temizliği, kadın çalışmaları, gönüllülük esasına dayalı projeler yayınladığı görülmüştür. Kordsa şirketi ise Sabancı kuruluşu olması da nedeniyle; kadına şiddet, gençlerin mesleğe kazandırılması gibi iş birliklerini aktarmıştır. Son olarak Türk Hava Yolları A.O. teknoloji ve STK'ların ulaşımı konusunda yaptığı çalışmaları aktarmıştır. Ayrıca spor alanında açıklık belirtmeden destekler sağladığını belirtmiştir. Bu sektörlerdeki şirketler satış gücü ve sektörel bazı güçlü şirketler olsa da toplumsal katkıda bulunan, çevre sürdürülebilirlik odaklı daha büyük çaplı sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmemektedirler. Bu sektörlerde bu alanda çalışmalara ihtiyaç olduğu açıkça görülmeli ve bu güçlü şirketler tarafından alanlara sahip çıkılmalıdır.

Araştırmanın 3. sorusu iş modellerinin önemi üzerinedir. Sürdürülebilirlik raporlarına ulaşarak raporları analiz edilen şirketler iş modellerine göre üç kategoride gruplandırılmıştır: B2B (Business-to-Business), B2C (Business-to-Consumer), ve hem B2B hem de B2C (karma model). Şirketlerin %49'u B2B, %33'ü B2C ve %18'i ise her iki iş modelinin söz konusu olduğu şirketleri temsil etmektedir. Raporları analiz edilen şirketlerin iş modellerine göre gruplandırılması, sürdürülebilirlik raporlaması ve şeffaflık açısından önemli bir perspektif sağlar. İş modellerine göre gruplandırıldığında, şirketlerin farklı paydaşlarla ilişkilerini ve sürdürülebilirlik stratejilerini daha iyi anlamak mümkün olabilir. Bu verilere dayanarak, B2B şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarını daha fazla önemsedikleri ifade edilebilir. Bu durum, şirketlerin genellikle tedarik zinciri yönetimi ve endüstriyel süreçlerle daha yakından ilişkili olmalarından kaynaklanabilir. Diğer yandan, B2C şirketlerin raporlama konusundaki %38 oranları, tüketicilere yönelik şeffaflık ve hesap verebilirlikte bir eksiklik olabileceğini göstermektedir. Hem B2B hem de B2C şirketlerin daha düşük oranda olması ise, bu şirketlerin hem iş ortaklarına hem de tüketicilere yönelik sürdürülebilirlik konularına daha fazla önem vermeleri gerektiğini göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, raporları analiz edilen şirketlerin iş modelleri göz önünde bulundurularak sürdürülebilirlik raporlaması konusunda daha kapsamlı

ve dengeli bir yaklaşım benimsemeleri önemlidir. Zira şirketler, iş modellerine uygun olarak paydaşlarına ve topluma karşı daha şeffaf ve hesap verebilir olmalıdırlar.

Raporlarına ulaşamayan şirketlerin iş modellerine bakıldığında ise %51 gibi yüksek bir oranın B2B olduğu görülmektedir. Yukarıda yapılan değerlendirmeye bakıldığında benzer bir oran çıkmaktadır. Buna göre, rapor yayınlamada B2B iş modelinin tek başına büyük bir önem arz etmediğini sektör dağılımıyla bir etkisinin olduğu sonucuna varabiliriz. Ancak aynı benzerlik B2C sektörü için geçerli değildir. Rapor yayınlayan şirketlerin oranı %33'tür ve yayınlamayanların oranı ise tabloda çok daha düşük (%10) orandadır. Bu verilere göre B2C sektöründe rapor yayınlamanın çok daha yaygın olduğunu ve önemsendiğini söyleyebiliriz.

61 raporda yayınlanan STK iş birlikleri hem STK hem sektörel düzeyde incelenmiştir. Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke olduğu göz önünde bulundurulursa sadece hayırseverlik dışında iş birliklerine rastlanması olumlu bir sonuçtur. Ancak bu şirketlerin STK iş birliklerinde %24 oranında global STK iş birliği görüldüğünü dikkata alırsak; çevre, sürdürülebilirlik, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi toplumsal düzeyde, şirketlerin üretim alanlarının dışında daha fazla alanda çalışma yapmaları beklenmektedir. Hesap verilebilirlik ve şeffaflık ilkesinin de çok önemli olduğu günümüzde, şirketlerin bu alanda daha fazla yatırım yapmaları kaçınılmaz olmalıdır.

Bu çalışmada, yapılan iş birlikleri konusunda şirketlerle görüşülmemiş ya da hedef kitle ile herhangi bir çalışma yapılmamış olması, araştırmanın sınırlılıkları arasında yer almaktadır. Sektörel bazlı yapılan analizlerde bankacılık ve holdingler sektörlerinde daha çok iş birlikleri paylaşılmıştır. Bu alanda daha detaylı çalışmaların yapılması gelecekte bu konuda yapılacak çalışmalara verilen öneriler arasındadır.

KAYNAKÇA

- Abay, A., “Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri”. <http://iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/pdf>. (erişim tarihi: 08.04.2024).
- Acuti, D., Bellucci, M. ve Manetti, G. (2020). “Company Disclosures Concerning The Resilience of Cities from the Sustainable Development Goals (Sdgs) Perspective”. *Cities*, 99: 102608. <https://doi.org/10.1016/J.Cities.2020.102608>
- Adams, C. A. ve Frost, G. R. (2008). “Integrating Sustainability Reporting Into Management Practices”. *Accounting Forum*, 32(4): 288-302.
- Ahmad, F. (1993). *The Making of Modern Turkey*. Routledge, 220-280.
- Akbayır, Z. (2019). “Halkla İlişkiler Perspektifinden Kurumsal Sürdürülebilirlik İletişimi ve Bir Örnek Olay İncelemesi”. *Uluslararası Halkla İlişkiler Ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 2(1): 39-71.
- Aktan, C. C. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*. İstanbul: İgiad Yayınları: 21.
- Alagöz, M. (2007). “Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış”. *İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat*, (11): 1-12.
- Avrupa Komisyonu. (2011). *Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee and the Committee of the Regions*. Brussels, 25.10.2011, Com (2011) 681 Final
- Avrupa Komisyonu. (2001). *Green paper – Promoting a European framework for corporate social responsibility*. Brussels, Commission of the European Communities.http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0366en01.pdf adresinden 25 Temmuz 2020 (erişim tarihi:27 Ekim 2023).
- Başar, A. B. ve Başar, M. (2006). “Sosyal Sorumluluk Raporlaması ve Türkiye’deki Durumu”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 213-230.
- Baviera-Puig, A., Gómez-Navarro, T., García-Melón, M. ve García-Martínez, G. (2015). “Assessing The Communication Quality Of CSR Reports: A Case Study On Four Spanish Food Companies.” *Sustainability*, 7(8): 1-22.
- Bowen, F. E., Newenham-Kahindi, A. ve Herremans, I. (2010). “When Suitsmeet Roots: The Antecedents and Consequences Of Community Engagement Strategy.” *Journal of Business Ethics*, 95(2): 297–318.
- Bowen, R.H. (1953). *Social Responsibility of the Businessman*. New York: Harper And Row.

- Bozaykut Bük, T. ve Akboğa, S. (2020). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çerçevesinde İşletme-Sivil Toplum Kuruluşları İşbirliklerinin Dinamikleri: Türkiye Örneği”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(3): 813-837.
- Brinkerhoff, D. W. ve Brinkerhoff, J. M. (2011). “Public–Private Partner-Ships: Perspectives On Purposes, Publicness, And Good Governance”. *Public Administration and Development*, 31(1): 2–14.
- Carroll, A. B. (1979). “A Three-Dimensional Conceptual Model Of Corporate Social Performance”. *Academy Of Management Review*, 4(4): 497-505.
- Carroll, A. B. (1991). “The Pyramid Of Corporate Social Responsibility: Toward The Moral Management Of Organizational Stakeholders”. *Business Horizons*, 34(4): 39-48.
- Carroll, A. B. (1998). “The Four Faces Of Corporate Citizenship”. *Journal Of Business And Society Review*, 1(4): 7-23.
- Carroll, A. B. (2008). “A History Of Corporate Social Responsibility: Concepts And Practices”. In: A. M. Andrew Crane, D. Matten, J. Moon, D. Siegel (Drl.), *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York: Oxford University Press, 19–46.
- Carroll, A. (1999). “Corporate Social Responsibility: Evolution Of A Definitional Construct”. *Business Society*, (38): 268-295.
- Carroll, A. B. ve Buchholtz, A. K. (2014).” Business & Society: Ethics, sustainability, and stakeholder management”. *Cengage Learning*, 128-130.
- Cengiz, K., Küçükkural, Ö., Uğraş, U. ve Akşit, B. (2005), “Türkiye ve Ortadoğu’da Sivil Toplum Tartışmaları”. (Editor: Lütfi Sunar), *Sivil Toplum ve Demokrasi*. Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Ceran, E. B. (2017). “Kurumsal Sürdürülebilirlik Kavramı ve Ölçümüne İlişkin Bir Ön Çalışma”. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46:59-70.
- Chaffee, E. C. (2017). “The Origins Of Corporate Social Responsibility”. *University of Cincinnati Law Review*, (85): 347–373.
- Chakraborty, U. (2015). “Developments in The Concept Of Corporate Social Responsibility (CSR), The Researchers”. *International Research Journal*.
- Christian, H. ve Stefan S. (2011). “Corporate Sustainability Reporting”. Jasmin Godemann ve Gerd Michelsen, (Drl.) *Sustainability Communication: Interdisciplinary Perspectives And Theoretical Foundations*, 151-171.
- Colaner, N., Imanaka, J. L. ve Prussia, G. E. (2018). “Dialogic Collaboration Across Sectors: Partnering For Sustainability”. *Business And Society Review*, 123(3): 529–564.
- Cresswell, J.W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Crowther, D. ve Aras, G. (2008). “Corporate Social Responsibility”. *Corporate Governance: an International Review*, 16(4): 232-233.
- Çaha, Ö. (2012). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Çatak, A. (2017). *İşçi Kooperatifleri – Girişimciler İçin Bir Model Önerisi*. Ankara: Cinius Yayınları.
- Dahlsrud, A. (2006). “How Corporate Social Responsibility is Defined: An Analysis Of 37 Definitions”. *Corporate Social Responsibility And Environmental Management*, 15: 1–13.
- De Luca, F., Iaia, L., Mehmood, A. ve Vrontis, D. (2022). “Can Social Media Improve Stakeholder Engagement And Communication Of Sustainable Development Goals? A Cross-Country Analysis”. *Technological Forecasting And Social Change*, 177: 121-525.
- Deren Van Het Hof, S. D. (2009). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Şirketlerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Algılayışları”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 28: 153-184.
- Deren Van Het Hof, S. D. ve Hoştut, S. (2018). “AB ve Türkiye Politikaları Ekseninde Kobi’ler ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk”. *Selçuk İletişim*, 102-103.
- Deren Van Het Hof Deren, S. ve Hoştut, S. (2021). “Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Kurumsal İtibar”. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11(1): 303-312.
- Donaldson, T. ve Preston, L. E. (1995). “The Stakeholder Theory Of The Corporation: Concepts, Evidence, And Implications”. *Academy Of Management Review*, 20(1): 65-91.
- Du, S., Bhattacharya, C. B.ve Sen, S. (2010). “Maximizing Business Returns To Corporate Social Responsibility (CSR): The Role Of CSR Communication”. *International Journal of Management Reviews*, 12(1): 8-19.
- Dupont. (1989). *The Dupont Environmental Reporting Program: 1989*. E.I. Du Pont De Nemours And Company.
- Eang, M., Clarke, Ordenez-Ponce, E. (2022). “The Roles Of Multinational Enterprises in Implementing The United Nations Sustainable Development Goals At The Local Level”. *Brq Business Research Quarterly*, 26(1): 79–97.
- Eccles, R. G. ve Krzus, M. P. (2010). *One Report: Integrated Reporting For A Sustainable Strategy*. Wiley.
- Eccles, R. G., Ioannou, I. ve Serafeim, G. (2014). “The Impact Of Corporate Sustainability On Organizational Processes And Performance”. *Management Science*, 60(11): 2835-2857.

- Engin, E. ve Akgöz, B. (2013). “Sürdürülebilir Kalkınma Ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi”. *Selçuk İletişim*, 8(1): 85-94.
- Epstein, M. J. ve Buhovac, A. R. (2014). *Making Sustainability Work: Best Practices in Managing And Measuring Corporate Social, Environmental, And Economic Impacts*. Berrett-Koehler Publishers.
- Ferrell, O. C., Fraedrich, J. ve Ferrell, L. (2018). “Business ethics: Ethical decision making and cases”. *Cengage Learning*.
- Fontana, E. (2018). “Corporate Social Responsibility As Stakeholder Engage-Ment: Firm-NGO Collaboration in Sweden”. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 327–338.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- Frynas, J. G. ve Stephens, S. (2014). “Political Corporate Social Responsibility: Reviewing Theories And Setting New Agendas”. *International Journal of Management Reviews*, 1-27.
- Global Reporting Initiative (GRI). (2002). *GRI Sustainability Reporting Standards*. <https://www.globalreporting.org/standards/> (erişim tarihi: 10.05.2024).
- Gök, S. (2008). “İş Etiği İle İş Ahlakı Arasındaki İlişki Ve Çalışma Yaşamında İş Etiğini Etkileyen Faktörler”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1): 1-19.
- Göle, N. (1997). “The Forbidden Modern: Civilization And Veiling”. *University Of Michigan Press*, 1-40.
- Gönenç, A. A. (2001). “Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi”. *TÜBAR-XXIX*:387-401.
- GRI. (2024). *A Short Introduction to the GRI Standards*. <https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf>; (erişim tarihi: 10.07.2024).
- Grunig, J. E. ve Repper, F. C. (2005). “Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler”. James. E. Grunig, Serra Görpe (ed.). *Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*. Rota Yayınları, İstanbul, 131–173.
- Güneş, İ. (2004). “Sivil Toplum Kuruluşları”. *Son Baskı Sanal Dergi*, Yıl: 1: 5. [Http://Www.Sonbaski.Com/Sayi7siviltoplum.Htm](http://Www.Sonbaski.Com/Sayi7siviltoplum.Htm) (Erisim Tarihi 20.05.2008).
- Güneş, M. K. ve Güneş, G. (2013). “Sivil Toplum Kuruluşları ve Çevresel Sürdürülebilirlik”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(2): 298-311.

- Hahn, R. ve Kühnen, M. (2013). “Determinants of Sustainability Reporting: A Review of Results, Trends, Theory, and Opportunities in an Expanding Field of Research”. *Journal of Cleaner Production*, 59: 5-21
- Halıcı, A. (2001). “İşletmelerde Sosyal Sorumluluk Stratejileri: Çanakkale İli’nde Bir Araştırma”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 8(1):11-28.
- Hamidu, V. (2015). “Corporate Social Responsibility: A Review On Definitions, Core Characteristics And Theoretical Perspectives”. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, (6): 4.
- Hanioğlu, M. Ş. (2008). “A Brief History Of The Late Ottoman Empire”. *Princeton University Press*, 120-180.
- Harrison, B. (1966). “Philanthropy And The Victorians”. *Victorian Studies*, 9(4): 353–374.
- Hartman, C. L., Hofman, P. S. ve Stafford, E. R. (1999). “Partnerships: Apath To Sustainability”. *Business Strategy and The Environment*, 8(5): 255–266.
- Heald, M. (1970). *The Social Responsibilities of Business: Company And Community 1900-1960*. UK: Transaction Publications.
- Healy, P. M. ve Palepu, K. G. (2003). “The Fall of Enron”. *Journal Of Economic Perspectives*, 17(2): 3-26.
- Heper, M. (1985). “The State Tradition in Turkey”. *Eothen Press*, 200-250.
- Higgins, C. ve Coffey, B. (2016). “Improving How Sustainability Reports Drive Change: A Critical Discourse Analysis”. *Journal of Cleaner Production*, 136: 18–29.
- Hitt, M. A., Ireland, R. D. ve Hoskisson, R. E. (2017). “Strategic management: Concepts and cases”. *Cengage Learning*, 32.
- Hoştut, S. (2015). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarında Söylem”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 40:119-136.
- Hoştut, S. (2018). “Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişimi ve Halkla İlişkiler”. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1):101-128.
- Hoştut, S. ve Deren Van Het Hof, S. D. (2016). *Kurumsal Sosyal Sorumlulukta Güncel Yönelim ve Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Hoştut, S., Sırsat, S. ve Arslan, Ö. (2022). “35 Yıllık Sosyal Sorumluluk Araştırmalarının Analizi: Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İncelenmesi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(33): 70-86.
- Huberman, A.M. ve Miles, M.B. (1994). “Data Management And Analysis Methods”. Denzin, N.K. Ve Lincoln, Y.S. (drl.), *Handbook of Qualitative Research*, 428-444.

- Hunt, V., Prince, S., Dixon-Fyle, S. ve Yee, L. (2018). *Delivering Through Diversity*. Mckinsey & Company.
chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://dln.jaipuria.ac.in:8080/js
pui/bitstream/123456789/14237/1/Delivering-through-diversity_full-report.pdf
(erişim tarihi: 20.05.2024).
- İnal, K. ve Kardeş, A. (2012). *Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşları*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Karaer, M. ve Güven, Ş. (2021). “Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Halkla İlişkiler Açısından Sosyal Medyanın Kullanımı”. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(78): 3322–3330.
- Keyder, Ç. (1987). *State And Class In Turkey: A Study in Capitalist Development*. Verso: 160-220.
- Keyman, E. F. ve İçduygu, A. (2005). *Citizenship in a Global World: European Questions and Turkish Experiences*. Routledge, NY. .
- Kılıçalp, I.S. (2012). *Şirketlerin Topluma Yatırım Programları: Yenilikçi Yöntemler, İyi Uygulamalar, Gelişim Alanları İle*. Tüsev Yayınları, İstanbul, No: 57.
- Kılınç, İ. (2018). “Kurumsal İtibar Açısından Sosyal Sorumluluk Uygulamaları: Türkiye’deki Çevreci Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir Araştırma”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2022(47): 229-261.
- Kolk, A. (2014). *Partnerships As Panacea For Addressing Global Problems? Insocial Partnerships and Responsible Business*. Routledge, NY: 15-43.
- Kolk, A., Van Tulder, R. ve Kostwinder, E. (2008). “Business And Partnerships For Development”. *European Management Journal*, 26(4): 262–273.
- Kotler, P. ve Lee, N. (2006). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk*, Sibel Kaçamak (Çev), Mediacat Yayınları, İstanbul.
- Kotler, P. ve Lee, N. (2005). *Corporate Social Responsibility: Doing The Most Good For Your Company and Your Cause*. Wiley.
- Kourula, A. ve Halme, M. (2008). “Types Of Corporate Responsibility Andengagement With Ngos: An Exploration Of Business And Societal Out-Comes”. *Corporate Governance*, 8(4): 557–570.
- KPMG. (2017). “*The KPMG Survey Of Corporate Responsibility Reporting*”. KPMG International.
- KPMG. (1999). “*KPMG International Survey Of Corporate Sustainability Reporting*”. KPMG.
- Lawrence, A. T., Weber, J. ve Post, J. E. (2005). *Business And Society: Stakeholders, Ethics, Public Policy*. Mcgraw Pub, New York.

- Lee, M. K. K. (2019). "Effective Green Alliances: An Analysis Of How Environmental Nongovernmental Organizations Affect Corporate Sustainability Programs". *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(1): 227–237.
- Lee, M. D. P. (2008). "A Review of the Theories of Corporate Social Responsibility: Its evolutionary path and the road ahead". *International Journal of Management Reviews*, 10(1): 53–73.
- Matten, D. ve Moon, J. (2008). "Implicit" And "Explicit" CSR: A Conceptual Framework For A Comparative Understanding Of Corporate Social Responsibility". *Academy of Management Review*, 33(2): 404-424.
- Mayring, P. (2000). "Qualitative Content Analysis. Qualitative Methods in Various Disciplines I. Psychology". *Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*, 1(2):1-10. <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>
- Mohr, J. ve Spekman, R. (1994). "Characteristics Of Partnership Success: Partnership Attributes, Communication Behavior, And Conflict Resolution Techniques". *Strategic Management Journal*, 15(2): 135–152.
- Morsing, M., Schultz, M. ve Nielsen, K. U. (2008). "The Company You Keep: The Competitive Effects Of Corporate Partnerships On Corporate Social Responsibility (CSR) Initiatives". *European Management Journal*, 26(3): 196-208.
- Mosca, F. ve Civera, C. (2017). "The Evolution Of Csr: An Integrated Approach, Symphonya". *Emerging Issues in Management*, (1):16-35.
- O'Dochartaigh, A. (2019). "No More Fairytales: A Quest For Alternative Narratives Of Sustainable Business". *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 32(5): 1384–1413.
- Onbaşı, F. (2005). *Sivil Toplum*. Lm Yayınları, İstanbul,13.
- Öyünç, N. (1990). *Osmanlı İmparatorluğunda Vakıflar*. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Özer, M. H. (2008). "Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26): 86-97.
- Porter, M. E. ve Kramer, M. R. (2006). "Strategy And Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility". *Harvard Business Review*, 84(12): 78-92.
- Porter, M. E. ve Kramer, M. R. (2011). "Creating Shared Value". *Harvard Business Review* (January-February).
- Pusak, S. (2014). *Türkiye 'de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Üzerine Bir Araştırma; Şirketlerin Periyodik Yayınlanan Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlarının İçerik Analizi*.

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Reed, A. M. ve Reed, D. (2009). “Partnerships For Development: Four Models of Business Involvement”. *Journal of Business Ethics*, 90(1): 3–37.
- Sancar, D. G. A. (2017). *Kurumsal İletişim Bağlamında Kurumsal Sürdürülebilirlik İletişimi*. Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Sarkar, S. ve Searcy, C. (2016). “Zeitgeist Or Chameleon? A Quantitative Analysis Of CSR Definitions”. *Journal of Cleaner Production*, 135:1423-1435.
- Schultz, F. Castelló, I. ve Morsing, M. (2013). “The Construction Of Corporate Social Responsibility In Network Societies: A Communication View”. *Journal of Business Ethics*, 115(4): 681-692.
- Schwab, K. ve Sutherland, S. (2002). “Civil Society And The Global Community”. World Economic Forum, 1-120.
- Selsky, J. W. ve Parker, B. (2005). “Cross-Sector Partnerships To Address Social Issues: Challenges To Theory And Practice”. *Journal of Management*, 31(6): 849–873.
- Signitzer B. ve Prexl A. (2008), “Corporate Sustainability Communications: Aspects of Theory and Professionalization”. *Journal of Public Relations Research*, 20: 1-19.
- Shell. (1998). *Shell Environmental Report 1998*. Shell International. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.shell.com/sustainability/transparency-and-sustainability-reporting/sustainability-reports/_jcr_content/root/main/section/list/list_item.multi.stream/1657185136417/8c7cf7e17abcd9772af39994b88ed37a5a86e216/shell-sustainability-report-1998-1997.pdf; (erişim tarihi: 15.04.2024).
- Smith, N. C. (2001). “Changes in Corporate Practices in Response to Public Interest Advocacy and Actions”. *Handbook of Marketing and Society*. P.N.B.A.G.T. Gundlach (drl.). Thousand Oaks. <https://doi.org/10.4135/9781452204765>
- Soysal, B. (2019). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk İletişiminde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlamasının Etkinliği: Türkiye’deki Şirketler Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sparkes, R. ve Cowton, C. J. (2004). “The Maturing Of Socially Responsible Investment: A Review Of The Developing Link With Corporate Social Responsibility”. *Journal of Business Ethics*, 52(1): 45-57.

- Stafford, E., Polonsky, M. ve Hartman, C. (2000). "Environmental NGO Business Collaboration And Strategic Bridging: A Case Analysis Of The Greenpeace Foron Alliance". *Business Strategy and the Environment*, 9(2): 122–135.
- Stuebs, M. T. ve Sun, L. (2011). "Corporate Social Responsibility And Firm Reputation". <https://ssrn.com/abstract=1863343> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1863343> (erişim tarihi: 03.04.2024).
- Şahin, L. ve Öztürk, M. (2011). "Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye'deki Durumu". *Journal of Social Policy Conferences*, (54): 3-29.
- Şen, S. (2008). *Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Tadajewski, M. ve Jones, D. G. (2016). "CSR Communication Strategies in the UK Retail Sector: The Rhetoric of Self-Interest and Altruism". *Journal of Business Ethics*, 136(3): 537-548.
- Talas, M. (2011). "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29: 387-01.
- Tapscott, D. ve Tapscott, A. (2017). "How Blockchain Is Changing Finance". *Harvard Business Review*.
- Thijssens, T., Bollen, L. ve Hassink, H. (2016). "Managing sustainability reporting: many ways to publish exemplary reports". *Journal of Cleaner Production*, 136: 86–101.
- United Nations. (1992). "Agenda 21: The United Nations Programme of Action From Rio". United Nations Conference on Environment and Development. <https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/unced/agenda21> (erişim tarihi: 03.04.2024).
- United Nations. (2015). "Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development". <https://Sustainabledevelopment.Un.Org/Post2015/Transformingourworld> (erişim tarihi: 03.04.2024).
- Uzunçarşılı, İ. H. (1968). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Valbuena-Hernandez, J. P. ve Ortiz-De-Mandojana, N. (2021). "Encouraging Corporate Sustainability Through Effective Strategic Partnerships". *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29(1): 124–134.

- Waddock, S. (2008). "Building a New Institutional Infrastructure for Corporate Responsibility". *Academy of Management Perspectives*, 22(3): 87-108.
- Wang, L. (2011). *Factors Affecting Perceptions Of Corporate Social Responsibility Implementation: An Emphasis On Values*. Doctoral Thesis, University of Helsinki.
- Wartick, S. L. ve Cochran, P. L. (1985). "The Evolution Of The Corporate Social Performance Model". *Academy of Management Review*, 10(4): 758-769.
- Waterhouse, B. C. (2017). "The Personal, The Political and the Profitable: Business and Protest Culture, 1960s-1980s". *Financial History*, Spring, 14-17.
- Werther, W. B. ve Chandler, D. (2010). *Strategic Corporate Social Responsibility: Stakeholders in a Global Environment*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Wilson, M. (2003). "Corporate Sustainability: What is it and Where Does it Come From? Ivey". *Business Journal*, March/April: 1-5.
- Wood, D. J. (1991). "Corporate Social Performance Revisited". *Academy of Management Review*, 16(4): 691-718.
- World Business Council For Sustainable Development. (2000). "Corporate Social Responsibility: Making Good Business Sense". *Worldbusiness Council For Sustainable Development*, Geneva.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ö. (2004). "Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk". *Sivil Toplum*, 2(5): 85-92.
- Yönet, E. (2005). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışında Son Dönemeç: Stratejik Sorumluluk. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(13): 39-264.
- Yüksel, M. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kapsamında Derecelendirilmeye Tabi Tutulan İşletmelerin Finansal Göstergeleri Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Zadek, S. (2001). *The Civil Corporation: The New Economy Of Corporate Citizenship*. Earthscan.
- Zürcher, E.J. (1993). *Turkey: A Modern History*. I.B. Tauris.

İnternet Kaynakları

- <https://www.kap.org.tr/tr/Endeksler> (erişim tarihi:17.01.2024).
- <https://billofrightsinstitute.org/essays/rachel-carson-and-silent-spring> (erişim tarihi:19.05.2024).

<https://billofrightsinstitute.org/essays/rachel-carson-and-silent-spring> (erişim tarihi:19.05.2024).

<https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search> (erişim tarihi: 26.05.2024).

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/eskisehir/webicerik/webicerik1819.pdf> (erişim tarihi: 02.06.2024).

<https://ticaret.gov.tr/ic-ticaret/odalar-ve-borsalar/odalar> (erişim tarihi:02.06.2024).

<https://www.siviltoplum.gov.tr/dernek-sayilari> (erişim tarihi: 27.12.2020).

https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/01-vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi05082020.pdf (erişim tarihi: 27.12.2020).

<https://www.siviltoplum.gov.tr/sendikalara-iliskin-istatistikler> (erişim tarihi: 27.12.2020).

<https://www.tesk.org.tr/resimler/sicil/4.pdf> (erişim tarihi: 27.12.2020).

<http://koop.gtb.gov.tr/data/592ea2dd1a79f514ac499aae/TKR-2016-2017%200804-BASIM.pdf> (Erişim Tarihi: 27.01.2024).

<https://ilke.org.tr/sayisal-gostergelerle-sivil-toplum-kuruluslarinin-genel-gorunumu> (erişim tarihi: 02.06.2024).

<https://www.earthday.org/history/> (erişim tarihi:19.05.2024).

https://en.wikipedia.org/wiki/Silent_Spring (erişim tarihi: 19.05.2024) .

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI		Hatice YAVUZ
EĞİTİM DURUMU		
Mezun Olduğu Lise		Antalya Aldemir Atilla Konuk Anadolu Lisesi
Lisans Diploması		Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi /Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü
Yabancı Dil / Diller		İngilizce
İŞ DENEYİMİ		
Çalıştığı Kurumlar /Görevleri	• Pentad İletişim Sosyal Sorumluluk Reklam Ajansı: Ajans Direktörü • Cinegolds Sinemaları: Kurumsal İletişim Müdürü • ARB CSR Reklam: Proje Direktörü • Accademia Halkla İlişkiler Ajansı: Proje Koordinatörü	
Yönettiği Projeler	• Biofarma - Ben Unutmam Deme • ÇEVKO Vakfı – Dönüşüm iyi Gelecek • Diadermine - Sağlıklı Cilt seminerleri • Filli Boya - Bilim Kampı • Flormar - Natura Academy • Hakkâri Valiliği - Her Genç Bir Gelecek, Bilim Hakkâri'ye İyi Gelecek • Katılım Emeklilik - Gelecek Onların • MasterCard - Evin Hesap Uzmanı Kadın • Palette - Durma Hayatına Renk Kat • Tetra Pak - Küçük Şeyler Doğayı Yeniler • Tetra Pak - Sağlığınız İçin Sağlıklı Süt İçin • Toyota Türkiye - Öncelimiz Geleceğimiz • Veet - Sen Değerlisin	